

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО
КРЕМЕНЧУЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА ОСТРОГРАДСЬКОГО

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА**

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
Частина 2.

м. Кропивницький, 28 листопада 2019 року

Кропивницький-2019

УДК 341

А – 69

Редакційна колегія:

Соболь Є. Ю. – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри державно-правових дисциплін та адміністративного права Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка;

Кондратенко В. М. – кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри галузевого права та правоохоронної діяльності Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка;

Чернік С. Д. – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри державно-правових дисциплін та адміністративного права Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (відповідальна за випуск);

Трошкіна К. Є. – кандидат юридичних наук, викладач кафедри державно-правових дисциплін та адміністративного права Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (відповідальний секретар).

Матеріали друкуються в авторській редакції

Актуальні проблеми національного законодавства: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Кропивницький, 28 листопада 2019 року. Частина 2. Кропивницький, 2019. 120 с.

У збірнику подаються доповіді учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції, в яких розглядаються актуальні проблеми історії, теорії держави і права, конституційного, цивільного, сімейного, адміністративного, кримінального та інших галузей права.

Рекомендовано до друку кафедрою державно-правових дисциплін та адміністративного права Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (протокол № 5 від 12.12.2019 р.).

©Автори статей, 2019.

© ЦДПУ імені В.Винниченка, 2019.

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ

Кондратенко В. М. – кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри галузевого права та правоохоронної діяльності Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (м. Кропивницький);

Мех Ю. В. – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри адміністративного права та адміністративної діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (м. Харків);

Митрофанов І. І. – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри галузевих юридичних наук Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського (м. Кременчук);

Настюк В. Я. – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри адміністративного права та адміністративної діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, член-кореспондент Національної академії правових наук України, Заслужений діяч науки і техніки України (м. Харків);

Скрипник В. Л. – кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри галузевих юридичних наук Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського (м. Кременчук);

Соболь Є. Ю. – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри державно-правових дисциплін та адміністративного права Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (м. Кропивницький);

Трошкіна К. Є. – кандидат юридичних наук, викладач кафедри державно-правових дисциплін та адміністративного права Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (м. Кропивницький);

Чернік С. Д. – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри державно-правових дисциплін та адміністративного права Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (м. Кропивницький).

ЗМІСТ

<i>Будько Б.Г.</i> АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ В ГАЛУЗІ БЛАГОУСТРОЮ ТА ЖИТЛОВИХ ПРАВ ГРОМАДЯН.....	7
<i>Бугера Д.Р.</i> ПРАВОВИЙ СТАТУС ЗАСНОВНИКІВ ТА УЧАСНИКІВ ТОВАРИСТВА З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ.....	10
<i>Буранкова В.В.</i> ОСОБЛИВОСТІ ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ В ГАЛУЗІ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА.....	13
<i>Волков В.О.</i> ПОНЯТТЯ ТА ПРАВОВА ПРИРОДА ФІАТНИХ ЕЛЕКТРОННИХ ГРОШЕЙ.....	16
<i>Волкова С.І.</i> РЕАЛІЗАЦІЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРИНЦИПУ ПОДІЛУ ВЛАДИ В УКРАЇНІ.....	20
<i>Врадій Д.Ю.</i> ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ.....	23
<i>Гавєський М.В.</i> ЧЕТВЕРТЕ ПОКОЛІННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ: ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ.....	26
<i>Годун О.С.</i> ПОНЯТТЯ ТА ЗНАЧЕННЯ УСИНОВЛЕННЯ У НАЦІОНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ.....	31
<i>Гуйван Ю.І.</i> ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ МЕДІАЦІЇ ЯК СУЧАСНОГО МЕТОДУ ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРІВ У СФЕРІ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ.....	34
<i>Дерев'яно Д.О.</i> ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ «ПРОМІЖНОГО ЗАКОНУ» У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ.....	38
<i>Євтушевський К.М.</i> ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОСКАРЖЕННЯ РІШЕННЯ ТРЕТЕЙСЬКОГО СУДУ.....	41
<i>Іванов І.М.</i> ОСОБЛИВОСТІ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ ПРО ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З КОРУПЦІЄЮ.....	44
<i>Кімаєв С.В.</i> ДЕЯКІ ПИТАННЯ СИСТЕМАТИЗАЦІЇ: ПЛЮРАЛІЗМ ДУМОК.....	47
<i>Кісенко О.С.</i> ПОЛІТИЧНИЙ РЕЖИМ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ.....	50
<i>Красножонов А.В.</i> ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРАВІ.....	53

<i>Крута Є.С.</i> ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ МІНІСТЕРСТВА ЕНЕРГЕТИКИ ТА ЗАХИСТУ ДОВКІЛЛЯ УКРАЇНИ.....	56
<i>Малюта Д.Р.</i> РОЗРОБКА ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ПРОБАЦІЙНИХ ПРОГРАМ В УКРАЇНІ.....	60
<i>Матназаров М.В.</i> СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ОФІСУ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ.....	64
<i>Мірошник Б.Ю.</i> ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ТА ПОЛЬЩІ.....	67
<i>Міхневич А.О.</i> ПІДСТАВИ ВСТАНОВЛЕННЯ РЕЖИМУ ОКРЕМОГО ПРОЖИВАННЯ ПОДРУЖЖЯ.....	72
<i>Ніколенко А.А.</i> АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ.....	75
<i>Полудень К.А.</i> ТЕОРЕТИЧНІ І ПРАКТИЧНІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ІНСТИТУТУ СІМЕЙНОГО ДОГОВОРУ В УКРАЇНІ.....	78
<i>Порало О.О.</i> МЕТА ПОКАРАННЯ В ІСТОРИЧНОМУ АСПЕКТІ.....	81
<i>Савченко А.В.</i> ВИЗНАЧЕННЯ ІНВАЛІДНОСТІ ТА ПОРЯДОК ВСТАНОВЛЕННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ОСОБИ З ІНВАЛІДНІСТЮ.....	85
<i>Саманчук М.В.</i> ПОНЯТТЯ ТА ЗНАЧЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНІВ.....	89
<i>Слепініна М.О.</i> ОСОБЛИВОСТІ ПРИТЯГНЕННЯ ДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НАРОДНИХ ДЕПУТАТІВ УКРАЇНИ.....	92
<i>Спічул М.І.</i> ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ПРЕДМЕТА АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА.....	97
<i>Травнікова А.С.</i> СУД ПРИСЯЖНИХ В УКРАЇНІ: ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАКРІПЛЕННЯ ТА ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ.....	100
<i>Хабзей А.С.</i> КОНТРАБАНДА НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ: ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ ТА ЗАПОБІГАННЯ.....	104

<i>Хабзей Є.С.</i> ПРОБЛЕМИ КЛАСИФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ОБЕРТАННЯМ ЧУЖОГО МАЙНА НА КОРИСТЬ ВИННОЇ ОСОБИ АБО ТРЕТІХ ОСІБ.....	107
<i>Шарпарь Ю.В.</i> СУЧАСНИЙ СТАН ТА ВИЗНАЧЕННЯ ПРОБЛЕМНИХ ПИТАНЬ, ЩО СТРИМУЮТЬ ІНВЕСТИЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ.....	110
<i>Юрченко О.Г.</i> ПРАВО БАТЬКІВ НА ВИЗНАЧЕННЯ ІМЕНІ ДИТИНИ.....	114
<i>Янчурська О.О.</i> ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ МАЛОЗНАЧНОСТІ ДІЯННЯ.....	117

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ В ГАЛУЗІ БЛАГОУСТРОЮ ТА ЖИТЛОВИХ ПРАВ ГРОМАДЯН

Будько Богдан Геннадійович,

*студент другого курсу факультету історії та права
Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка*

*Науковий керівник: Поляруш Світлана Іванівна, кандидат історичних наук,
доцент, доцент кафедри державно-правових дисциплін та адміністративного
права Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка*

Правова охорона благоустрою та житлових прав громадян є досить актуальною темою для сучасного суспільства, оскільки в нашій країні на сьогоднішній день є багато людей, які живуть в умовах, які не відповідають, так званому, прожитковому мінімуму. Такі люди мають право на кращі умови проживання, а обов'язком відповідних органів та посадових осіб є забезпечення необхідного рівня життя.

Житлове право є предметом вивчення таких дослідників, як М. К. Галянтич, В. С. Гопанчук, Ю. О. Заїка, В. В. Калюжний, Г. І. Коваленко, М. Т. Мельник, М. І. Хавронюк та інші.

Житлові права громадян закріплені та охороняються у багатьох нормативно-правових актах: в Конституції України (ст. 47) [1], в Житловому кодексі України, у Цивільному кодексі України, у Кодексі України про адміністративні правопорушення (КУпАП, глава 11 розділ II), у законах України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» від 13.01.2005 р. № 2342-IV, «Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей» від 02.06.2005 р. № 2623-IV, «Про житловий фонд соціального призначення» від 12.06.2006 р. № 3334-IV, «Про мораторій на стягнення майна громадян України, наданого як забезпечення кредитів в іноземній валюті» від 03.06.2014 р. № 1304-VII, «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20.10.2014 р. № 1706-VII та цілої низки підзаконних актів.

Розглянемо проблеми адміністративних правопорушень у сфері житлових прав. Згідно з КУпАП, *адміністративним правопорушенням (проступком)* визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність (ст. 9) [3].

М. К. Галянтич розглядає житлове право як комплексну галузь законодавства, що складається з норм, які регулюють суспільні відносини, що виникають з користування житлом у будинках житлового фонду всіх форм

власності залежно від його призначення, а також забезпечення громадян квартирами, утримання житлового фонду, приватизації державного житлового фонду (ст. 13) [2]. Варто розуміти, що поняття «комплексна галузь» означає, що ця галузь складається з норм інших галузей права, у тому числі з норм адміністративного права і процесу. Досить вагомим недоліком є той факт, що не дивлячись на активні правотворчі процеси в Україні та відхід від радянської системи ця галузь права й досі регулюється Житловим кодексом Української РСР, який довгий час регулював відносини, пов'язані з державним житловим фондом.

У КУпАПі в ст. 149 зазначається, що порушення посадовими особами порядку взяття на облік громадян, які потребують поліпшення житлових умов, зняття з обліку та надання громадянам жилих приміщень, недодержання строків заселення жилих будинків і жилих приміщень тягнуть за собою накладення штрафу від трьох до восьми неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [4].

У 2011 році до КУпАПу була додана ще одна стаття, у якій зазначається відповідальність за порушення порядку ведення єдиного державного реєстру громадян, які потребують поліпшення житлових умов, а саме накладення штрафу на посадових осіб від семи до восьми неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (ст. 149¹) [4]. На наш погляд, ця стаття є досить влучним доповненням, оскільки вона допомагає упевнитися в тому, що громадянам, які дійсно потребують покращення умов проживання, буде надана відповідна допомога. А для посадових осіб це є гарним стимулом відповідальніше ставитися до своїх обов'язків.

Названі вище види правопорушень відносяться до адміністративних справ і за ними відповідальність несуть суб'єкти владних повноважень.

Далі в КУпАП встановлюється відповідальність за порушення правил користування жилими будинками і жилими приміщеннями. Сюди також відноситься й порушення правил санітарного утримання місць загального користування, сходових кліток, ліфтів, під'їздів, експлуатації жилих будинків, жилих приміщень та інженерного обладнання, безгосподарне їх утримання, а також самовільне переобладнання та перепланування жилих будинків і жилих приміщень, використання їх не за призначенням, псування жилих будинків, жилих приміщень, їх обладнання та об'єктів благоустрою. За скоєння вище зазначених порушень наступає така відповідальність, як попередження або накладення штрафу на громадян від одного до трьох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і попередження або накладення штрафу на посадових осіб - від трьох до семи неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (ст. 150) [4]. Тут варто зазначити, що одним із обов'язків громадян є дбайливе ставлення до будинку, в якому вони проживають, використання жилого приміщення відповідно до його призначення, дотримання правил користування жилими приміщеннями (ст. 10) [3]. Для наших реалій це досить актуально, оскільки часто ми зіштовхуємося з порушенням правил санітарного утримання, коли деякі громадяни систематично сміять у місцях загального користування. Найімовірніше, міра відповідальності за вказані правопорушення досить м'яка, оскільки покарання за подібні дії не покращує ситуацію.

У КУпАПі встановлюється покарання за самоправне зайняття жилого приміщення у будинках державного або громадського житлового фонду чи фонду житлово-будівельних кооперативів у вигляді накладення штрафу від п'яти до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (ст. 151) [4].

Крім того, в КУпАПі зазначається відповідальність за порушення державних стандартів, норм і правил у сфері благоустрою населених пунктів, правил благоустрою територій населених пунктів. Такі дії тягнуть за собою накладення штрафу на громадян від двадцяти до вісімдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб, громадян-суб'єктів підприємницької діяльності – від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (ст. 152) [4]. Якщо попередні статті регулювали відносини в межах жилого будинку, то дана стаття збільшує масштаб до населеного пункту.

Доволі значну увагу КУпАП приділяє порушенню правил паркування транспортних засобів та порушення правил обладнання майданчиків для платного паркування транспортних засобів (ст. 152¹) [4]. У статті регулюються дії, пов'язані з облаштуванням місць для паркування, а також правила самого паркування. Ця стаття посилила відповідальність згідно із Законом № 1283-VII від 21.12.2017 р. № 2262-УІІ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування сфери паркування транспортних засобів».

Передостанньою статтею глави 11 КУпАПу встановлюється покарання за знищення або пошкодження зелених насаджень або інших об'єктів озеленення в межах населених пунктів та за їх межами, що не віднесені до лісового фонду (ст. 153) [4]. Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо збереження українських лісів та запобігання незаконному вивезенню необроблених лісоматеріалів» від 06.09.2018 р № 2531-УІІІ посилена адміністративна відповідальність за вказані вище правопорушення до штрафу від десяти до тридцяти неоподатковуваних мінімумів доходів для громадян, для посадових осіб – від тридцяти до п'ятидесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Останньою у цій главі є стаття про відповідальність за порушення правил тримання собак і котів у домашніх умовах (ст. 154) [4]. Особливості утримання домашніх тварин визначені у ст. 9 Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження» від 21.02.2006 р. № 3447-ІУ. За КУпАПом порушення утримання домашніх тварин тягне за собою попередження або накладення штрафу на громадян від одного до трьох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і попередження або накладення штрафу на посадових осіб – від трьох до п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Вважаємо, що такі заходи покарання є дуже м'якими і не стимулюють громадян до дотримання законодавства.

Отже, можна стверджувати, що норми КУпАПу, визначають невеликі штрафи за порушення в сфері благоустрою та житлових прав громадян, що не стимулює ні громадян, ні посадових чи службових осіб звертати увагу на вказані правила.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України, документ 254к/96-ВР, чинний, поточна редакція – Редакція від 21.02.2019, підстава – 2680-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр/print> (дата звернення: 15.11.2019).
2. Галянтич М.К. Житлове право України: Практикум. К.: МАУП, 2004. 116 с.
3. Житловий Кодекс Української РСР, документ 5464-X, чинний, поточна редакція – Редакція від 01.01.2019, підстава - 2629-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5464-10> (дата звернення: 15.11.2019).

4. Кодекс України про адміністративні правопорушення, документ 80731-X, чинний, поточна редакція – Редакція від 20.10.2019, підстава - 166-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення: 15.11.2019).

ПРАВОВИЙ СТАТУС ЗАСНОВНИКІВ ТА УЧАСНИКІВ ТОВАРИСТВА З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ

Бугера Денис Русланович,

*студент другого року навчання (ОП «магістр») факультету історії та права
Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка*

*Науковий керівник: Манжула Андрій Анатолійович, доктор юридичних наук,
професор, професор кафедри галузевого права та правоохоронної діяльності
Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені
Володимира Винниченка*

Відповідно до цивільного законодавства України, учасниками господарського товариства, у тому числі і товариства з обмеженою відповідальністю, можуть бути фізичні та юридичні особи. Обмеження для товариств з обмеженою відповідальністю щодо участі у них можуть встановлюватися законом [2]. Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» не визначає, хто може бути учасником чи засновником товариства з обмеженою відповідальністю, встановлюючи лише, що кількість учасників не обмежується (ст. 4 Закону) [3].

Отже, на підставі цієї статті можна констатувати, що може бути і один учасник, якщо він є повністю правоздатним суб'єктом господарювання. Він має право на здійснення діяльності в межах обраного напрямку, може відкривати рахунки в банках та створювати самостійний баланс. У будь-якому разі діяльність товариства з обмеженою відповідальністю здійснюється на основі самоокупності та повної господарської самостійності. Товариство має виконувати свої зобов'язання та нести відповідальність за результати діяльності.

На підставі викладеного можемо зробити висновок, що учасниками товариства з обмеженою відповідальністю можуть бути будь-які фізичні та юридичні особи, без обмеження за будь-якими ознаками. На нашу думку, єдиним обмеженням щодо участі у, може слугувати лише недостатній обсяг дієздатності (наприклад, недосягнення фізичною особою певного віку).

Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» визначив права і обов'язки учасників.

Учасник товариства, згідно з ст. 5 Закону, має такі права:

1) брати участь в управлінні товариством: включає в себе участь в загальних зборах, ініціювання загальних зборів, ініціювання опитувань учасників товариства, участь у виконавчому та інших органах товариства, право на представництво товариства тощо;

2) отримувати інформацію про господарську діяльність товариства: включає в себе як і отримання інформації отримувати та заслуховувати від виконавчого органу або наглядової ради звітів про стан товариства; так й ініціювання проведення фінансового аудиту;

3) брати участь у розподілі прибутку товариства: отримання дивідендів залежно від своєї частки в товаристві. Це право захищається положеннями:

- ст. 26 (після прийняття рішення про розподіл, дивіденди мають виплачуватися у шестимісячний строк);

- ст. 27 (встановлюється перелік випадків, коли виплата дивідендів може бути обмежена. Статутом можуть бути передбачені й інші підстави. Це робиться для захисту учасників від неправомірного рішення про невиплату дивідендів - законним буде лише те рішення, можливість якого передбачена в статуті);

4) у разі ліквідації товариства отримати частину майна, що залишилася після розрахунків з кредиторами, або його вартість [3].

До цього переліку слід додати також такі права, як:

- переважне право учасника: переважне право на купівлю частки іншого учасника та переважне право на внесення додаткового вкладу;

- право на вихід з товариства;

- право на участь у діяльності товариства через представника, який діє за дорученням.

Право на переважну купівлю частки встановлене в ст. 20 Закону. В ньому вказується, що учасник товариства має переважне право на купівлю частки іншого учасника товариства, який продає свою частку третій особі.

Про намір продати свою частку учасник має письмово повідомити інших учасників, вказавши умови продажу (ціна, розмір частки). Якщо протягом тридцяти днів жоден з учасників не повідомив учасника про намір скористатися своїм переважним правом, то вважається, що він не використав свого права, та надав згоду на продаж частки (ч. 3 ст. 20 Закону) [3].

Переважне право на додатковий вклад означає, що при збільшенні статутного капіталу шляхом внесення додаткових вкладів, кожен учасник має переважне право зробити додатковий вклад пропорційно до його частки у статутному капіталі у межах суми збільшення статутного капіталу.

Право на вихід з товариства логічно впливає з дієздатності учасника як фізичної або юридичної особи, які здатні мати права та реалізовувати їх. Однак існують певні обмеження щодо права на вихід з товариства.

Якщо учасник товариства володіє часткою у статутному капіталі менше 50 відсотків, то він може в будь-який момент вийти з товариства без згоди інших учасників.

Однак, якщо учасник товариства володіє часткою більше 50 відсотків, він не може вийти з товариства без згоди інших учасників. Для цього йому потрібно подати заяву про вихід з товариства, яка має бути розглянута протягом місяця з дня подання. Право на вихід з товариства учасник набуває протягом одного місяця з дня надання згоди на його вихід останнім учасником. Він припиняє бути учасником з дня державної реєстрації його виходу (ч. 2 ст. 24 Закону) [3].

Обов'язки учасника товариства визначаються ст. 6 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю і включають в себе наступні зобов'язання:

1) дотримуватися статуту;

2) виконувати рішення загальних зборів учасників товариства [3].

Цей перелік не є вичерпним, і може включати у себе інші положення Закону або статуту. Наприклад, ч. 3 ст. 20 Закону, яка встановлює обов'язок учасника товариства, який вирішив продати свою частку, письмово повідомити про це інших учасників товариства [3].

Інші права та обов'язки учасників товариства можуть бути встановлені у статуті відповідного товариства.

Склад учасників товариства від моменту створення й до моменту його ліквідації може змінюватися. Учасники мають право уступати свої частки в статутному капіталі іншим особам; можуть виходити зі складу учасників товариства з обмеженою відповідальністю, одержавши при цьому свою частку, а в окремих випадках можуть бути виключені зі складу учасників товариства. Усі ці ситуації передбачені законами України «Про господарські товариства», «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» [4, с. 104].

Товариство з обмеженою відповідальністю може мати одного засновника або декілька. Якщо товариство з одним засновником, то він реєструється на основі стандартного пакету документів. Але в статуті необхідно зазначити відповідний факт. Якщо засновниками є кілька осіб, між собою вони можуть укласти договір про заснування товариства, але він не належатиме до установчих документів товариства.

Засновники товариства з обмеженою відповідальністю повинні вказати в статуті назву товариства, причому як повну, так і скорочену. Так само вказують склад та особливості компетенції органів управління. Система керівництва майже не залежить від кількості засновників.

Ст. 7 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» дає визначення поняття корпоративного договору – це безвідплатний письмовий договір, за яким учасники товариства зобов'язуються реалізовувати свої права та повноваження певним чином або утримуватися від їх реалізації [3].

Із визначення можна виокремити такі особливості корпоративного договору:

1) положення корпоративного договору є обов'язковими лише для його сторін;

2) укладається у письмовій формі;

3) є безвідплатним;

4) зміст корпоративного договору не підлягає розкриттю і є конфіденційним, якщо сторони договору не домовилися про інше (ч. 5 ст. 7 Закону);

5) кредитори товариства можуть бути стороною такого договору;

6) договір, укладений стороною корпоративного договору на порушення такого договору, є нікчемним, якщо інша сторона за договором знала або могла знати про таке порушення (ч. 6 ст. 7 Закону) [3].

Отже, корпоративний договір – важлива новела в законодавстві України. Вона встановлює можливість учасників врегулювати їх відносини відповідно до своїх інтересів. На нашу думку, рішення законодавця надати право врегулювання відносин на розсуд самих учасників цих відносин є позитивним нововведенням в корпоративному законодавстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Господарський кодекс України : прийнятий 16.01.2003 р. № 436-IV *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18, 19–20, 21–22. С. 144.

2. Цивільний кодекс України : прийнятий 16.01.2003 р. № 435-IV *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. Ст. 356.

3. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю: Закон України від 06.02.2018 № 2275-VIII *Відомості Верховної Ради*. 2018. № 13. ст.69.

4. Потіп М. М. Правовий статус учасників товариств з обмеженою відповідальністю та товариств з додатковою відповідальністю. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. Вип. 3. 2012. С. 101-110.

ОСОБЛИВОСТІ ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ В ГАЛУЗІ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА

Буранкова Влада Володимирівна,
*студентка другого курсу факультету історії та права
Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка*

*Науковий керівник: Корнійченко Анастасія Олександрівна, асистент кафедри
державно-правових дисциплін та адміністративного права
Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка*

Протягом усього періоду незалежності України при формуванні екологічного законодавства значну увагу приділялося можливостям участі населення у контролі за станом навколишнього природного середовища. Ефективне проведення екологічної політики держави неможливе без тісної співпраці державних органів і громадянського суспільства. Актуальність дослідження обумовлена розширенням ролі громадянського суспільства у реалізації державної політики, а також світовими тенденціями до підвищення екологічної свідомості населення.

Вивченням проблеми громадського контролю в екологічному праві займалися такі науковці як Н.С. Гавриш, А.П. Гетьман, В.М. Єрмоленко, І.І. Каракаш, Н.Р. Кобецька, М.В. Краснова, О.В. Степська, М.В. Шульга та інші.

Українське законодавство надає широкі можливості участі суспільства в охороні навколишнього середовища. Зокрема, стаття 38 Конституції України закріплює за громадянами право участі в управлінні державними справами. Стаття 50 Конституції України вказує: «Кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди [2].

Кожному гарантується право вільного доступу до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також право на її поширення. Така інформація ніким не може бути засекречена [1].

Стаття 9 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» містить екологічні права громадян. Зокрема, кожен громадянин має право на:

- а) безпечне для його життя та здоров'я навколишнє природне середовище;
- б) участь в обговоренні та внесення пропозицій до проєктів нормативно-правових актів, матеріалів щодо розміщення, будівництва і реконструкції об'єктів, які можуть негативно впливати на стан навколишнього природного середовища, внесення пропозицій до органів державної влади та органів місцевого самоврядування, юридичних осіб, що беруть участь в прийнятті рішень з цих питань;

в) участь в розробці та здійсненні заходів щодо охорони навколишнього природного середовища, раціонального і комплексного використання природних ресурсів;

г) здійснення загального і спеціального використання природних ресурсів;

д) об'єднання в громадські природоохоронні формування;

е) вільний доступ до інформації про стан навколишнього природного середовища (екологічна інформація) та вільне отримання, використання, поширення та зберігання такої інформації, за винятком обмежень, встановлених законом;

є) участь у громадських обговореннях з питань впливу планованої діяльності на довкілля;

ж) одержання екологічної освіти;

з) подання до суду позовів до державних органів, підприємств, установ, організацій і громадян про відшкодування шкоди, заподіяної їх здоров'ю та майну внаслідок негативного впливу на навколишнє природне середовище;

и) оскарження у судовому порядку рішень, дій або бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб щодо порушення екологічних прав громадян у порядку, передбаченому законом;

і) участь у процесі здійснення стратегічної екологічної оцінки» [2].

Одночасно із цим, пункт в статті 10 цього Закону передбачає участь громадських організацій та громадян у діяльності щодо охорони навколишнього середовища. Стаття 21 містить повноваження громадських організацій у галузі охорони навколишнього природного середовища. Зокрема, громадські організації мають право:

а) брати участь у розробці планів, програм, пов'язаних з охороною навколишнього природного середовища, розробляти і пропагувати свої екологічні програми;

б) утворювати громадські фонди охорони природи; за погодженням з місцевими радами за рахунок власних коштів і добровільної трудової участі членів громадських організацій виконувати роботи по охороні та відтворенню природних ресурсів, збереженню та поліпшенню стану навколишнього природного середовища;

в) брати участь у проведенні центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів, перевірок виконання підприємствами, установами та організаціями природоохоронних планів і заходів;

д) вільного доступу до екологічної інформації;

е) виступати з ініціативою проведення всеукраїнського і місцевих референдумів з питань, пов'язаних з охороною навколишнього природного середовища, використанням природних ресурсів та забезпеченням екологічної безпеки;

є) вносити до відповідних органів пропозиції про організацію територій та об'єктів природно-заповідного фонду;

ж) подавати до суду позови про відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища, в тому числі здоров'ю громадян і майну громадських організацій;

з) брати участь у заходах міжнародних неурядових організацій з питань охорони навколишнього природного середовища;

и) брати участь у підготовці проектів нормативно-правових актів з екологічних питань;

і) оскаржувати в установленому законом порядку рішення про відмову чи несвоєчасне надання за запитом екологічної інформації або неправомірне відхилення запиту та його неповне задоволення [2].

Участь громадськості в охороні довкілля гарантується і міжнародним законодавством. Україна є підписантом Орхурської конвенції, на виконання якої у 2003 році було прийнято Положення про участь громадськості у прийнятті рішень у сфері охорони довкілля. У статті 1.5 встановлювався перелік форм залучення громадськості до участі в державній екологічній політиці. До форм участі громадськості в прийнятті рішень з питань, що справляють чи можуть справити негативний вплив на стан довкілля, належать:

1) робота в складі експертних та робочих груп, комісій, комітетів з розробки програм, планів, стратегій, проектів нормативно-правових актів, оцінок ризиків;

2) робота в складі державних еколого-експертних комісій;

3) громадське (публічне) обговорення проектів рішень центральних органів виконавчої влади та їх органів на місцях, що справляють чи можуть справити негативний вплив на стан довкілля, під час проведення парламентських слухань, конференцій, семінарів, круглих столів, обговорення результатів соціологічних досліджень, зборів громадян за місцем проживання тощо;

4) організація та проведення громадської екологічної експертизи;

5) обговорення заяв про екологічні наслідки запланованої діяльності та можливих альтернативних варіантів проектів рішень щодо цих видів діяльності при проведенні ОВНС;

6) підготовка звернень до органів виконавчої влади з актуальних екологічних проблем з пропозиціями та рекомендаціями щодо їх вирішення в порядку, установленому Законом України «Про звернення громадян»;

7) виступи в засобах масової інформації з екологічних питань;

8) інші форми, передбачені законодавством України [3].

Окремо слід виділити ще одну форму участі населення в управлінні державними справами у сфері екології. Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про забезпеченні участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики», органи виконавчої влади створюють постійно діючі консультативно-дорадчі органи – громадські ради. Органи державної влади залучають громадськість до участі в прийнятті рішень шляхом проведення публічних громадських обговорень, електронних консультацій з громадськістю (безпосередні форми) та вивченні громадської думки (опосередкована форма) [4].

Підсумовуючи вищенаведене, можна сказати, що залучення суспільства до вирішення питань охорони навколишнього природного середовища необхідне для встановлення ефективної взаємодії між державою і громадськістю. Відсутність такої взаємодії може призвести до правового нігілізму у суспільстві та свідомого ігнорування рішень органів влади.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України від 28.06.1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 30.10.2019).

2. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25.06.1991 №1264-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12> (дата звернення : 30.10.2019).

3. Про затвердження Положення про участь громадськості у прийнятті рішень у сфері охорони довкілля : Наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища від 18.12.2003 №168. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0155-04> (дата звернення: 30.10.2019).

4. Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики : Постанова Кабінету Міністрів України від 03.11.2010 №996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-%D0%BF> (дата звернення: 30.10.2019).

ПОНЯТТЯ ТА ПРАВОВА ПРИРОДА ФІАТНИХ ЕЛЕКТРОННИХ ГРОШЕЙ

Волков Владислав Олександрович,

*студент другого року навчання (ОП «магістр») факультету історії та права
Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка*

*Науковий керівник: Юрах Віталій Михайлович, кандидат юридичних наук,
доцент, доцент кафедри державно-правових дисциплін та адміністративного
права Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка*

Інновації сучасного світу постають підґрунтям для суцільних трансформацій, що інколи несуміжні із сталими у свідомості позиціями. Проте, деякі речі, які ще «вчора» були поза уявленням, «сьогодні» є буденним явищем з розвинутою системою правового регулювання.

Гроші та еволюція відносин щодо їх обігу мають багату історію розвитку та становлення. Дослідженню правових проблем обігу грошей та їх первинної та сучасної природи присвячено велику кількість наукових праць вчених різних наукових галузей економіки, фінансів, історії та права.

Серед відомих вчених вважаємо доцільно виділити праці таких науковців як В. Д. Базилевича, О. І. Барановського, В. П. Вишневого, О. Д. Вовчак, А. С. Гальчинського, В. М. Гейця, А. Г. Грязнової, Р. С. Лисенка, С. В. Міщенко, О. М. Мозгового, А. М. Мороза, А. С. Незнамової, В. М. Опаріна, М. Пахомова, М. І. Савлука, В. С. Стельмаха, С. А. Філіпенка та інших.

Проте, в сучасному житті постійно виникають нові форми розрахунків з використанням різних форм та типів грошей в різноманітних видах, а тому дослідження та наукове осмислення грошових сурогатів, їх форм та методів і способів розрахунків постають актуальними. Серед таких форм та типів грошових сурогатів активний розвиток спостерігається за фіатними електронними грошима.

Класичними формами грошей є паперові банкноти та металеві монети, проте їх обіг майже по всьому світі скоротився через запровадження безготівкових форм у вигляді банківських карт та інших подібних інструментів.

В останні десятиліття фіат представлений переважно електронними грошима. Як свідчить статистика в світі сьогодні тільки 8% – це готівкові кошти,

решта – це цифрові гроші на банківських рахунках [2]. Емісією вказаних грошей займається держава, яка встановлює їх вартість та вказує їх володільцям, що вони повинні ними користуватися – оплачувати податки, купувати та продавати за ці гроші товари і послуги в межах тієї чи іншої країни.

Про валюту фіат заговорили тисячу років тому, проте більше існувала вона на словах або в експериментах. Ще Платон стверджував, що не варто громадянам використовувати для оплати золото – держава має право випускати валюту, яка буде функціонувати в межах її кордонів. Спроби ввести фіатну валюту спостерігалися ще в стародавньому Римі за часів імператора Діоклетіана. Сертифікати, які служать прообразом паперових грошей, датуються I ст. н.е. і з'явилися вони в Китаї. Видавалися вони, наприклад, купцям, які відправлялися в подорож і не хотіли обтяжувати багаж торбинкою з монетами. У сертифікаті вказувалося, скільки грошей в казні належать даному купцеві. В результаті його охоче брали в якості оплати. У X ст. в Китаї під час правління династії Сун були випущені перші паперові гроші, які, як вважалося, підтримувалися дорогоцінними металами, проте на практиці не обмінювалися ані на золото, ані на срібло. А ось паперові банкноти, які були в обігу вже в XIII ст. за правління династії Юань, описав у своїй книзі Марко Поло. Він захоплювався тим, що ці шматочки паперу цінуються так, ніби вони зроблені з золота.

У XVII-XVIII ст. були спроби ввести паперові гроші і в Європі. Тут в авангарді виступали Швеція і Франція. Однак ці експерименти виявилися переважно невдалими – валюти, що вводилися, швидко знецінювалися. В результаті громадяни все одно воліли використовувати при розрахунках монети з дорогоцінних металів. XIX ст. – це століття золотого стандарту. Вперше прийнятий він був в 1821 році у Великобританії. Далі в 1871 році приєдналася Німеччина, в 1873 році – Швеція. У найближчі роки його підтримали практично всі великі країни. Золотий стандарт передбачав, що паперові банкноти на вимогу конвертуються в золото. В корені змінила ситуацію Перша світова війна. Оскільки витрати на ведення бойових дій у країн були величезними, багато хто почав віддавати перевагу фіатним грошам. Остаточоно вони закріпилися в побуті світового масштабу в 70-х роках минулого століття, коли США припинили підтримувати конвертацію доларів в золото.

Фіатні гроші не відносяться до дефіцитних видів платіжних засобів. Якщо золото, наприклад, це обмежений ресурс, то фіатна валюта – ні. При необхідності держава може додатково надрукувати необхідну кількість нових купюр. Існувала думка, що з переходом на фіат центральні банки в змозі не допустити серйозних спадів в економіці, оскільки весь контроль над фінансовою сферою в їх руках [1]. Однак криза 2007 року, 2011 року та очікувані економічні ризики 2019-2020 рр. доводять зворотнє. Як виявилось, з їх допомогою нескладно створити «пузир», як то сталося в 2001-2008 рр. (даному випадку іпотечний). Проблема полягала саме в тому, що нормативно не обмежувалися інвестиції та розвиток відповідної нерухомої інфраструктури, під яку надавалися кредити по явно заниженим цінам (відсотковим ставкам та комісійному обслуговуванню кредитів), а оціночна вартість нерухомого майна завищувалася відповідно.

Етимологія поняття «фіатні гроші» відсилає нас до латини, адже «fiat» з латини перекладається як «вказівка» або «декрет». Фіатні гроші ще називають фідуціарними (fiducia латинською означає «довіра»), символічними або кредитними [1].

Сьогодні у сфері фінансів фіатний вид грошей називають незабезпеченим грошовим сурогатом, адже за цими грошима в даний час не передбачено забезпечення ані золотом, ані іншими дорогоцінними металами, як то було раніше, коли за кожною банкнотою передбачалася конкретна кількість золота. Фіат з'явився в обігу як альтернатива забезпеченим товаром валютам.

Правове регулювання використання фіатних грошей має багаторівневу структуру. Найвищий рівень формує Конституція та Закон України «Про Національний банк України» та Закон України «Про банки та банківську діяльність» [4].

Другий рівень складатимуть закони України, що визначають правовий механізм обігу грошового сурогату та проведення розрахунків, валютне регулювання та переказу коштів між фінансовими установами та клієнтами.

Третій рівень складатимуть нормативні акти НБУ, що приймаються керівним банком країни для визначення спеціальних процедур, у тому числі обороту фіатних грошей.

Аналіз вказаних законодавчих та підзаконних актів дає підставу стверджувати, що не дивлячись на суттєвий розвиток технологій щодо обігу валютних цінностей та фіатних електронних грошей, на сьогодні публічна законодавча та виконавча влада не спромоглися прийняти та затвердити консолідований нормативний акт, яким було би чітко врегульовано обіг фіатних електронних грошей та криптовалюти. Хоча, варто зауважити, що такі спроби мали місце. Як приклад, варто навести Проект Постанови КМУ «Про схвалення Концепції державної політики у сфері віртуальних активів (неофіційний текст)» від 25.10.2018 року (далі Проект Концепції) [5].

Відповідно до Проекту Концепції визнається, що «Наразі в Україні існує правова невизначеність щодо діяльності, пов'язаної з віртуальними валютами, в тому числі щодо правового статусу віртуальних валют, оподаткування операцій з ними, можливості укладення смарт-контрактів».

Реалізація Концепції передбачалась на період до 2021 року та складається з двох основних етапів.

На першому етапі (2018 – 2019 рр.) передбачається вирішення питань щодо:

- чіткого визначення правового статусу віртуальних валют та діяльності у сфері віртуальних валют;
- визнання суб'єктів господарювання, що надають послуги з обміну віртуальних валют на фіатні валюти і навпаки, суб'єктами первинного фінансового моніторингу, тощо.

На другому етапі (2020 – 2021 рр.) передбачається вирішення питань щодо:

- визнання провайдерів гаманців-зберігачів віртуальних валют (особи, які надають послуги для захисту приватних криптографічних ключів від імені своїх клієнтів, для тримання, зберігання та передачі віртуальних валют) суб'єктами первинного фінансового моніторингу;
- розробка спеціальних законодавчих актів щодо врегулювання використання віртуальних активів, смарт-контрактів та токенів, проведення ІСОЛТО.

Інших нормативно-правових актів, які б нормативно визнавали діяльність з обміну віртуальних валют на фіатні гроші, тим самим створюючи легальний

механізм обігу електронних фіатних електронних грошей, в Україні не приймалось.

Таким чином, можна зробити висновок, що легальний механізм, тобто сукупність нормативно-правових актів, що регулювали діяльність з обігу (обміну, створення, перетворення) фіатних електронних грошей в Україні діє лише у випадках застосування аналогії закону для відносин, що підпадають під фіскальне регулювання в частині сплати податків, коли суб'єкт отримує прибуток від відповідних операцій та зобов'язаний за Конституцією України та Податковим кодексом України сплатити податки [6]. Інших елементів, як то адміністративно-правових, чи то фінансово – правових (не податкового характеру) або господарсько-правових в Україні не існує. Про загрозу неврегульованості правовідносин написано чимало праць [3]. Тому, зволікання публічної влади з врегулюванням окресленого правового вакууму вже мають негативні наслідки, та матимуть ще гірші.

У той же час, створення відповідних механізмів, і це визнається фактично всіма експертами відповідної галузі, в перспективі здатні:

- забезпечити захист прав споживачів у сфері віртуальних активів та віртуальних валют;
- учасникам ринку віртуальних активів та віртуальних валют – бути впевненими у юридичній класифікації діяльності, користуватися банківськими послугами, офіційно залучати іноземні інвестиції, проводити ІСО/ІТО як українські компанії;
- суб'єктам господарювання – укладати смарт-контракти та здійснювати бартерні операції з обміну товарів (послуг) на віртуальні валюти;
- збільшити надходження до державного бюджету;
- збільшити надходження іноземної валюти в Україну;
- збільшити ефективність запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення у сфері віртуальних валют;
- отримувати всебічну та об'єктивну статистичну інформацію щодо сфери віртуальних валют;
- стимулювати розвиток цифрової економіки та електронної комерції, інноваційної діяльності;
- створити нові високооплачувані робочі місця;
- гармонізувати законодавство України у сфері віртуальних валют із законодавством ЄС.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Арбузов С.Г., Колобов Ю.В., Міщенко В.І., Науменкова С. В. Банківська енциклопедія. Київ: Центр наукових досліджень Національного банку України: Знання, 2011. 504 с.
2. Волонська Е. Фіатні гроші vs криптовалюти – повний розбір теми. URL: <http://bestinvestpro.com/uk/flatni-groshi-vs-kriptovalyuti-povnij-rozbir-temi/>. (дата звернення: 5.11.2019).
3. Загальна теорія права: Підручник / За заг. ред. М.І. Козюбри. К.: Ваіте, 2015. 392 с.
4. Онищук І.І. Принципи, методи та етапи здійснення моніторингової експертизи нормативно-правових актів. *Наше право*. 2014. № 8. С. 25-31.

5. Проект розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції державної політики у сфері віртуальних активів» від 25.10.18 р. URL: <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=dbfc2a7e-47f9-4fce-9110-66ed61c0ae17&title=ProjektRozporiadzhenniaKabinetuMinistrivUkrainiproSkhvalenniaKontseptsiiDerzhavnoiPolitikiUSferiVirtualnihAktiviv>. (дата звернення: 5.11.2019).

6. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. *Голос України*. 2010. 04.12.2010. № 229-230.

РЕАЛІЗАЦІЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРИНЦИПУ ПОДІЛУ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

Волкова Софія Ігорівна,

*студентка першого року навчання (ОП «магістр») факультету історії та права
Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка*

*Науковий керівник: Мілова Тетяна Миколаївна, кандидат юридичних наук,
доцент, доцент кафедри державно-правових дисциплін та адміністративного
права Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка*

На сьогоднішній день, конституційний принцип поділу влади являється одним із важливих критеріїв формування держави як демократичної організації суспільства. Відсутність або номінальність даного принципу, веде до недемократичності як державної влади, так і політичного режиму країни.

Державна влада забезпечує функціонування демократичного суспільства на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу і судову. Відповідно до ст. 5 Основного Закону носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ, який здійснює владу безпосередньо й через органи державної влади та органи місцевого самоврядування. Виключно народові належить право визначати і змінювати конституційний лад в Україні, це право не може бути узурповане державою, її органами або посадовими особами [3].

Єдність державної влади знаходить своє відображення в цілісності системи вищих державних органів і загальних принципів їх побудови та діяльності, що нерозривно пов'язано з згуртованістю і нерозривністю державного суверенітету, та виключає наявність різних по своїй природі і діяльності самостійних органів влади [4, с. 34].

Реалізація механізму системи стримувань і протипаг, який є одним з основних елементів принципу поділу влади, відноситься до ключових принципів конституційного ладу нашої держави. Цей принцип був закріплений у першій редакції Конституції України від 28 червня 1996 року.

Питанням щодо реалізації принципу поділу влади та забезпечення ефективного функціонування механізму системи стримувань і протипаг присвячена чимала кількість наукових праць як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників. Серед українських вчених варто назвати, таких як: Н. Нижник, В. Погорілко, С. Сербогіна, О. Скрипнюк, Ю. Тодика, В. Шаповал, Ю. Шемшученко, В. Яворський та інші.

При визначенні сутності поняття «поділ державної влади» необхідно виходити із того, що попри виокремлення трьох гілок влади сама державна влада залишається єдиною і неподільною. Державну владу можна сформулювати як здатність самої держави підпорядковувати своїй волі поведінку людей та діяльність об'єднань, що знаходяться на її території.

Відповідно до ст. 6 Конституції України, державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову. У той же час, у контексті державного суверенітету державна влада характеризується повнотою та цілісністю. У даному випадку цілісність державної влади характеризує її призначення, а поділ – передбачає розмежування.

Більшість дослідників наголошує на тому, що поділ влади є «засобом проти узурпації влади якимось органом чи особою» [1, с. 272]; засобом для того, «щоб запобігти надмірному посиленню будь-якої гілки влади, не допустити... встановлення диктатури» [8, с. 15]; розмежуванням «компетенції або функцій, як своєрідний «розподіл праці» у державному механізмі» [6, с. 124].

В. Глушенко вважав поділ влади способом «забезпечення стійкості самої влади». При цьому, на його думку, обов'язково повинні існувати правові процесуальні та матеріальні процедури взаємного контролю гілок влади. Оцінювати ступінь тяжкості порушень та приймати правозастосовні акти стосовно однієї з гілок влади може лише інша гілка влади тощо [2, с. 242-243].

Є інші критичні зауваження. Зокрема, О. Скакун вважає, що принцип поділу влади не є абсолютним, адже, з одного боку, існує потреба узгодження та взаємного правового контролю діяльності різних гілок влади, а з іншого – здійснення судового контролю над законністю діяльності управлінського апарату означає порушення принципу поділу влади, адже таким чином судова влада втручається у виконавчу. Таким чином, принцип поділу влади не можна реалізувати повністю [7, с. 105].

Утім, існують й інші проблеми, однією з яких є спроба створити ідеальний поділ влади. Основними вимогами щодо зазначеного ідеалу, є:

- поділ повинен мати системний характер та забезпечуватись правовими, адміністративно-розпорядничими, фінансовими, структурно-територіальними методами. Відсутність системності чи існування окремих видів зв'язків (наприклад, адміністративно-господарських) знижує ефективність, а то й може звести нанівець сам поділ;

- контакти між гілками влади повинні бути строго регламентованими процесуальними нормами, регламентами роботи, статутами органів влади та бути оприлюдненими; інші ж контакти повинні заборонятися законодавчо та засуджуватися суспільством;

- слід удатися до системних заходів з вилучення кадрового застою в будь-якій гілці влади;

- слід передбачити демократичні та такі, що можуть бути реально здійснені, процедури зміни елементів влади у випадку конфліктів гілок влади, втрати працездатності однієї з гілок влади [2, с. 242–243].

Проте, практика свідчить, що більшість із зазначених вимог мають лише характер побажання і, зокрема, в умовах сучасної України, реалізовані бути не можуть.

Однією ж із форм практичного здійснення принципу поділу влади передання повноважень одними виконавцями державної і політичної влади

іншим, періодична змінюваність влади, оновлення її персонального складу тощо [5, с. 22].

Проте, практична реалізація принципу поділу влади інколи залишає бажати кращого. Зокрема, узгоджена робота усіх гілок влади не завжди вдається. Часто в умовах поділу влади відбувається боротьба між органами, що уособлюють ту чи іншу гілку влади (наприклад, президента і парламенту), за більші повноваження, за верховенство в системі єдиної державної влади.

Можна констатувати складність та широту принципу поділу влади. Принцип поділу влади є такою організацією державної влади, яка здебільшого характерна для демократичної держави, що, незалежно від форми правління, забезпечує стабільне існування державного апарату та взаємодію усіх його ланок.

Отже, державна влада є нерозривною та неподільною системою, оскільки повністю належить народу України. Конституційний принцип поділу влади в Україні становить важливу роль у становленні, функціонуванні та перспективі розвитку демократичної держави. Ефективність реалізації даного принципу залежить від багатьох чинників, основними серед яких є системність, обґрунтованість, забезпеченість та гарантованість розподілу повноважень між законодавчою, виконавчою та судовою гілками державної влади.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Артемчук Д. О. Models of implementation of the executive power. *Закон и жизнь (Leges si Viata)*. 2015. August. С. 3-5.

2. Глушенко В. В. Теория государства и права: системно-управленческий подход. Железнодорожный: ООО НПЦ «Крылья», 2000. 416 с.

3. Конституція України: станом на 1 верес. 2016 р.: відповідає офіц. Тексту. Харків: Право, 2016. 82 с.

4. Нижник Н.Р. Розподіл влади як основа сучасного парламентаризму. *Вісник Центральної виборчої комісії*. 2016. №1 (33). С. 32-35.

5. Рябов С. Г. Політологічна теорія держави: навч. посібник. Київ: Тандем, 1996. 240 с.

6. Серьогіна С. Г. Теоретично-правові та організаційні засади функціонування інституту президентства в Україні: монографія. Харків: Ксілон, 2001. 280 с.

7. Скакун О. Ф. Теория государства и права: учебник. Харьков: Консум, Ун-т внутренних дел, 2000. 704 с.

8. Сухонос В. В. Правові та організаційні аспекти розвитку прокуратури України в сучасних умовах. Суми: ВТД «Університетська книга», 2010. 328 с.

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА
ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ**

Врадій Денис Юрійович,

*студент другого року навчання (ОР «магістр») факультету історії та права
Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка*

*Науковий керівник: Гриценко Володимир Григорович, доктор юридичних наук,
професор, професор кафедри галузевого права та правоохоронної діяльності
Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені
Володимира Винниченка, заслужений юрист України*

На сьогоднішній день дедалі частіше під час проведення досудового розслідування кримінальних правопорушень компетентні органи однієї країни запитують допомогу в іншій. У зв'язку з цим, кожна країна повинна передбачати у своєму законодавстві особливості реалізації міжнародного співробітництва. Не виключенням є і Україна, яка отримавши свою незалежність, відразу ж почала активно входити у міжнародну спільноту.

Одним із напрямків міжнародного співробітництва є боротьба зі злочинністю. За роки своєї незалежності наша держава приєдналася до багатьох європейських конвенцій, серед яких є ті, що стосуються кримінального судочинства, двосторонніх договорів про надання правової допомоги в цивільних і кримінальних справах тощо. Окрім цього, Міністерство внутрішніх справ і Генеральна прокуратура України уклали зі значною кількістю держав близького і далекого зарубіжжя міжнародні договори про співробітництво в боротьбі зі злочинністю [3, с.468].

Зрозумілим є те, що міжнародне співробітництво під час кримінального провадження та наглядова діяльність на зазначеному напрямі здійснюються органами прокуратури у відповідності до вимог Конституції України, чинного законодавства, міжнародних договорів України, а також загальноєвропейських принципів і норм міжнародного права. При цьому, органи прокуратури України повинні забезпечити дотримання принципів поваги до національного суверенітету і прав людини, добросовісно виконувати зобов'язання і не допускати втручання у внутрішні справи іноземних держав [5].

Статтю 92 Закону України «Про прокуратуру» передбачено здійснення органами прокуратури співробітництва з компетентними органами інших країн з питань проведення процесуальних дій при розслідуванні кримінальних правопорушень, видачі осіб, які їх вчинили, перейнятті кримінального провадження та з інших питань, на підставі міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [7].

Правову основу міжнародного співробітництва органів прокуратури становлять:

- 1) міжнародні міждержавні договори (двосторонні або багатосторонні): пакти, конвенції, договори, угоди;
- 2) міжвідомчі договори (угоди) з цих же питань; національне законодавство з питань надання міжнародної правової допомоги;

3) неписані норми (звичаї та традиції) міжнародного права (міжнародна ввічливість, взаємність та ін.) [4, с.471].

На теперішній час існує значна кількість міжнародних актів, передусім це міжнародні міждержавні багатосторонні договори, в яких закладені правові засади міжнародної діяльності української прокуратури. Серед цих актів виділяють наступні:

1) міждержавні багатосторонні договори України у сфері взаємної допомоги у кримінальних справах (наприклад: Європейська конвенція про видачу правопорушників від 13.12.1957 року та Додаткові протоколи до неї від 15.10.1975 р. та 17.03.1978 р., Конвенція Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом від 08.11.1990 р.; Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах від 20.04.1959 р. та Додаткові протоколи від неї від 17.03.1978 р. та 08.11.2001 р., Європейська конвенція про міжнародну дійсність кримінальних вироків від 28.05.1970 р., Європейська конвенція про боротьбу з тероризмом від 27.01.1977 р., Конвенція про правову допомогу і правові відносини в цивільних, сімейних та кримінальних справах від 22.01.1993 р. та Протокол до неї від 29.03.1997 р., Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією від 27.01.1999 р. та інші) [1];

2) та інші міждержавні багатосторонні договори про боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатацією проституції третіми особами від 02.12.1949 р., Міжнародна конвенція ООН проти катувань та інших жорстких або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання від 10.12.1984 р., Конвенція Ради Європи про запобігання тероризму від 16.05. 2005 р. та ін.) [4, с.472].

Крім зазначеного вище, прокуратура України у своїй діяльності керується двосторонніми меморандумами, протоколами намірів, угодами про правову допомогу і співробітництво з різних аспектів прокурорської діяльності.

Серед двосторонніх договорів, укладених Україною, виділяють такі: Договір між Україною і Китайською Народною Республікою про правову допомогу у цивільних та кримінальних справах, Договір між Україною та Монголією про правову допомогу у цивільних та кримінальних справах, Договір між Україною та Канадою про взаємодопомогу у кримінальних справах, Договір між Україною та Китайською Народною Республікою про екстрадицію, Договір між Україною та Ісламською Республікою Іран про видачу правопорушників та інші [9].

Міжвідомчі договори (угоди) укладаються Офісом Генерального прокурора з генеральними прокуратурами або їх аналогами інших країн [7].

Прикладом міжвідомчої угоди є Угода про співробітництво між Генеральною прокуратурою України і Генеральною прокуратурою Республіки Таджикистан, яку було підписано 21.09.2017 року. Відповідно до її змісту сторони здійснюють співробітництво згідно з цією Угодою, у межах своєї компетенції, дотримуючись норм законодавства своїх держав і міжнародних договорів, учасниками яких є Україна та Республіка Таджикистан [8].

Загалом норми, що врегульовують питання міжнародного співробітництва органів прокуратури закріплені в окремому розділі Закону «Про прокуратуру» [7] та Кримінальному процесуальному кодексі України. Поряд з даними законодавчими актами Генеральним прокурором України видано ряд наказів та інструкцій, що регулюють діяльність міжнародного співробітництва [4, с.476].

Зокрема, наказ від 18 вересня 2017 року № 223 «Про організацію роботи органів прокуратури України у галузі міжнародного співробітництва» [6] та

Інструкція про організаційно-протокольне забезпечення заходів міжнародного співробітництва в органах прокуратури України [2] тощо.

Ще одним із напрямів міжнародного співробітництва органів прокуратури України є підтримка Генеральною прокуратурою України (Офісом Генерального прокурора) прямих зв'язків з такими суб'єктами міжнародних організацій, як Рада Європи, Інтерпол, Європол, Євроюст, Бюро з координації боротьби з організованою злочинністю на території СНД та рядом інших організацій [4, с.486].

Крім того, Генеральна прокуратура України приймає участь у роботі таких експертних комітетів Ради Європи, як:

1. Комітет експертів з оцінювання заходів у боротьбі з відмивання брудних коштів MONEYVAL (The Committee of Experts on the Evaluation of Anti-Money Laundering Measures and the Financing of Terrorism), заснований у 1997 році для забезпечення держав-учасниць ефективними системами протидії відмиванню брудних грошей;

2. Європейський комітет з кримінально-правових проблем CDPC (European Committee on Crime Problems), створений у 1958 році та уповноважений Комітетом Міністрів здійснювати нагляд та координацію Ради Європи в галузі попередження та контролю злочинності;

3. Група держав Ради Європи проти корупції GRECO (Group of States against Corruption) створена у 1999 році Радою Європи для моніторингу дотримання державами антикорупційних стандартів [4, с. 486].

Крім того, з 2005 року Генеральна прокуратура України є членом Міжнародної асоціації прокурорів, яка вважається єдиним неурядовим та неполітичним всесвітнім об'єднанням прокурорів із спеціальним статусом при Організації Об'єднаних Націй. До її складу входять близько 130 організаційних членів. Асоціація об'єднує індивідуальних учасників з більш ніж 140 країн світу [4, с.486-487].

Отже, міжнародне співробітництво органів прокуратури України здійснюється на основі міждержавних договорів (угод), учасницею яких є наша держава, міжвідомчих міжнародних договорів України, які укладаються Офісом Генерального прокурора.

Участь прокуратури України у міжнародному співробітництві має важливе значення для подальшого вдосконалення її організації та діяльності, адаптування її правового статусу з правовим статусом зарубіжних країн, зокрема, країн-членів Ради Європи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Двосторонні міжнародні договори України (за датою укладення). *Офіційний сайт Міністерства юстиції України*. URL : <https://minjust.gov.ua/m/4906>. (дата звернення: 5.11.2019).

2. Інструкція про організаційно-протокольне забезпечення заходів міжнародного співробітництва в органах прокуратури України : затв. наказом Генерального прокурора України від 18.09.2015 № 223. URL: http://www.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=166820 (дата звернення 05.11.2019).

3. Меркушин В.В. Борьба с транснациональной организованной преступностью. М. Н: Амалфея, 2003. 208 с.

4. Організація та діяльність органів прокуратури України : навч. посіб. / П. М. Каркач, В. В. Кривобок, В. С. Бабкова та ін. ; за ред. П. М. Каркача. Харків: Право, 2019. 500 с.

5. Плахіна І. В. Особливості органів прокуратури в зарубіжних країнах. *Часопис Академії адвокатури України*. 2014. т. 7. № 4 (25). С. 37-43.

6. Про організацію роботи органів прокуратури України у галузі міжнародного співробітництва : наказ Генерального прокурора України від 18.09.2015 р. № 223 (зі змінами, внесеними наказами Генеральної прокуратури України від 16.01.2017 № 6, від 09.10.2017 № 287, від 21.12.2018 № 261, від 20.08.2019 № 164). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0223900-15> (дата звернення 03.11.2019).

7. Про прокуратуру: Закон України № 1697-VII від 14 жовтня 2014 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 2-3. Ст. 12. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18> (дата звернення 01.11.2019).

8. Угода про співробітництво між Генеральною прокуратурою України і Генеральною прокуратурою Республіки Таджикистан від 21.09.2017. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/762_001-17 (дата звернення 05.11.2019).

9. Чинні дво- та багатосторонні міжнародні договори в сфері правової допомоги у цивільних, сімейних та кримінальних справах. Офіційний сайт Головного територіального управління юстиції у Дніпропетровській області. URL : http://www.obljust.gov.ua/index.php?page_name=153.html. (дата звернення 05.11.2019).

ЧЕТВЕРТЕ ПОКОЛІННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ: ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

Гасвський Микола Вікторович,

студент другого курсу факультету історії та права

*Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка*

*Науковий керівник: Трошкіна Катерина Євгенівна, кандидат юридичних наук,
викладач кафедри державно-правових дисциплін та адміністративного права,*

*Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка*

Цивілізаційні процеси в сучасних державах призводять до постійних якісних змін. У технічному плані вони проявилися у вигляді наукових винаходів в астрономії, біології, фізики, що якісно змінило життя людини. Натомість процеси розвитку в гуманітарних науках впливають на відносини та свідомість людини, що змінює сутність життя кожного.

Лібералізація життя в країнах XXI ст. продовжує розвивати громадянське суспільство. Тому суспільство вимагає від своєї влади все більше обґрунтованих прав і свобод. Їх закріплення у законодавчих документах є свідченням поширення четвертого покоління прав людини.

Україна – молода демократична країна з новими для її народу цінностями, яка намагається вести політику схожу до передових ліберальних країн Заходу. Радянське минуле вплинуло на розвиток громадянського суспільства в нашій

країні. У зв'язку з цим тема четвертого покоління прав людини є актуальною та пріоритетною для обговорення в суспільстві та для дослідження науковцями.

Слід зазначити, що питання четвертого покоління прав людини, а також особливості реалізації їх в пострадянських країнах і України зокрема у своїх роботах досліджували такі вчені, як: О. Аврамова, О. Грищенко, Н. Мушак, Н. Оніщенко, О. Петришин, О. Скакун, О. Супрун, М. Цвік, Д. Шебаніч та інші.

Н. Мушак зазначає, що з моменту появи ідеї прав людини пропонувалися різні їх класифікації. Залежно від рівня наукової розробки цієї проблематики, обраного критерію, особливостей бачення прав людини, склалася історична послідовність розвитку класифікації прав людини – від простого поділу на довільно виокремленні компоненти до пропозицій складних систем взаємопов'язаних прав людини [1, с. 298].

Четверте покоління прав людини суттєво відрізняється від минулих трьох тим, що перше покоління прав і свобод людини і громадянина засноване на традиційних ліберальних цінностях права і свободи, які визначали межі втручання державної влади у сфери громадянського суспільства і особистого життя людей їх поширення відбулося після Великої французької революції, впровадження другого покоління прав пов'язане з боротьбою людей за поліпшення свого соціально-економічного становища та культурного рівня, історично вони поширилися після Першої світової війни, особливістю третього покоління прав, є його колективний характер: право на мир, на безпечне для життя і здоров'я довкілля, на соціальний і економічний розвиток, на міжнародне спілкування [2, с.450-451] законодавче закріплення відбувалось протягом другої половини ХХ ст., а каталізатором поширення ідеї четвертого покоління прав стала не боротьба соціальних мас за економічні потреби і свободи, а якісно нові дві причини, першою є наукові відкриття в таких галузях, як мікробіологія, медицина, генетика [3] та інші. Другою стало розширення можливостей використання всевітньої мережі Інтернет. Ідея прав людини, заснована на теорії природного (природженого) права, знаходить втілення в нормативних актах держав Європи і світу [4], а таке явище як Інтернет на початку ХХІ ст. стало цілком «природним» для більшості людей у світі, тому не дивно, що правова база набула розвитку в цьому напрямку.

Історично концепція «поділу» прав людини, їх впровадження та етапи, з'явилися лише в 70-х роках ХХ ст. Для більшості дослідників згадана концепція авторства чеського юриста К. Васака була відображена в працях «Права людини: тридцятирічна боротьба: постійні зусилля для надання сили закону Загальній декларації прав людини» та «Міжнародні виміри прав людини». Але на межі ХХ – ХХІ ст. набула поширення ідея виокремлення вже четвертого покоління прав людини. Серед вітчизняних науковців цю ідею пропонують О. Аврамова, О. Жидкова, А. Семітко та ін. Зокрема, А. Семітко вже в 1996 році вважав за необхідне внести права пов'язані з «евтаназією» та «абортами» до четвертого покоління прав людини [5].

О. Аврамова та О. Жидкова вважають, що четверте покоління прав людини повинне формуватися на засадах: визнання високого статусу особи; прагнення єдності норм права, моралі, релігії при визначенні поведінки як правової; визнання права на індивідуальність особи, що передбачає повагу до особливих потреб людини, які надають їй можливість бути не схожою на інших; установлення суверенності людини щодо держави [6, с. 103].

Дискусії стосовно переліку прав, які потрібно віднести до четвертого покоління, тривають. Відносно цього питання дослідники мають як схожі погляди, так і досить протилежні:

- О. Аврамова та О. Жидкова до четвертого покоління прав людини зараховують: зміну статі, трансплантацію органів, клонування, використання віртуальної реальності, одностатеві шлюби, штучне запліднення, евтаназію, вільну від дитини сім'ю та незалежне від державного втручання життя за релігійними, моральними поглядами; також необхідно визначити, чи будуть вони за своїм ознаками збігатися з правомірною поведінкою [6, с. 104];

- Г. Романовський перелік прав четвертого покоління обмежує правом на самогубство та на евтаназію, причому евтаназію та самогубство розглядає як елементи права на смерть [7, с. 233];

- Ю. Дмитрієв до четвертого покоління прав зараховує лише інформаційні права та технології [8, с. 125];

- Д. Шебаніц до прав четвертого покоління відносить право на евтаназію, на зміну статі, на трансплантацію органів, на використання віртуальної інформації, право на клонування [9, с. 59];

- О. Барабаш вважає, що до прав четвертого покоління належать усі права, що виникли внаслідок наукового прогресу, розвитку моралі, а саме всі так звані «соматичні права», зокрема, право на евтаназію, клонування, а також інформаційні права [10, с. 215].

У фаховій літературі права умовно поділяються на дві основні групи – соматичні та інформаційні права.

1. Соматичні права:

- право на самогубство;
- право на евтаназію;
- правові питання з елементами права на смерть в цілому;
- права пов'язані з генетичними експериментами, захист від них, тобто питання клонування;
- право на зміну статі;
- право на одностатеві шлюби;
- право на штучне запліднення;
- право на бездітність, право на незалежність в моральних поглядах на речі;
- право на трансплантацію органів.

2. «Інформаційні» права:

- технологічні права;
- право на використання віртуальної інформації;
- право на Інтернет;
- право на анонімність в Інтернеті.
- права, які продовжують ідеї «минулих поколінь прав людини», але вже засновані на новітніх технологіях (дослідження космосу):
- право на мир;
- право на ядерну безпеку;
- правові питання в контексті космосу(право на космос), урегулювання правових відносин між людьми які знаходяться на космічних станціях;
- та інші.

Якщо говорити про особливості реалізації прав і свобод четвертого покоління в Україні, то слід згадати її політичну історію. Культурна залежність

від іншої держави вплинула на «ментальність» людей нашої держави та інших регіонів ЄСРП. Процес сприйняття соматичних та інформаційних прав та їх впровадження почався пізніше і відбувається на слабкому підґрунті. Це простежується в культурних звичаях – консервативність поглядів, наприклад, щодо інституту шлюбу, а саме в категорично негативному відношенні до одностатевих шлюбів, деякі країни закріпили одностатеві шлюби законодавчо. В технологічному відставанні, що можна простежити в поширенні мобільного зв'язку серед всіх вікових груп. Проте ліберальність забезпечена державою вплинула на молоде покоління України, яке поступово стає рушієм змін в країні.

Державі необхідно своєчасно реагувати на згадані явища, що виразилося в 2005 році у вигляді прийнятого Закону України: «Про заборону репродуктивного клонування людини» [11].

За Конституцією України, український народ є єдиним джерелом влади в країні [12]. У ХХІ ст. це можливо забезпечити через існуючий прогресивний інститут народовладдя – електронні петиції. Громадськість, використовуючи дану можливість, вирішує долю своєї країни щоденно. Зокрема, на сайті електронних петицій присутні безліч законів, які дотичні до теми четвертого покоління прав людини, але їх не підтримує українське суспільство. Як приклад наведемо петицію про «Законодавче забезпечення права людини на смерть (євтаназія)». На момент внесення її у роботу в неї було 87 підписів з 25000 необхідних для розгляду Кабінетом Міністрів України [13].

Про певну політичну слабкість державних органів України, розвитку новітніх правових питань в інформаційних технологіях, свідчить, наприклад, відсутність законодавчого закріплення гарантування громадянину доступу до Інтернету. Законопроект був створений, але навіть не дійшов до розгляду у Верховній раді України, хоча в світовій правовій практиці право на Інтернет стає базовим для демократичних країн [14]. Важливу роль у поширенні ідей четвертого покоління прав людини та їх подальшої реалізації в Україні відіграють журналісти [15].

Отже, якщо говорити про четверте покоління прав людини та особливості реалізації їх в Україні в негативному сенсі можна виокремити такі ознаки як нестабільність та недосконалість системи. Об'єктивною причиною цього є історія правової системи в рамках радянського «права без права». Суб'єктивною причиною є відсутність створення умов вищим державним апаратом до розвитку. Деякі важливі питання навіть не були розглянуті за 28 років, які є базовими для держави, показовим прикладом з іншої правової сфери є відсутність законодавчого закріплення великого герба України, який існує лише на рівні законопроекту.

На основі вище сказаного можна зробити висновок, що в українській правовій системі не має єдиної ідеології, яка впроваджувала згадані закони, у зв'язку з чим не є можливим достовірне прогнозування, що може бути прийнятий закон, однак з іншого боку, через нестабільність в державі у будь-який момент може бути проголосований і прийнятий закон, який підпадає під категорію четвертого покоління прав людини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Мушак Н. Б. Концептуальні підходи до класифікації прав людини в умовах глобалізаційних процесів: *Часопис Київського університету права*. № 2. 2011. С.298 – 301.

- 2.Цвік М. В., Петришин О. В. Загальна теорія держави і права: підручник. Харків : Право, 2009. 584 с.
- 3.Покоління прав людини: Становлення 4 покоління: URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%BE%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D1%96%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2_%D0%B%D1%8E%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D0%B8#cite_ref-1 (дата звернення 05.11.2019).
- 4.Скакун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник Харків: 2001. 167 с.
- 5.Корельський В.М. Теорія держави і права: підручник для вузів: монографія / за наук. ред. В.М.Корельського і В.Д.Перевалова. ИНФРА-М, 2000. 616 с.
- 6.Аврамова О., Жидкова О. Четверте покоління прав людини: постановка проблеми. *Право України*. 2010. № 2. С. 101–107.
- 7.Романовский Г. Б. К вопросу о праве на смерть как юридической основе легализации эвтаназии и самоубийства. *Медицне право України: проблеми управління та фінансування охорони здоров'я*: Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції з медичного права (II Міжнародної науково-практичної конференції з міжнародного права) / [Упорядкув. Сенюта Г. Я., Терешко Х. Я.]. Львів: ЛОБФ «Медицина і право», 2009. С. 232–234.
- 8.Головистикова А.Н. Права людини: підручник (пер. з рос.). Москва.: Эксмо, 2008. 327 с.
- 9.Шебаніц Д. М. Сучасна проблематика теорії «поколінь прав людини» в умовах європейської міждержавної інтеграції. *Науковий вісник Ужгородського національного університету* : Серія: Право. 2015. Т. 1. № 31. С. 57–61.
10. Барабаш О. О. Четверте покоління прав людини: загальнотеоретична характеристика. Навчально-науковий інститут права та психології Національного університету «Львівська політехніка». Львів, 2016. С. 213-217.
11. Про заборону репродуктивного клонування людини : Закон України від 14.12.2004 р. № 2231-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2231-15> (дата звернення 05.11.2019).
12. Конституція України від 28.06.1996. URL: <https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-i>
13. Електронна петиція до Кабінету Міністрів України: «Законодавче забезпечення права людини на смерть (евтаназія)»: Петиція: №41/000017-16еп, 29.08.2016 р. Автор: Шуміхін Є.С. URL: <https://petition.kmu.gov.ua/kmu/Petition/View/17> (дата звернення 05.11.2019).
14. Про внесення доповнень до Цивільного Кодексу України (щодо гарантування права фізичної особи на доступ до Інтернету): Проект Закону України: номер, дата реєстрації: 2849 від 14.05.2015 р. № 2149-VIII – URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=55127 (дата звернення 05.11.2019).
15. Евтаназія: «за» чи «проти»? *Всеукраїнський загальнополітичний освітянський тижневик*. 2-14 грудня 2008 року. № 47 (299). URL: <http://www.personal-plus.net/299/4230.html> (дата звернення 05.11.2019).

ПОНЯТТЯ ТА ЗНАЧЕННЯ УСИНОВЛЕННЯ У НАЦІОНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Годун Олександра Сергіївна,

*студентка другого року навчання (ОР «магістр») факультету історії та права
Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка*

*Науковий керівник: Сокурєнко Олена Анатоліївна, кандидат юридичних наук,
доцент кафедри галузевого права та правоохоронної діяльності
Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка*

Єдиною та найкращою формою влаштування долі дитини-сироти чи дитини, позбавленої батьківського піклування, було й залишається усиновлення, у результаті якого дитина вибуває із системи державної опіки та піклування, позбуваючись статусу дитини-сироти чи такої, що залишилась без батьківського піклування.

Наукою сімейного права здавна обґрунтовано положення, що сім'я є одним із найважливіших інститутів соціалізації дитини, фундаментом, де закладаються основи виховання та формується особистість майбутнього члена суспільства. Родинне оточення та батьківське виховання завжди були й залишаються головним природним середовищем для нормального фізичного, соціального та духовного розвитку дитини в будь-якому суспільстві.

«Значення інституту усиновлення важко переоцінити, – зазначає В. Маслов. Це така правова форма, яка створює найбільш сприятливі можливості для виховання позбавленої батьківського піклування дитини в сімейній обстановці на тих же умовах, що і для рідних дітей» [1, с. 189]. З. Ромовська називає усиновлення актом великої соціальної ваги, проявом гуманізму та жертвності, а також реалізацією природної потреби материнства й батьківства [2, с. 405]. З такими твердженнями важко не погодитись, адже кожна народжена дитина за законами природи, права та моралі повинна зростати в сім'ї.

Сім'я не однорідна, а диференційована соціальна група. У ній представлені різноманітні вікові, статеві та професійні підсистеми, що дозволяє дитині ширше розкрити свої емоційні та інтелектуальні можливості, швидше реалізувати їх. Дитина навчається на прикладі своїх близьких, вона постійно відчуває на собі виховний потенціал сім'ї, а ступінь концентрації всіх перерахованих позитивів у сім'ї усиновлювачів високий, оскільки усиновленню передують ретельне вивчення осіб – кандидатів в усиновлювачі, і помилка в оцінці моральних, етичних та інших якостей кандидатів в усиновлювачі практично виключена [3, с. 26]. С. Ворожейкін зазначає, що завдання й мета виховання неповнолітніх дітей не змінюються від правової форми, у якій вони здійснюються. У всіх випадках вихователі мають дбати про фізичний, духовний та моральний розвиток дитини [4, с. 231]. Шляхом здійснення усиновлення вирішуються дві величезні проблеми: з одного боку, особи (чи то подружжя, чи то одинока особа), які з тих чи інших причин не можуть мати власних дітей, мають змогу створити сім'ю, задовольнивши свої природні потреби піклуватися про дитину, виховувати її словом, реалізовувати себе не тільки як члени

суспільства – громадяни, а й як батьки; з іншого, дитина, позбавлена батьківського піклування, отримує сім'ю, батьків і всі відповідні блага.

В основу організаційно-правового механізму усиновлення в Україні покладено принципи, що відповідають вимогам міжнародних стандартів у зазначеній сфері, а саме: кожна дитина має право на виховання в сім'ї; пріоритетним є національне усиновлення; міжнародне усиновлення розглядається як альтернатива лише тоді, якщо вичерпано всі можливості щодо передачі дитини під опіку, піклування, на усиновлення чи виховання в сім'ї громадян України; вирішення всіх процедурних питань щодо усиновлення дитини з дотриманням чинного законодавства України; заборона посередницької комерційної діяльності щодо усиновлення дітей; укладення з іноземними державами договорів про правову допомогу; здійснення контролю за умовами утримання та виховання дітей у сім'ях іноземців. Правовою основою здійснення усиновлення є Конституція України, Сімейний кодекс України (далі – СК України), Цивільно-процесуальний кодекс України, низка міжнародних нормативно-правових актів, а також затверджений Постановою Кабінету Міністрів України за № 1377 від 28 серпня 2003 р. Порядок ведення обліку дітей, які можуть бути усиновлені, осіб, які бажають усиновити дитину, та здійснення нагляду за дотриманням прав дітей після усиновлення. Установою, яка координує всі питання щодо усиновлення, є Державний департамент з усиновлення та захисту прав дитини (створений у складі Міністерства у справах сім'ї, молоді та спорту як урядовий орган державного управління – Постанова Кабінету Міністрів України № 367 від 25 червня 2006 р.).

Усиновлення традиційно розглядають як сімейно-правовий інститут. Проте сучасне розуміння місця особистих немайнових прав у системі приватноправових відносин дозволяє стверджувати, що право на усиновлення є їх органічним складовим елементом. У цивільному законодавстві ми не знайдемо згадки про особисте немайнове право людини на усиновлення. До числа особистих немайнових прав, що забезпечують природне існування фізичної особи, Цивільний кодекс України (далі – ЦК України) відносить право малолітньої або неповнолітньої особи на опіку або піклування (ст. 292 ЦК України) [5].

СК України у ст. 207 наголошує, що усиновленням є прийняття усиновлювачем у свою сім'ю особи на правах дочки та сина. Як бачимо, у законі усиновлення (удочеріння) визначається як юридичний акт, унаслідок якого між усиновителем та його родичами з однієї сторони, та усиновленим з іншої виникають такі ж права й обов'язки, як між батьками й дітьми, іншими родичами за походженням. З наведеного визначення усиновлення розуміється як юридичний акт, що тягне за собою встановлення між усиновителем та усиновленою дитиною нового правового зв'язку, насамперед між усиновителем й усиновленим, а також між усиновленим та рідними усиновителя. Оскільки з юридичної точки зору внаслідок усиновлення дитина набуває нових батьків та інших родичів, то актом усиновлення одночасно припиняється правовий зв'язок дитини з її батьками та іншими родичами за походженням. Таким чином, усиновлення – це одночасно правоутворювальний та правоприпиняльний юридичний факт.

У питанні правових наслідків здійснення усиновлення та змісту правовідносин усиновлення наукова позиція фахівців у галузі сімейного права є одностайною. Свого часу Б. Хаскельберг стверджував, що правовідносини

усиновлення не відрізняються за своїм змістом від правових зв'язків, які існують між родичами [6, с. 29]. О. Йоффе писав, що «усиновлення встановлює правові зв'язки, що повністю збігаються за своїм змістом з відносинами між батьками і дітьми». А. Мітрікас стверджував, що усиновленням є акт, який породжує виникнення батьківських прав та обов'язків на підставі закону, коли в результаті усиновлення, з одного боку, припиняються правовідносини дитини з кровними батьками, а з іншого – виникає її правовий зв'язок з особами, які їх замінюють, тобто відбувається своєрідна передача всіх особистих і майнових прав від одних осіб до інших [7, с. 11].

В. Рязанцев наголошує, що усиновлення – це складний юридичний акт: у ньому знаходять своє відображення воля осіб, які висловили бажання усиновити дитину; батьків, які дали згоду на усиновлення своєї дитини; самої дитини; інших осіб, установлених законом; воля держави, виражена у відповідному судовому рішенні. Таким чином, вияв державної волі певною мірою впливає на виникнення відносин, породжуваних усиновленням. Держава за допомогою судових органів безпосередньо виражає свою волю й бере участь у здійсненні юридичного акту усиновлення. Без чітко вираженої волі держави на здійснення усиновлення відповідні цьому акту відносини виникнути не можуть. З огляду на наведене, рішення суду входить до змісту акта усиновлення як невід'ємна його частина.

На підставі вищевикладеного безперечним є твердження, що усиновлення – це такий юридичний факт, який відноситься, безумовно, до юридичної дії, з якою пов'язується виникнення, зміна та припинення правовідносин, є дією, що здійснюється з метою досягнення конкретного правового результату. Таким чином, усиновлення є правомірним сімейно-правовим актом. Тому усиновлення є однією з підстав для виникнення сімейних прав та обов'язків.

Усиновлення дитини проводиться для забезпечення стабільних та гармонійних умов її життя. Це положення Закону наголошує на тому, що інтереси дітей в інституті усиновлення є головною метою, заради якої він уведений. Хоча це, звичайно, не дає підстав говорити про відсутність інтересів усиновлювача чи протиставлення інтересів дитини інтересам усиновлювача. Під час усиновлення завжди забезпечується єдність інтересів тих, хто усиновлює, з інтересами тих, кого усиновлюють.

Отже, під усиновленням у юридичній науці розуміють юридичний акт, згідно з яким між усиновленим (та його нащадками) й усиновителем (і його родичами) виникають ті самі права й обов'язки, що й між родичами за походженням. Тобто усиновлення є прийняттям у сім'ю чужих дітей, які втратили своїх батьків (сиріт) або які не можуть виховуватися ними через певні причини. Усиновлення задовольняє й особисту мету усиновителів, особливо тих, хто не має власних дітей, – зробити своє сімейне життя більш змістовним. Уважаємо, що поняття усиновлення може бути визначено як перехід прав та обов'язків від біологічних батьків дитини до усиновлювачів, за яким дитина в правовому відношенні повністю прирівнюється до біологічних дітей усиновлювача, до того ж утрачаються всі права й обов'язки рідних (біологічних) батьків дитини.

Усиновлення – це юридичний акт, у результаті якого усиновлений отримує щодо усиновителя та його родичів права й обов'язки, установлені законом для батьків і дітей, і втрачає їх щодо своїх родичів за походженням. Усиновлення є важливою формою виховання усиновлених (сиріт або дітей, батьки яких з певних причин про них не піклуються). Усиновлення відповідає як інтересам дітей,

оскільки вони отримують сім'ю замість утраченої, так й інтересам усиновителів, задовольняючи їх почуття материнства й батьківства.

Отже, за своїм призначенням інститут усиновлення покликаний забезпечити належне виховання та утримання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Шляхом усиновлення дитина, яка втратила батьків, улаштовується в іншу родину, одержує можливість сімейного життя й виховання в родинному середовищі, а в особі усиновителів здобуває людей, які в усіх відношеннях мають замінити їй батьків. Характерною ознакою українського інституту усиновлення є те, що він позбавлений майнового підґрунтя й цілком підлеглий завданню забезпечення прав та законних інтересів дітей, їх усебічної охорони.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Маслов В. Ф. Советское семейное право. К. : Вища школа, 1981. 224 с.
2. Ромовська З. В. Сімейний кодекс України : наук.-практ. комент. [3-те вид., переробл. і доповн.]. К. : Правова єдність, 2009. 432 с.
3. Мироненко В. Умови здійснення усиновлення як засіб забезпечення прав дитини. *Нотаріат для вас*. 2007. № 11. С. 25–30.
4. Волинець Л. С. Соціальне сирітство в Україні: експертна оцінка та аналіз існуючої в Україні системи утримання та виховання дітей, позбавлених батьківського піклування. К. : Студцентр, 1998. 120 с.
5. Цивільний кодекс України. К. : ПАЛИВОДА А. В., 2012. 380 с.
6. Хаскельберг Б.Л. Вопросы установления отцовства. Вопросы совершенствования гражданско-правового регулирования. Томск : Изд-во Томского ун-та, 1983. С. 30–40.
7. Митрикас А.А. Семья как ценность: состояние и перспективы целостного выбора в странах Европы. *Социс*. 2004. № 5. С. 10–16.

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ МЕДІАЦІЇ ЯК СУЧАСНОГО МЕТОДУ ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРІВ У СФЕРІ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Гуйван Юлія Ігорівна,

*студентка другого року навчання (ОР «магістр») факультету історії та права
Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка*

*Науковий керівник: Сокуренко Олена Анатоліївна, кандидат юридичних наук,
доцент кафедри галузевого права та правоохоронної діяльності
Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка*

На сьогоднішній день 80 % спорів, що знаходяться у провадженні суду і передаються на медіацію у країнах Європи, врегульовуються без судового розгляду. Чи є відмінність загальносвітового та українського шляхів використання медіації?

Поняття «медіація» походить від латинського «mediare» – бути посередником. Медіація – це міжнародний загальнозживаний термін, що відповідає українському терміну «посередництво». Медіацією називають процес

переговорів, коли до вирішення спірного питання залучається нейтральна третя сторона – медіатор (посередник), яка веде цей переговорний процес, вислуховує аргументацію сторін щодо суті спору і активно допомагає сторонам зрозуміти свої інтереси, оцінити можливість компромісів і самостійно прийняти рішення, що задовольнить всіх учасників переговорів. Про розгляд Міжнародним комерційним арбітражним судом при Торгово-промисловій палаті України зовнішньоекономічних спорів у сфері інтелектуальної власності. Тобто медіація – це один з альтернативних (позасудових) способів урегулювання спорів, ефективність якого є дуже високою [9, с. 2].

Раніше медіація в Україні не була досить поширеною. П. 5.4 Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 рр., затвердженої Указом Президента України від 20.05.2015 р. №276, передбачено розширення способів альтернативного (позасудового) врегулювання спорів, зокрема, шляхом практичного впровадження інституту медіації та посередництва.

3 листопада 2016 р. Верховна Рада України прийняла за основу проект Закону України про медіацію (реєстр. №3665), поданий народними депутатами України А.І. Шкрум, В.Ю. Пташник та іншими.

Даний проект Закону розкриває поняття медіації як альтернативного методу врегулювання спорів. Медіатор, у свою чергу, являє собою незалежного посередника, котрий допомагає сторонам спору вирішити конфлікт за допомогою медіації.

До речі, медіацію дедалі частіше називають не альтернативним методом вирішення спору (ADR), а ефективним (EDR). Ефективність медіації, доведена на практиці, набуває все більшого поширення у світі. Наприклад, держави-члени ЄС зобов'язані дотримуватися Директиви Європарламенту «Про деякі аспекти медіації в цивільних і господарських спорах» від 21.05.2008 р. та звітувати про її застосування. Україна як член Ради Європи також має зобов'язання щодо застосування медіації [7, с.5].

В межах Програми USAID з реформування сектору юстиції «Нове правосуддя» українська делегація відвідала Вашингтон та Нью-Йорк з навчальною поїздкою «Альтернативне вирішення спорів та суди в США».

Під час зустрічі з директором Офісу міжнародних суддівських відносин Міроу Гур-Арі та старшим науковим співробітником Офісу Доною Стійєнс учасників ознайомили з судовою системою США, юрисдикцією федеральної системи та системи штатів, структурою федеральної судової системи та судової системи штату, спеціалізацією, правничою професією (правничою освітою, адвокатською акредитацією, сферами роботи), процедурою добору суддів, адміністративними посадами суддів (голова Верховного суду, голова суду), працівниками апарату суду, Федеральною адміністрацією судів [3].

Що стосується міжнародного досвіду застосування медіації, то вони довели її ефективність на практиці. Наприклад, у країнах Європи 80% спорів, що перебувають у провадженні суду та передаються на медіацію, вирішуються без судового розгляду. Закон про альтернативне вирішення спорів 1998 р. вимагає від кожного федерального окружного суду впровадження програми ADR, що пропонує сторонам цивільної справи щонайменше один вид ADR.

Найпоширенішими способами сприяння врегулювання конфлікту між сторонами є медіація та конференції, що проводять безпосередньо судді.

Дійсно, медіація є найефективнішим способом вирішення спору, що дає змогу повною мірою врахувати інтереси сторін та знайти взаємоприйнятне рішення в ситуації, коли сторони або не змогли самостійно досягти згоди й вирішити спір із застосуванням способів ADR без участі незалежної особи (претензійний порядок чи переговори), або звернення до переговорів стало неможливим [6].

Потрібно зазначити, що сфера використання медіації, визначена проектом Закону про медіацію досить широка. Вона може застосовуватися у сімейних, цивільних, трудових, господарських, адміністративних спорах, у справах про адміністративні правопорушення, у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення, а також у провадженні щодо кримінальних проступків, злочинів невеликої чи середньої тяжкості.

У кримінальному провадженні медіація може бути проведена виключно з метою укладення угоди про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим в порядку, визначеному гл. 35 Кримінального процесуального кодексу України [4, с.10].

Слід звернути увагу на те, що певні зміни внесено також до процесуальних кодексів України.

Так, у господарському, цивільному та адміністративному процесі запроваджено врегулювання спору за участю судді, що проводиться за згодою сторін до початку розгляду справи по суті. Про проведення процедури врегулювання спору за участю судді суд постановляє ухвалу, якою одночасно зупиняє провадження у справі. У разі недосягнення сторонами мирного врегулювання спору повторне проведення врегулювання спору за участю судді не допускається [8, с. 8].

Вирішення спору за допомогою участі судді пропонується врегульовувати шляхом спільних або закритих нарад. Сторони можуть брати участь у даних нарадах в режимі відео конференції.

Спільні наради проводяться за участю всіх сторін, їхніх представників та судді. Під час проведення спільних нарад суддя, зокрема, пропонує сторонам надати пропозиції щодо шляхів мирного врегулювання спору та здійснює інші дії, спрямовані на мирне врегулювання спору сторонами. Судді надано право запропонувати сторонам можливий шлях мирного врегулювання спору. Під час закритих нарад суддя має право звертати увагу сторони на судову практику в аналогічних спорах, пропонувати стороні можливі шляхи мирного врегулювання спору [5 с.20].

Важливим є те, що під час вирішення конфлікту суддя не може надавати сторонам юридичні рекомендації, а також робити оцінку доказів по справі. Інформація, яка отримана будь-якою стороною та суддею під час врегулювання спору є конфіденційною, протокол наради не ведеться та не фіксується технічними засобами.

Тож, в цих змінах до процесуальних кодексів знайшли відображення основні принципи медіації: добровільність участі, свобода виходу з процесу медіації для всіх учасників; конфіденційність зустрічі та обмеження доступу до інформації; нейтральність, безсторонність та незалежність медіатора. Така ознака медіації як конфіденційність сприяє мінімізації ризику публічного розголошення конфлікту, що може бути особливо важливим, наприклад, у справах, які є наслідком сімейних конфліктів, або у випадках, коли існують побоювання, що конфліктна ситуація може вплинути на ділову репутацію суб'єктів спору [2].

Значущим показником є непередбаченість результатів медіації, оскільки рішення не нав'язується сторонам, вони самостійно його приймають. Процес медіації сприяє тому, що сторона може погодитися з таким результатом вирішення спору, з яким вона не факт, що погодиться в результаті повноцінного змагального процесу.

Принцип змагальності судового процесу на стадії врегулювання спору за участю судді замінюється на співпрацю, що надає сторонам можливість знайти взаємоприйнятне рішення. Вирішення спору за допомогою медіації характеризується як «win-win situation», коли у вигаді обидві сторони [1 с.20].

Отже, поширення в Україні альтернативних способів врегулювання спорів відіграє позитивну роль у поліпшенні доступу громадян до правосуддя та зменшує навантаження на суди, а отже, мінімізує строки розгляду справ та відсоток оскаржуваних рішень, покращить якість судових рішень та зменшить судові витрати.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бондаренко-Зелінська Н. Л. Запровадження альтернативних способів врегулювання спорів: європейський досвід для України. *Приватне право і підприємництво*. Вип. 8. К.: НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України, 2009. С. 162–166.
2. Василенко І. Перспективи застосування медіації у захисті прав інтелектуальної власності. URL: <http://human-rights.unian.net/ukr./detail/194839> (дата звернення: 16.11.2019).
3. Захарченко Т. Про розгляд Міжнародним комерційним арбітражним судом при Торгово-промисловій палаті України зовнішньоекономічних спорів у сфері інтелектуальної власності. *Діловий вісник*. 2002. №08 (99). URL: <http://www.ucci.org.ua/synopsis/dv/2002/dv0208182.ua.html> (дата звернення: 16.11.2019).
4. Ківалов С.В. До питання визначення принципів досудового врегулювання публічно-правових спорів. *Актуальні проблеми держави і права*. Одеса: Юрид. л-ра, 2014. С. 7–15.
5. Козирєва В.П., Гаврилішин А. П. Медіація як альтернативний спосіб вирішення господарських спорів. *Малий і середній бізнес (право, держава, економіка)*. 2011. №1-2. URL: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/soc_gum/misb/2011_1-2/Kozyreva_Gavrilishyn.pdf (дата звернення: 16.11.2019).
6. Троцюк Н.В. Медіація як альтернативний спосіб вирішення спорів у сфері інтелектуальної власності. *Юридичний вісник*. Повітряне і космічне право. 2016. №4. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npna_2016_4_21 (дата звернення: 16.11.2019).
7. Момот Л. «Розулити» конфлікт і не побити горшки. URL: <http://www.sdip.gov.ua/ua/ukss> (дата звернення: 16.11.2019).
8. Резнікова В. Медіація (посередництво) як спосіб вирішення господарських спорів. *Юридичні науки*. 2012. №90. С. 10–15.
9. Цимбалюк В. Нормативно-правове забезпечення медіації в Україні: проблеми та перспективи. *Юридичний вісник*. 2014. №5. С. 152–156.

**ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ «ПРОМІЖНОГО ЗАКОНУ» У
КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ**

*Дерев'янка Діана Олександрівна,
студентка другого курсу факультету історії та права
Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка*

*Науковий керівник: Трошкіна Катерина Євгенівна, кандидат юридичних наук,
викладач кафедри державно-правових дисциплін та адміністративного права
Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка*

Актуальність обраної теми полягає в тому, що за сучасних умов багато кримінальних справ органи судової влади не завжди можуть вирішувати вчасно. Постійні зміни законодавства тягнуть за собою зміни і у визначенні покарання за вчинений злочин, або пом'якшуючи його або навпаки посилюючи. З огляду на це, постає питання, яким саме законом повинні керуватися судові органи при винесенні рішення. Саме тому проблема «проміжного закону» потребує ґрунтовного дослідження і чіткого нормативного врегулювання.

Дія проміжного закону в кримінальному праві не нове явище. У XIX-XX ст. його активно досліджували такі вчені, як Е.Я. Лохвицький, С.П. Мокринський, М.П. Чубинський. У радянський період проблему дії проміжного закону активно вивчали М.І. Блум, Я.М. Брайнін, І.І. Горелик, М.І. Ковальов. Серед сучасних вчених, праці яких присвячені досліджуваному питанню, можна назвати О.І. Бойцова, Б.В. Волженкіна, В.М. Василяш тощо.

«Проміжний кримінальний закон» – це закон, який діє на момент вчинення злочину, але на момент винесення рішення по певній справі вже втратив чинність і діє інший кримінальний закон. При цьому проміжний закон передбачає м'якше покарання за злочинне діяння ніж той, що діє на час розгляду тієї чи іншої кримінальної справи [11, с.112]. Із наведеного визначення проміжного закону, що використовувалось ще радянськими вченими, можна виокремити такі його характеристики: по-перше, це більш м'яке покарання порівняно із законом, що діє на момент винесення рішення у справі, по-друге, він не є чинним ні на момент вчинення злочину, ні на момент прийняття рішення.

Після розпаду СРСР правова регламентація «проміжного закону» базувалася на Кримінальному кодексі УРСР 1960 р., який своїми положеннями не відповідав демократичним принципам незалежної України. Лише 5.04.2001 р. був прийнятий Кримінальний кодекс України, який в ст. 5 не визначає зворотню дію в часі «проміжного закону», але і не заперечує такої можливості [10].

Національна правова система перебуває в перехідному стані від тоталітарної системи, яка спрямована з державоцентричної моделі правовідносин, до людиноцентриської спрямованості права, що базується і втілюється на основних ідеалах демократії. Прагнення України вступити до ЄС вимагає більш детального вивчення досвіду європейських країн у питанні щодо реалізації «проміжного закону». Даний досвід у подальшому повинен враховуватись при внесенні змін до законодавства України, адже положення щодо «проміжного

закону» є частиною загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу [6].

Для того, щоб говорити про таке поняття як «проміжний закон» необхідно, щоб три різних закони змінилися послідовно. При цьому другий у часовому просторі закон має посилювати, пом'якшувати або скасовувати покарання порівняно з першим законом, а третій може пом'якшувати, посилювати, скасовувати або ж відновлювати кримінальну відповідальність порівняно з попередніми двома [4, с. 237].

Для того, аби дослідити «проміжний закон», особливості його застосування варто визначити основні причини, за яких закон про кримінальну відповідальність може втрачати чинність:

1. При скасуванні кримінального закону або його зміні іншим таким законом. У такому випадку у тексті закону зазначається певна вказівка на те, що закон було скасовано, що діяв раніше, або ж на те, що до закону внесено певні зміни, які не змінюють його норми, і в цілому закон продовжує діяти. Наприклад, Закон України від 17 червня 1992 р. не містить в собі такі статті, як «Шкідництво» (ст. 61), «Антирадянська агітація і пропаганда» (ст. 62), «Організаційна діяльність, спрямована на вчинення особливо небезпечних державних злочинів»(ст.64), які були складовими Кримінального кодексу УРСР 1960 р. У Законі про кримінальну відповідальність від 11 липня 1995 р. була змінена глава VII Особливої частини Кримінального кодексу УРСР 1960 р. «Посадові злочини».

2. У випадку, коли кримінальний закон було скасовано або змінено іншим таким законом, але вже без певної вказівки на це у новому чинному законодавстві. Прикладом цього є ст.148 («Заняття забороненими видами підприємницької діяльності») Кримінального кодексу УРСР 1960 р., яка була відредагована у Законі України від 28 січня 1994 р.

3. При умові, якщо строк дії закону закінчився або були усунені ті обставини на які було розраховано цей закон. Яскравим прикладом є Указ Президії Верховної Ради України від 26 грудня 1990 р. «Про відповідальність за порушення правил користування картками споживача на право придбання товарів».

З точки зору сучасного законодавства «проміжний закон» повинен застосовуватись лише до осіб, які підпали під його юрисдикцію, у проміжок часу між вчиненням злочину і прийняття судом рішення, тому що за інших умов порушуються права особи. А тому згідно ч.1.ст.24 Конституції України, де зазначено, що «громадяни мають рівні права і свободи і є рівними перед законом», це не припустимо. Якщо звернути увагу на принцип справедливості та рівності у цьому питанні, то ми не можемо не зважати на «проміжний закон», і його зворотну дію у часі, оскільки справедливість є однією з головних умов реалізації законодавства, в тому числі призначення однакового покарання за однакові злочини різним особам. Наприклад, розглянемо таку ситуацію, коли дві особи вчиняють однаковий злочин в один час, при цьому справу одного було розглянуто судом за час дії проміжного закону, в якому визначено більш м'яке покарання, а справу іншого вже після вступу в дію чинного законодавства, де покарання за цей же злочин є суворішим. Таким чином, можна спостерігати порушення принципу рівності при визначенні покарання винним особам [8].

Дуже важливо зосередитись на зворотній дії «проміжного закону» в часі, оскільки це питання є не менш актуальним ніж застосування «проміжного закону».

Частина 1 статті 58 Конституції України вказує, що закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної сили в часі, крім випадків, коли пом'якшують або скасовують кримінальну відповідальність особи. Зважаючи на це, Основним Законом не забороняється зворотна дія того закону, який при вирішенні справи судом вже не є чинним. Але тільки у випадках, коли покарання у проміжному законі визначено таким, що пом'якшує відповідальність або взагалі скасовує її [8].

Думки вчених, щодо цієї теми розділилися. Одні дослідники вважають, що керуватися «проміжним законом» можна тільки на час його дії, інші зазначають, якщо такий закон передбачає м'якше покарання, то варто керуватися ним, при визначенні покарання, навіть якщо вже чинне інше законодавство. Досліджуючи проблему зворотної дії в часі «проміжного» кримінального закону, ще криміналісти та відомі юристи у ХХ ст. пропонували вирішити дану дилему шляхом тлумачення колізій чинного законодавства кримінального права або спираючись на гуманізм і милосердя до злочинця. На нашу думку, вирішення цієї проблеми має ґрунтуватися на міркуванні, що повноваження держави щодо притягнення злочинця до кримінальної відповідальності повністю встановлюється, регулюється, змінюється лише законом. Відповідно, при зміні закону змінюються повноваження держави [1, с.60]. Саме ця позиція, з нашої точки зору, створює підґрунтя для можливості виробити теоретичну модель дії в часі «проміжного закону», яка матиме юридичне обґрунтування і в майбутньому може бути втілена в законодавчу форму.

Також варто зазначити, що при винесенні судом вироку треба обов'язково зважати на «проміжний закон», який пом'якшує або скасовує покарання, оскільки не беручи його до уваги органи судової влади звужують права людини. Таким чином, очевидно, що винна особа могла на момент вчинення злочину вимагати більш м'якого покарання ніж те, що передбачено чинним законом, і за цих умов мала б дещо ширше коло прав. Відповідно до ч.3 ст. 22 Конституції України неможливе звуження тих чи інших прав особи у випадку прийняття нових законів.

Для більш ґрунтовного вивчення застосування «проміжного закону» варто взяти до уваги досвід деяких зарубіжних країн. Зробивши певні висновки, вбачається за можливе запровадити певні нововведення в сучасне кримінальне законодавство України, для того, аби максимально повно регулювати правовідносини у сфері кримінального права України. Якщо зосередити увагу на кримінальних законодавчих актах таких іноземних держав, як Голландія, Польща, ФРН, то можна помітити, що в них норма про зворотню дію закону охоплює і зміст чинних законів, і зміст законів, які є проміжними, тобто ті, що втратили свою чинність [9]. Наприклад, ч 2. ст. 1 Кримінального кодексу Голландії зазначає: «Якщо до закону були внесені зміни після того, як було вчинено правопорушення, повинні застосовуватись положення більш сприятливі для обвинуваченого». У законодавстві таких країн, як Болгарія, Грузія, чітко вказується, що закон, який вже втратив чинність («проміжний закон»), може мати зворотню дію, а це, в свою чергу, гарантує права та свободи особи, що є головним в реалізації державою своїх повноважень. Наприклад, ч. 3 ст. 3 Кримінального кодексу Грузії зазначає: «Якщо з часу вчинення злочину до часу винесення

виroku кримінальний закон змінювався неодноразово, застосовується найбільш м'який закон».

Таким чином, можемо констатувати, що, на жаль, в національному законодавстві чітко не закріплюється положення про зворотну дію «проміжного закону». Це є тією проблемою, яку обговорюють не тільки українські юристи, криміналісти, вчені, а й активно досліджують зарубіжні науковці. Зважаючи на все вище сказане, можна зробити висновок, що судові органи щодо зворотної сили закону переважно керуються ст.58 Конституції України та ст. 5 Кримінального кодексу України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Курс советского уголовного права. Общая часть. Т.1. / М.Д.Шаргородский. Л.: Изд-во ЛГУ, 1968. 646 с.
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. №2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 12.11.2019).
3. Ільченко С.А. Принцип незворотності дії законів у часі в практиці Європейського суду з прав людини. *Наукові записки Національного університету «Києво-Могилянська академія»*. Київ, 2011. Т. 116 : Юридичні науки. С. 63–65.
4. Жалинский А.Э. Современное немецкое уголовное право. Москва : ТК Велби, Проспект, 2004. 560 с.
5. Конституція України від 28.06.1996 року №254к /96-ВР. 1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 10.11.2019).
6. Абрамович Р.М. Принцип незворотності дії закону в часі у рішеннях Конституційного Суду України. *Держава і право*. 2011. №54. С. 60-62.
7. Kodeks karny z dnia 6 czerwca 1997 r. URL: <https://kodeks-karny-rp.org/> (дата звернення: 10.11.2019).

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОСКАРЖЕННЯ РІШЕННЯ ТРЕТЕЙСЬКОГО СУДУ

Євтушевський Костянтин Миколайович,

*студент другого року навчання (ОР «магістр») факультету історії та права
Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка*

*Науковий керівник: Манжула Андрій Анатолійович, доктор юридичних наук,
професор, професор кафедри галузевого права та правоохоронної діяльності
Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка*

Актуальність питання оскарження рішень третейських судів вже давно підтверджена реаліями сьогодення, в зв'язку з проблемою зловживань щодо прийняття ними рішень всупереч нормам чинного законодавства та значними законодавчими перепонами в оскарженні таких рішень.

Так, згідно з приписами ч. 2 статті 51 Закону України «Про третейські суди» рішення третейського суду може бути оскаржене сторонами, третіми особами, а також особами, які не брали участь у справі, а у разі якщо третейський суд вирішив питання про їх права і обов'язки, у випадках, передбачених цим

законом, до компетентного суду відповідно до встановлених законом підвідомчості та підсудності справ [1].

Третейське судочинство не набуло широкого застосування у сфері вирішення спорів. Третейські суди розглядають незначну кількість спорів. Це обумовлено недосконалістю законодавства у сфері третейського судочинства, недостатністю об'єктивної інформації щодо переваг такого судочинства, недовірою юристів сприймати такий альтернативний спосіб вирішення господарських спорів внаслідок відсутності апеляції та касації. Виходячи з досвіду розвинених країн, принципів незалежності та альтернативності третейських судів, пріоритету захисту приватних інтересів сторін спору, а не публічних інтересів держави, розширення сфери застосування третейського розгляду господарських спорів має великий потенціал [4].

Третейське судочинство представляє собою певний засіб вирішення спорів, передусім цивільних і господарських, що виникають унаслідок відповідних суперечок, яке має досить чітку основу – функціонування на підставі норм чинного законодавства, а саме: Законів України «Про третейські суди» і «Про міжнародний комерційний арбітраж».

Як слушно зазначається у літературі, провадження у справах про оскарження рішень третейських судів та про їх примусове виконання у сукупності складають окрему форму судового процесу, завданням якої є забезпечення судового контролю над третейським розглядом, тобто реалізація контрольної функції держави в сфері компетенції судової влади, що виражається в охороні господарським судом прав і свобод учасників відповідних правовідносин, а також у забезпеченні режиму законності [2, с.20].

Законодавство передбачає підстави для оскарження рішень третейських судів. Так, ч. 3 ст. 51 Закону України від 11 травня 2004 р. №1701-IV «Про третейські суди» (далі – Закон №1701-IV) встановлено, що рішення третейського суду може бути оскаржене та скасоване лише з таких підстав:

- 1) справа, по якій прийнято рішення третейського суду, не підвідомча третейському суду відповідно до закону;
- 2) рішення третейського суду прийнято у спорі, не передбаченому третейською угодою, або цим рішенням вирішені питання, які виходять за межі третейської угоди. Якщо рішенням третейського суду вирішені питання, які виходять за межі третейської угоди, то скасовано може бути лише ту частину рішення, що стосується питань, які виходять за межі третейської угоди;
- 3) третейську угоду визнано недійсною компетентним судом;
- 4) склад третейського суду, яким прийнято рішення, не відповідав вимогам статей 16-19 цього Закону;
- 5) третейський суд вирішив питання про права і обов'язки осіб, які не брали участь у справі [1].

Згідно з підпунктом 1.6 пункту 1 «Порядок оскарження рішень третейських судів» Рекомендацій президії Вищого господарського суду України «Про деякі питання практики застосування господарськими судами Закону України «Про третейські суди» № 04-5/639 від 11.04.2005 р. перелік підстав, за якими може бути оскаржено і скасовано рішення третейського суду, є вичерпним і розширеному тлумаченню не підлягає (Відповідна правова позиція підтверджується також судовою практикою касаційної інстанції господарської юрисдикції) [4].

Саме у зв'язку з тим, що вищенаведеною нормою Закону підстави

оскарження рішення третейського суду зведено до порушення формальних процесуальних правил, третейські суди нерідко використовуються для прийняття незаконних рішень у справах, сторонами яких виступають особи, які ініціюють між собою фіктивний спір, в той час як рішення по суті стосується прав і обов'язків сторонніх, не залучених до участі у справі осіб.

Разом з тим, хотілося б звернути увагу, що зазначеним вище узагальненням Верховний Суд України висловив правову позицію щодо того, що положення ст. 51 Закону про неможливість оскарження рішення третейського суду (крім випадків, передбачених у ч. 3 цієї статті) поширюється тільки на сторони третейської угоди і не можуть поширюватися на інших осіб, які не є учасниками третейської угоди і третейського розгляду, права та інтереси яких порушено рішенням третейського суду, прийнятим з перевищенням наданих йому повноважень і за межами його компетенції (ст. 27 Закону) [1].

Про визначення питання, який же суд є компетентним, тобто в який суд необхідно оскаржити прийняте третейським судом рішення, слід керуватися дефініцією компетентного суду, наведеної в ст. 2 Закону України «Про третейські суди» [1] та відповідно до якої компетентним судом є місцевий загальний або місцевий суд за місцем розгляду справи третейським судом. Зазначене обґрунтовується тим, що з приписи ч. 2 ст. 51 Закону передбачають, що рішення третейського суду може бути оскаржене у випадках, передбачених цим Законом, до компетентного суду відповідно до встановлених законом підвідомчості та підсудності справ, тобто мають відсильний характер [6].

Деякі автори, зокрема В.П. Козирева, А.П. Гаврилiшин, пропонують можливу альтернативу існуючому невизначеному становищу постійно діючого третейського суду у вигляді надання йому статусу юридичної особи у формі приватної установи. Авторами зазначається, що відносно цього питання передбачаються на законодавчому рівні внесення змін до Цивільного і Господарського кодексів України [6, с.135]. Серед переваг наявності статусу некомерційної юридичної особи у третейського суду автори зазначають удосконалення правового підґрунтя матеріально-технічного забезпечення третейського суду; створення правової основи щодо розпорядження грошовими коштами самостійно без залучення організації-засновника; удосконалення процедури призначення керівника постійно діючого третейського суду (з'являються юридичні повноваження); додаткові правові можливості удосконалення структури третейського суду. Наддавши постійно діючому третейському суду організаційно-правової форми юридичної особи, тим самим законодавець змусить його рівнятися на державний суд. Автори зазначають, якщо сторони спору будуть бачити, що державні та недержавні суди мають однакову організаційну структуру, а різниця носить якісний характер (оперативність розгляду справ, конфіденційність, менші фінансові затрати, тощо), то зазначені обставини слугуватимуть укріпленню авторитету третейських судів [7, с.138].

Отже, необхідною умовою дотримання принципу законності, всебічності, повноти і об'єктивності при винесенні судового акта за результатами розгляду заяви про скасування рішення третейського суду є дослідження господарським судом матеріалів справи третейського суду, зокрема третейської угоди.

Все вище викладене бажано враховувати при оскарженні рішень третейських судів. Хоча, звичайно, зазначена проблема з використанням третейських судів у протиправних цілях потребує врегулювання на законодавчому рівні шляхом впровадження більш ефективного підходу до

порядку оскарження таких рішень, а також діяльності третейських судів і не може бути вирішена лише одними напрацюваннями судової практики судів загальної юрисдикції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про третейські суди: Закон України від 11 травня 2004 р. №1701-IV. URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1701-15/page036> (дата звернення: 10.11.2019).
2. Курочкин С. А. Государственные суды в третейском разбирательстве и международном коммерческом арбитраже. М. : Волтерс Клувер, 2008. 296 с.
3. Фурсов Д. А. Третейские суды: пределы легитимности их решений : учебное пособие. М. : Статут, 2009. 152 с.
4. Козирева, В. П., Гаврилішин, А. П. Проблеми третейського судочинства в Україні. *Юридичний вісник*. 2011. № 4. С. 67–71.
5. Постанова від 22.09.2010 по справі № 15/126 URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/178514743> (дата звернення: 10.11.2019).
6. Козирева В. П., Гаврилішин А. П. Законодавство України про третейські суди: основні закономірності та перспективи розвитку. *Повітряне та космічне право* : *Юридичний вісник*. 2016. Т. 1. № 38. С. 134–138.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ ПРО ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З КОРУПЦІЄЮ

Іванов Іван Миколайович,

*студент другого року навчання (ОП «магістр») факультету історії та права
Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка*

*Науковий керівник: Кондратенко Віталій Миколайович, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри галузевого права та правоохоронної діяльності
Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка*

Ефективність діяльності держави переважно визначається якістю та дієвістю механізму притягнення правопорушників до юридичної відповідальності. Останнє обумовлює актуальність і практичну доцільність вивчення та аналізу сучасного стану інституту адміністративної відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією. В умовах реформування системи протидії корупції, зменшення кількості органів, уповноважених розпочинати провадження у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, невирішеними залишаються низка процесуальних питань щодо здійснення провадження в цих справах.

Темі аналізу здійснення провадження у справах про правопорушення, пов'язані з корупцією, присвячені публікації таких науковців та юристів-практиків, як: С.С. Гнатюка [1]; Є.Ф. Демського [2]; М.В. Коваліва [4]; Т.В. Хабарової [8].

Перш ніж окреслити особливості провадження у справах про правопорушення, пов'язані із корупцією, доцільно проаналізувати точки зору науковців з приводу правової природи вказаного питання.

На думку С.С. Гнатюка, провадження у справах про адміністративні проступки – це регламентована адміністративно-процесуальними нормами низка послідовних дій публічної адміністрації щодо реалізації заходів, спрямованих на всебічний, повний, об'єктивний розгляд справи по суті, винесення рішення або постанови та їх виконання щодо захисту загальних прав і свобод, визначених суспільством та закріплених у нормах права, на яке спрямоване протиправне діяння [1, с.31].

М.В. Ковалів вважає, що провадження у справах про адміністративні правопорушення визначається як низка послідовних дій органів державного управління (посадових осіб), юрисдикційних органів, а в окремих випадках й інших суб'єктів, що відповідно до норм адміністративного законодавства здійснюють заходи, спрямовані на притягнення правопорушників до відповідальності та на забезпечення виконання винесеної постанови [4, с.247].

Є.Ф. Демський зазначає, що провадження в справах про адміністративні правопорушення — це врегульовані нормами права суспільні відносини у формі певної сукупності послідовно вчинених процесуальних дій (всіма) учасниками процесу щодо розгляду і вирішення адміністративних справ та виконання постанов про накладення адміністративних стягнень в адміністративно-деліктній сфері [2, с. 417].

На основі аналізу наведених вище поглядів науковців під провадженням у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, доцільно розуміти сукупність дій уповноважених суб'єктів, що здійснюються у певній послідовності відповідно до норм адміністративного законодавства здійснюють, спрямовані на всебічний розгляд і вирішення адміністративних справ та виконання постанов про накладення адміністративних стягнень.

На погляд Т.Б. Хабарової, провадження у справах про правопорушення, пов'язані з корупцією складаються з таких стадій, як [8, с.166]:

- 1) виявлення факту корупційного діяння та перевірки інформації про факт вчинення правопорушення, пов'язаного з корупцією;
- 2) дослідження обставин вчинення корупційного діяння, складення за його результатом адміністративного протоколу та направлення протоколу та інших матеріалів до суду;
- 3) розгляд справи та прийняття рішення за його результатами;
- 4) оскарження рішення, як факультативна стадія;
- 5) виконання постанови про накладення адміністративного стягнення;
- 6) відшкодування шкоди завданої корупційними діями посадової особи.

Слід зазначити, що порядок провадження у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, встановлено КУпАП [с.5], законом. Специфіка вчинення окремих процесуальних дій та складання процесуальних документів регламентується також підзаконними нормативними актами, наприклад, Інструкцією МВС України з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення [3], Порядком оформлення протоколів про адміністративні правопорушення та внесення приписів Національним агентством з питань запобігання корупції [7].

Відповідно до ст. 255 КУпАП, протоколи про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, мають право складати уповноважені на те посадові особи:

- органів внутрішніх справ (Національної поліції);
- Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК) [5].

Наразі можна констатувати такі прогалини та інші вади законодавства з приводу здійснення адміністративного провадження у справах про правопорушення, пов'язані з корупцією:

- надто короткі строки притягнення до адміністративної відповідальності. Ст. 38 КУпАП передбачає, що накладення адміністративного стягнення за правопорушення, пов'язане з корупцією, можливе лише протягом трьох місяців, але не пізніше ніж через 2 роки з дня вчинення. Такий строк вочевидь є закоротким, про що свідчить кількість закритих за цієї обставини справ;

- можливість звільнення особи від адміністративної відповідальності у зв'язку з малозначністю вчиненого;

- відсутність уніфікованого підходу у законодавстві щодо відводу суддів;

- нечіткість вимог закону щодо підсудності справ про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, фігурантами яких є судді;

- відсутність прямої вимоги закону щодо обов'язку суду зупинити строк розгляду справи про відповідне правопорушення у випадках, коли особа, яка вчинила адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією, ухилиється від явки до суду або з поважних причин (хвороба, відрадження тощо) не має можливості з'явитися до суду;

- відсутність можливості оскарження рішення суду прокурором тощо [6].

В антикорупційному законодавстві дуже багато спірних тем. Однією з них є строки притягнення до відповідальності. Аналіз судової практики засвідчив, що причиною закриття відповідних проваджень у переважній більшості випадків стає вплив саме тримісячного строку накладення адміністративного стягнення.

Варто зазначити, що окреме місце займають провадження у справах про правопорушення, передбачені ст. 172-6 КУпАП стосовно порушення вимог фінансового контролю. Суди переважані подібними протоколам. Більшість – це протоколи, в основі яких лежить відсутність умислу, неточності, не до кінця зрозумілі вимоги електронного декларування та відсутність єдиної системи пояснень і тлумачень вимог.

Отже, можна зробити висновок, що невіршеними залишаються низка процесуальних питань щодо здійснення провадження в цих справах. Одним з основних чинників, який негативно впливає на ефективність здійснення провадження у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, є відсутність однакової та усталеної практики судового розгляду таких справ, і брак дієвих механізмів, які б забезпечували уніфікацію тлумачення і застосування відповідних адміністративно-правових заборон.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гнатюк С.С. Провадження в справах про адміністративні проступки: проблемні питання структури : монографія. Київ : ЛьвДУВС, 2011. 156 с.

2. Демський Е.Ф. Адміністративне процесуальне право України : навч. посіб. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 496 с.

3. Інструкція з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції : затв. Наказом М-ва внутрішніх справ України від 06.11.2015 № 1376. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1496-15> (дата звернення: 06.10.2019).

4. Ковалів М. В. Провадження у справах про адміністративні правопорушення. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія юридична. 2013. Вип. 3. С. 240-248.

5. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення: 10.10.2019).

6. Моніторинговий звіт щодо ефективності реалізації Національним агентством з питань запобігання корупції у липні-грудні 2018 року повноважень щодо складання протоколів про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією (станом на 1 січня 2019 року) : веб-сайт. URL : <http://www.pravo.org.ua/img/books> (дата звернення: 29.10.2019).

7. Порядок оформлення протоколів про адміністративні правопорушення та внесення приписів Національним агентством з питань запобігання корупції: затв. Рішенням Національного агентства з питань запобігання корупції від 09.06.2016 № 5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1019-16> (дата звернення: 06.10.2019).

8. Хабарова Т.В. Адміністративно-процесуальні засади запобігання корупції в Україні : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2017. 216 с.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ СИСТЕМАТИЗАЦІЇ: ПЛЮРАЛІЗМ ДУМОК

Кімаєв Сергій Володимирович,

*студент другого курсу (OP «магістр») факультету історії та права
Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка*

*Науковий керівник: Зеленко Інна Павлівна, кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри державно-правових дисциплін та адміністративного права
Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка*

Однією із важливих форм удосконалення законодавства є систематизація нормативно-правових актів.

Великий енциклопедичний юридичний словник подає систематизацію як впорядкування законодавства, приведення його до внутрішньо узгодженої системи [1, с. 837].

С.С. Алексєєва розуміє під систематизацією діяльність органів держави та інших суб'єктів з впорядкування й удосконалення законодавства, приведення його у певну систему шляхом упорядкування збірників або створення єдиних нормативних актів [2, с. 289].

О.Ф. Скакун розуміє під систематизацією – діяльність, пов'язану з упорядкуванням і удосконаленням законодавчих та інших нормативно-правових актів, зведенням їх у єдину внутрішньо узгоджену систему [3, с. 256].

З погляду М.С. Кельмана, О.Г. Мурашина, систематизація норм права є впорядкування та вдосконалення чинних нормативно-правових актів, приведення їх до певної внутрішньої узгодженості шляхом створення єдиних нормативних актів та їх збірників [4, с. 291].

О.В. Зайчук, Н.М. Оніщенко вважають, що систематизація нормативно-правових актів – діяльність щодо впорядкування і удосконалення нормативно-правових актів, зведення їх у певну внутрішньо узгоджену систему [5, с. 673].

На думку О.В. Петришина, В.М. Цвіка, систематизація – це діяльність зі зведення нормативно-правових актів у впорядковану систему [6, с. 313].

Б.В. Малишев визначає систематизацію як метод впливу на систему законодавства, за допомогою якого встановлюються і підтримуються системні зв'язки (ієрархічні, структурні, функціональні, генетичні) між актами законодавства, який використовується у правотворчій діяльності (у формі кодифікації та консолідації) або не правотворчій діяльності (інкорпорація) [7, с. 24].

Р.Г. Галюк подає систематизацію права як діяльність із упорядкування її удосконалення галузей права, підгалузей права, інститутів права, правових норм шляхом їх обробки і розміщення за класифікаційними критеріями, що обираються відповідно до тих завдань, які розв'язуються цією діяльністю [8, с. 9].

Як можна побачити, то істотної різниці між запропонованими визначеннями систематизації права не має. Більшість авторів погоджуються в тому, що найбільш доцільно визначати систематизацію законодавства через її мету – впорядкування законодавства, приведення його в певну систему [9, с. 49].

Отже, на наш погляд, систематизація – це діяльність по упорядкуванню та покращенню нормативного матеріалу за допомогою зміни як внутрішнього змісту так і зовнішньої форми для підтримки системності законодавства і надання суб'єктам права володіти необхідною нормативно-правовою інформацією.

В сучасній юридичній науці суттєвих розбіжностей у питаннях з'ясування сутності, ознак і завдань систематизації законодавства немає, цього не можна сказати стосовно осмислення її основних форм, більше того науковці вживають поняття «форми», «види», «засоби», по суті аналізуючи одне і те ж. Усе викладене ще раз підтверджує загальновідому тезу про умовність будь-якої термінології в науці [10, с. 63].

Так, наприклад, П.М. Рабінович [11, с. 121] виділяє лише дві форми (види) – кодифікацію та інкорпорацію. О.В. Зайчук і Н.М. Оніщенко [5, с. 256], вважають, що до інкорпорації, консолідації та кодифікації, необхідно додати й облік нормативних актів, який є технічною передумовою вказаних вище видів (форм) систематизації. Ю.А. Ведерніков виокремлює чотири форми систематизації законодавства: облік, інкорпорацію, консолідацію та кодифікацію [12, с. 270].

О. І. Ющик пропонує розрізняти такі види систематизації законодавства:

- 1) елементарна систематизація законодавства – це системне упорядкування окремих положень нормативно-правових актів та їх розвиток з метою формування окремих цілісно завершених юридичних норм (від положень локальних нормативно-правових актів до конституційних положень юридичної норми);
- 2) інституційна систематизація законодавства – це системне упорядкування та розвиток положень юридичних норм, якими регулюється певний суспільний інститут, з метою формування цілісного правового інституту;
- 3) галузева систематизація законодавства – це системне упорядкування та розвиток положень юридичних норм, які належать до певної галузі законодавства, з метою формування завершеної цілісної галузевої структури правового регулювання відповідних сфер життєдіяльності суспільства;
- 4) комплексна систематизація законодавства – це системне упорядкування та розвиток положень юридичних норм кількох взаємопов'язаних галузей законодавства з метою формування цілісних міжгалузевих нормативних комплексів для забезпечення вищого рівня системності законодавства;
- 5) загальна

систематизація законодавства – це системне упорядкування та розвиток положень усіх чинних юридичних норм існуючого законодавства з метою максимально ефективного правового регулювання життя суспільства [13, с. 103].

З вищесказаного можна зробити висновок, що немає єдиної точки зору на класифікацію систематизації законодавства, тому що різними науковцями виділяються і різні види систематизації, і різна їх кількість.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. акад. НАН України Ю. С. Шемшученка. 2-ге вид., переробл. і доп. Київ, 2012. 1020 с.
2. Теорія держави і права: учебник / С. С. Алексеев, П. Т. Васильов, И. Я. Дюрягин і др.; под ред. С. С. Алексеева. Москва, 1985. 480 с.
3. Скакун О. Ф. Теорія держави і права. Харків, 2001. 656 с.
4. Кельман М.С., Мурашин О.Г. Загальна теорія держави і права: підручник. Київ, 2006. 477 с.
5. Теорія держави і права. Академічний курс: Підручник / За ред. О. В.Зайчука, Н. М. Оніщенко. 2-е вид., перероб. і допов. Київ, 2008. 688 с.
6. Загальна теорія держави і права: підруч. для студентів юридичних вищих навчальних закладів / В. М. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; за ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. Харків, 2009. 584 с.
7. Малишев Б.В. Систематизація як засіб відображення телеологічних(цільових) зв'язків у законодавстві України *Часопис Київського університету права*. 2011. № 1. С. 22-26. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2011_1_8 (дата звернення: 10.11.2019).
8. Галюк Р. Г. Систематизація українського права: поняття та види: автореф. дис. канд. юрид. наук : 12.00.01. Харків, 2015. 21 с.
9. Кошіль Н. М. Систематизація конституційного законодавства України: дис. ... канд. юрид. Наук : 12.00.02. Одеса, 2017. 187 с.
10. Калініченко А. І. Систематизація митного законодавства: сутність та форми: дис. канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2015. 200 с.
11. Рабінович П. М. Основи загальної теорії держави і права : навч. посіб. Київ, 2001. 176 с.
12. Теорія держави і права: підруч. / кол. авт. ; кер. авт. кол. канд. юрид. наук, проф. Ю.А. Ведерніков. 3-є вид. перероб. і доп. Дніпро, 2016, 480 с.
13. Кодифікація законодавства України: теорія, методологія, техніка: монографія / за заг. ред. О. І. Ющика. Київ, 2007. 208 с.

ПОЛІТИЧНИЙ РЕЖИМ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ

Кісенко Олексій Сергійович,

*студент другого курсу факультету історії та права
Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка*

*Науковий керівник: Зеленко Інна Павлівна, кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри державно-правових дисциплін та адміністративного права
Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка*

Політичний режим – це сукупність методів за допомогою яких здійснюється політична влада в державі. На думку Ж.-Л. Кермонна, під цим поняттям слід розуміти сукупність елементів ідеологічного, інституційного і соціологічного порядку, які сприяють формуванню політичного управління даної країни на відомий час. Американські науковці частіше вживають термін «політична система», однак, на думку європейських правознавців, поняття «політичний режим» вказує лише на політико-правовий зміст політичної системи і є більш гнучким та динамічним, оскільки при незмінності політичної системи можуть діяти різні політичні режими, тоді як політична система охоплює усю специфіку політичного процесу.

У вітчизняному правознавстві є загальноприйнятою думка про тотожність політичного і державного режиму. Проте більшість іноземних вчених вважають такий підхід нелогічним, тому що поняття державного режиму передбачає виключно відносини за участі держави, а політичний режим включає усі елементи політичної системи, оскільки політична влада охоплює не тільки державні інститути, а й інші елементи суспільного життя.

У сучасній юридичній науці сформувалося дві наукові традиції трактування поняття політичного режиму. Інституційний (політико-правовий) підхід передбачає розуміння політичного режиму з формально-юридичного боку, де він, фактично, є способом легітимізації політичної системи, зливаючись із формою державного правління. При такому підході політичний режим розглядається у першу чергу як спосіб взаємодії гілок влади, взаємне співвідношення їх прав і повноважень та розподіл між ними функцій державної влади. Таким чином, на думку Г. Гассуела, режим тісно пов'язаний із конституційною формою, тому до неконституційних форм правління не можна застосовувати поняття політичного режиму.

Прибічники соціологічного підходу наголошують на соціальному фундаменті влади і розглядають політичний режим як форму виконання державою своїх зобов'язань перед суспільством. При такому підході, режим розглядається більш широко і діє на основі соціальних зв'язків, тому його зміна неможлива без трансформації суспільства. Зокрема, Г. О'Доннел та Ф. Шміттер, беручи до уваги соціологічну концепцію визначають політичний режим як сукупність структур, явних або прихованих, які визначають форми і канали доступу до провідних владних постів, а також характеристики діячів, котрі вважаються для цих структур відповідними або невідповідними, ресурси і стратегії, що ними використовуються в цілях отримання бажаного призначення.

Серед видів політичних режимів зазвичай виділяють три основних: демократичний, авторитарний і тоталітарний, проте існує ряд інших режимів, які, загалом, є підвидами вищезазначених.

Демократичний режим засновується на визнанні народного суверенітету і характеризується відносною злагоженістю між суспільством і державою, де державна влада здійснюється на основі визнання і дотримання прав і свобод людини, забезпечення участі народу в державному і політичному житті країни. При такому режимі, джерелом влади є народ, а державна влада здійснюється у інтересах і від імені народу. Таким чином, інтереси суспільства є важливішими за інтереси держави, проте іноді вони вступають у конфлікт із інтересами особи. Демократичний режим є обов'язковою умовою для формування правової держави. Критики демократичного режиму вважають, що народовладдя є фіктивним, адже представницька демократія приводить до влади меншість, яка не керується інтересами більшості. Зокрема, Франсуа Фюре, опираючись на праці Огюстена Кошена, визначає демократію як приховану владу меншості, яка утримується при владі шляхом маніпулятивного формування громадської думки і терору.

Авторитаризм – це політичний режим, за якого влада знаходиться в руках однієї особи чи групи осіб. Авторитарний режим вважається перехідним між тоталітарним і демократичним. Авторитарна влада зазвичай діє командно-адміністративними методами, спираючись у своїх діях на підтримку важливих державних або суспільних інститутів: армії, партійних структур, церкви. При цьому терор і репресії застосовуються лише у виключних випадках щодо безпосередніх політичних ворогів. Найчастіше, авторитарний режим встановлюється внаслідок революції, державного перевороту, путчу чи інших подій, які ведуть до кардинальних змін у державному і суспільному житті. Основою авторитаризму є конкретна особистість політичного лідера, тоді як наявність ідеології не є обов'язковою. Такий режим характеризується уніфікацією виконавчої і законодавчої влади, при цьому можуть зберігатися представницькі законодавчі органи, але їх повноваження значно обмежуються. Держава не несе відповідальності перед народом, оскільки автократичні керівні групи прийшли до влади не внаслідок прояву народовладдя. Опозиція переслідується, хоча іноді можлива її обмежена діяльність. Влада утримується від втручання у неполітичні сфери державного і суспільного життя. Права і свободи людини дотримуються вибірково, насамперед ігноруються політичні та громадянські права, але забезпечуються економічні. При авторитарних режимах можливе проведення виборів, проте вони є безальтернативними і не тягнуть за собою зміни політичного керівництва держави. Таким чином відбувається легітимізація авторитарної верхівки. Науковці виділяють такі типи авторитарного режиму: військові режими (М'янма, Чилі за правління А. Піночета, Греція за режиму «чорних полковників»), ідеологічні режими (Румунія за правління Н. Чаушеску, Куба за правління Ф. Кастро та Р. Кастро), релігійні режими (Іран), персональні харизматичні тиранії (Гаїті за правління Ф. Дювальє, Уганда за правління І. Аміна), традиційні абсолютистські монархії (Саудівська Аравія, ОАЕ), суперпрезидентські республіки (КНР, Білорусь, Заїр за правління Мобуту). Загалом, авторитарний режим вважається антидемократичним, проте його особливістю є можливість швидкої реакції і прямого регулювання державного життя за рахунок ліквідації значної частини бюрократизму.

Тоталітарний режим – це політичний режим, за якого держава повністю контролює усі сфери суспільного і приватного життя. Тоталітаризм характеризується повною взаємною інтеграцією суспільства і держави, посиленням мілітаризму, націоналізму, експансіонізму та ізоляціонізму, утворенням культу особи вождя. Тоталітарний режим передбачає відмову від поділу влади на гілки і їх об'єднання в руках політичної еліти. Такий режим діє, спираючись на єдину ідеологічну повновладну партію, яка, найчастіше, є вищим органом держави із формальними законодавчими повноваженнями. Керівна партія формує також виконавчу і судову владу. Притаманним для тоталітарного режиму є політична, економічна, інформаційна та ідеологічна монополія, недопущення проявів самосвідомості громадян, репресії та утиски щодо опозиції. Вчені поділяють тоталітарні режими за ідеологічною спрямованістю на ліві (соціалістичні) та праві (фашистські, націонал-соціалістичні). Особливістю тоталітарного режиму є те, що він здатний існувати лише на ідеологічних основах радикальних течій. На сучасному етапі розвитку суспільства і держави, тоталітарний режим у класичному вигляді існує лише у КНДР.

Окремі дослідники також виділяють анархію як політичний режим, але, зважаючи на те, що анархічний устрій відхиляє концепцію існування держави, і, як наслідок, існування владних режимів, то її доцільніше розглядати у якості форми тимчасового суспільного устрою.

Таким чином, політичний режим є одним з елементів форми держави, який визначає відносини держави і народу, методи здійснення політичної влади, спосіб і міру участі народу у державному житті, а також поєднання способів і принципів здійснення державної влади. Політичним режимом характеризується ступінь активності громадянського суспільства і векторів внутрішньополітичного розвитку країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Сухонос В.В. Теорія держави і права: навчальний посібник. Суми, 2005. 536 с.
2. Волинка К.Г. Теорія держави і права: навчальний посібник. Київ, 2003. 240 с.
3. Арон Р. Демократия и тоталитаризм / пер. с франц. Г.И. Семёнова, Москва: Текст, 1993. 303 с.
4. Цыганков А.П. Современные политические режимы: структура, типология, динамика. Москва: Интерпракс, 1995. 296 с.
5. Кудрявцев Ю. А. До питання про співвідношення категорій політичної системи і політичного режиму. *Державна влада і місцеве самоврядування*. 2003. № 5.
6. Панчишин А. В. Держава та політична система суспільства: деякі аспекти співвідношення. *Держава і право*. 2011. № 52. С. 79-85.
7. Юридична енциклопедія : в 6 т./ ред. кол. Ю.С. Шемшученко та ін. Київ: Українська енциклопедія, 1998.
8. Латов Ю. В. «Восточный деспотизм» К. А. Виттфогеля (к 50-летию «странной» книги). *Историко-экономические исследования*. 2007. № 2.т. 8. С. 8–37.

**ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА В
АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРАВІ**

Красножонов Андрій Володимирович,

*студент другого року навчання (ОР «магістр») факультету історії та права
Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка*

*Науковий керівник: Сокуренко Олена Анатоліївна, кандидат юридичних
наук, доцент кафедри галузевого права та правоохоронної діяльності
Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка*

Одним з основних аспектів забезпечення порядку в державі є запровадження програм зміцнення верховенства права та захисту прав людини, прийняття законів, які відповідають міжнародним стандартам у сфері демократії, прав людини та правосуддя.

Як вважає М.Д. Савенко, основу механізму забезпечення прав і свобод людини і громадянина становлять правові принципи, норми, а також умови і вимоги діяльності органів влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, громадян, які в сукупності забезпечують реалізацію, охорону і захист прав та свобод особи [3, с. 70].

В.М. Сущенко висловлює свою думку з приводу того, що «проблема дотримання, а точніше реалізації конституційного принципу «верховенства права» у правовій і політичній системі нашої держави, варта того, щоб привернути до неї увагу наукової юридичної громадськості, політиків, юристів-практиків, у першу чергу суддів, та небайдужих представників інститутів громадянського суспільства» [4].

Але все це ідеалістичні сподівання, адже останнім часом ми бачимо зовсім протилежне: зловживання Парламентом і Урядом своїми повноваженнями, прийняття недієвих законів, показує відсутність належного забезпечення принципу доступності правосуддя.

Слушно вважаємо думку М.І. Михальченка, котрий зауважує, що принцип верховенства права лише декларується, та на заваді його реалізації постають клановість, олігархічність, що унеможливають життя за нормами закону і моралі. З огляду на це зазначимо, що проблема забезпечення принципу верховенства права в Україні є надзвичайно актуальною і, мабуть, вічною [1, с. 88, 92].

На нашу думку, однією з основних проблем запровадження в Україні принципу верховенства права є його недостатня регламентація в нормативно-правових актах та конкретизація в чинному законодавстві. Здебільшого у нормативно-правових актах йде посилання на принцип законності, аніж на принцип верховенства права. Це пояснюється намаганням вітчизняних вчених не відходити від радянського стереотипу і бажанням звести принцип верховенства права до принципу законності, що, на нашу думку, є недопустимим, адже, ні в якому разі не можна ототожнювати принцип законності та принцип верховенства права, тому що не завжди норми, умови, вимоги відповідають правовим нормам, адже велика кількість нормативно-правових актів, так би мовити, пристосована

до потреб влади, а не громадянського суспільства, що й призводить до порушення основних прав і свобод людини і громадянина

Принцип верховенства права у адміністративному провадженні застосовується в Україні з урахуванням практики Європейського суду з прав людини на підставі Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського Суду з прав людини» від 23.02.2006 № 3477-IV [2].

Суди навмисно створюють штучні бар'єри для захисту прав та інтересів громадян шляхом затягування судового процесу, прийняття «законних» рішень, а також дорожнечі, що призводить до небажання осіб звертатися за своїм захистом до суду та змиритися з фактом порушення своїх прав. Доказом не респектабельності судової системи України є збільшення скарг та заяв до Європейського суду з прав людини. Адже Україна посідає п'яте місце за кількістю звернень до Європейського суду з прав людини. Так, станом на 30 квітня 2011 року кількість звернень становила 10 950.

Суд, мають бути найбільш ефективним інструментом захисту прав людини у взаємовідносинах з органами державної влади, адже одна з головних його функцій – здійснення правосуддя. Так, правосуддя в цілому є найстаршим механізмом правового захисту прав і свобод особи, забезпечення суспільної справедливості і одним із прямих верховенства права.

У Філософському енциклопедичному словнику за редакцією В.І. Шинкарука правосуддя тлумачиться у декількох значеннях, наприклад, правосуддя як справедливість (здійснити правосуддя – значить добитися (реалізувати) справедливість; правосуддя як форма здійснення судової влади; правосуддя як судовий захист (права) (мета правосуддя – захист прав, свобод чи інтересів за допомогою суду); правосуддя як вирішення конфлікту (спору); правосуддя як судовий спосіб умиротворення, балансування (здійснити правосуддя – значить поновити втрачений баланс, мир тощо); правосуддя як судовий спосіб здійснення права (правореалізація в формах застосування, тлумачення чи творення права) (здійснити правосуддя – значить адекватно тлумачити, творити чи застосувати право до обставин у справі відповідно до процесуально встановленої процедури та ідеї права) [5, с. 590].

Суттєва проблема, яка, на нашу думку, також впливає на процес впровадження верховенства права в суспільне життя, полягає в несистемному тлумаченні Конституції та законів України, що, в свою чергу, призводить до неоднозначного правозастосування.

До основних напрямків забезпечення верховенства права в Україні належать:

1) здійснення належного нормативного закріплення поняття «верховенство права» з метою однакового його розуміння та застосування не тільки на конституційному рівні, але й у законодавстві інших галузей;

2) забезпечення конституційної законності, яку можна розглядати як основоположний принцип діяльності усіх органів державної влади, органів місцевого самоврядування, громадських організацій та окремих громадян, який полягає у неухильному дотриманні ними норм Конституції України;

3) забезпечення доступу до правосуддя (зменшення судових витрат, гарантування можливості кожної особи звернутись за допомогою до адвоката для надання якісної безплатної правової допомоги за рахунок держаних коштів; перегляд строків розгляду справ у частині встановлення їх граничної межі та зменшення використання у цьому контексті оціночних понять;

4) передбачення на законодавчому рівні чіткого механізму притягнення суддів до відповідальності за невиконання чи неналежне виконання своїх повноважень, зловживання своїм правовим становищем та використання повноважень з метою досягнення корисливих цілей; за поведінку, яка дискредитує статус судді.

5) подолання корупції, що має психологічний прояв, адже посадову особу, яка характеризується низьким рівнем правової свідомості (правовим нігілізмом), відсутністю чіткої ідеології державної служби, ігноруванням моральних принципів тощо, легше схилити до вчинення корупційних діянь.

Отже, можемо зробити висновок, що принцип верховенства права, який є проявом справедливості, не в повній мірі реалізований в Україні, адже, як ми вже згадували на початку нашого дослідження, порушення прав людини – це не єдина проблема, яка існує в Україні та потребує ефективного вирішення шляхом впровадження дієвих реформ, таких, які матимуть реальні перспективи та достатню матеріальну і правову основу.

Визначивши проблему забезпечення верховенства права в адміністративному праві. Перш за все, що необхідно зробити задля покращення ситуації, яка зараз у державі – це вдосконалення законодавчої бази, внесення коректив у вигляді доповнень та пояснень, безперечно треба покращувати судову систему та впроваджувати європейські стандарти судочинства, щоб почати зменшувати відсоток справ, які розглядають у ЄСПЛ проти України (виносяться рішення у більшості проти держави), проводити семінари та круглі столи із роз'ясненням суті принципу верховенства права.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Політична система та інститути громадянського суспільства в сучасній Україні: навч. посібник / [Ф.М. Рудич, Р.В. Балабан та ін.]. К.: Либідь, 2008. 440 с.
2. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15> (дата звернення: 16.10.2019).
3. Савенко М.Д. Конституційний суд і омбудсмен у державному механізмі захисту прав та свобод людини і громадянина. *Вісник Конституційного Суду України*. 2000. № 1. С. 68–83.
4. Сущенко В.М. Окремі проблеми верховенства права в сучасній Україні. URL: <http://www.pravda.com.ua/columns/2011/02/1/5864410> 15 (дата звернення: 16.10.2019).
5. Філософський енциклопедичний словник / [за ред. В.І. Шинкарука]. К.: Абрис, 2002. 744 с.

**ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ
МІНІСТЕРСТВА ЕНЕРГЕТИКИ ТА ЗАХИСТУ ДОВКІЛЛЯ УКРАЇНИ**

Крута Євгенія Сергіївна,

*студентка другого курсу факультету історії та права
Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка*

*Науковий керівник: **Корнійченко Анастасія Олександрівна,** асистент кафедри
державно-правових дисциплін та адміністративного права
Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка*

Міністерство енергетики та охорони довкілля є центральним органом виконавчої влади, який формує і забезпечує реалізацію державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища, екологічної, біологічної, генетичної та радіаційної безпеки, а також у сфері паливно-енергетичного комплексу, утворений 18 вересня 2019 року. Актуальність проблеми пояснюється недостатньою визначеністю і дослідженістю правової бази Міністерства як новоствореного центрального органу виконавчої влади, а також необхідністю визначення обсягу його компетенції з суспільно-правової точки зору.

Міністерство енергетики та захисту довкілля утворено шляхом реорганізації Міністерства екології та природних ресурсів України та приєднання до нього Міністерства енергетики та вугільної промисловості України. Саме такий підхід до об'єднання із оптимізацією системи державного управління пояснюється декількома чинниками. По-перше, курс на оптимізацію структури державного апарату передбачає скорочення кількості органів влади. Для реалізації цього курсу без порушень виконання своїх функцій державою необхідне об'єднання органів, які провадять діяльність у суміжних сферах. По-друге, загальносвітові тенденції до розвитку екологічно відповідального суспільства вимагають тісної співпраці органів влади з метою утримування балансу між сприятливими умовами навколишнього природного середовища та задоволенням соціально-економічних потреб населення.

Протягом усього періоду незалежності Україна вживала необхідних заходів для адміністративного забезпечення охорони природи. У 1991 році Державний комітет Української РСР з екології і раціонального природокористування було реорганізовано у Міністерство охорони навколишнього природного середовища України [1]. Йому підпорядковувалася Державна геологічна служба України, Державна екологічна інспекція та Державна служба заповідної справи.

У зв'язку зі зміною державних пріоритетів у виробничій сфері, у 1995 році вищезгадане міністерство було перейменоване у Міністерство охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України. Компетенція міністерства була розширена у напрямку ядерної безпеки. На Міністерство покладалося не лише забезпечення екологічної безпеки загалом, а й ведення інформаційної політики у сфері екології, представництво України в Міжнародному агентстві з атомної енергії, адміністративне управління об'єктами ядерної енергетики [2].

У ході реформування системи виконавчих органів влади у 2000 році було створено Міністерство екології та природних ресурсів, яке стало правонаступником Міністерства охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України, Комітету України з питань геології та використання надр, Комітету України з питань гідрометеорології, Державної адміністрації ядерного регулювання, Головного управління геодезії, картографії та кадастру, Державної комісії у справах випробувань і реєстрації засобів захисту та регуляторів росту рослин і добрив. Додатково на Міністерство були покладені обов'язки щодо картографії, геодезії, гідрометеорології, дослідження агрохімікатів, розробки єдиної системи координат, розвитку туризму, участі в реалізації антимонопольної політики [3].

У 2005 році було відновлено роботу Міністерства охорони навколишнього природного середовища. На нашу думку, це було необґрунтованим, оскільки значних змін ні у частині повноважень, ні у частині прав не спостерігалось.

У 2010 році Міністерство охорони навколишнього природного середовища було реорганізовано у Міністерство екології та природних ресурсів України. Міністерству були підпорядковані Державна екологічна інспекція України, Державне агентство України з управління зоною відчуження, Державне агентство водних ресурсів України, Державна служба геології та надр України. До компетенції Міністерства було віднесено управління зоною відчуження, регламентацію використання екологічно небезпечних засобів виробництва та ін.

У 2019 році у зв'язку із реформуванням державного апарату було створено Міністерство енергетики та захисту довкілля. Йому підпорядковуються Державна інспекція ядерного регулювання України, Державна інспекція енергетичного нагляду України, Державна екологічна інспекція України, Державна служба геології та надр України, Державне агентство лісових ресурсів України, Державне агентство рибного господарства України, Державне агентство з управління зоною відчуження України, Державне агентство з енергоефективності і енергозбереження України, Державне агентство водних ресурсів України. Також під управлінням Міністерства знаходиться ряд державних підприємств паливно-енергетичного та гірничовидобувного комплексу. На Міністерство покладено обов'язки щодо:

1) забезпечення формування та реалізація державної політики у паливно-енергетичному комплексі;

2) забезпечення формування державної політики у сфері: охорони навколишнього природного середовища, екологічної та в межах повноважень, передбачених законом, біологічної і генетичної безпеки; геологічного вивчення та раціонального використання надр; поводження з відходами, зокрема радіоактивними; поводження з пестицидами та агрохімікатами; подолання наслідків Чорнобильської катастрофи; радіаційного захисту; раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів; охорони та раціонального використання земель; збереження, відтворення та невиснажливого використання біологічного і ландшафтного різноманіття, формування, збереження та використання екологічної мережі; організації охорони та використання природно-заповідного фонду; охорони атмосферного повітря; розвитку водного господарства і меліорації земель; державного нагляду (контролю) за додержанням вимог законодавства про раціональне використання, відтворення і охорону природних ресурсів, відтворення та охорону земель, екологічну та радіаційну безпеку, охорону і використання територій та об'єктів

природно-заповідного фонду, збереження, відтворення та невиснажливе використання біологічного і ландшафтного різноманіття, охорону атмосферного повітря, формування, збереження та використання екологічної мережі, а також з питань поводження з відходами (крім поводження з радіоактивними відходами), небезпечними хімічними речовинами, пестицидами та агрохімікатами, дотримання вимог біологічної і генетичної безпеки щодо біологічних об'єктів природного середовища під час створення, дослідження та практичного використання генетично модифікованих організмів у відкритій системі та у галузях електроенергетики і тепlopостачання; здійснення державного геологічного контролю, а також у сфері збереження озонового шару, регулювання негативного антропогенного впливу на зміну клімату та адаптації до його змін і виконання вимог Рамкової конвенції ООН про зміну клімату та Кіотського протоколу до неї, Паризької угоди;

3) здійснення державного управління у сфері використання ядерної енергії та радіаційної безпеки;

4) реалізація державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища, екологічної та в межах повноважень, передбачених законом, біологічної і генетичної безпеки, геологічного вивчення та раціонального використання надр, поводження з відходами (крім поводження з радіоактивними відходами), небезпечними хімічними речовинами, пестицидами та агрохімікатами, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів, охорони та раціонального використання земель, збереження, відтворення та невиснажливого використання біологічного і ландшафтного різноманіття, формування, збереження та використання екологічної мережі, організації охорони та використання природно-заповідного фонду, охорони атмосферного повітря, а також збереження озонового шару, регулювання негативного антропогенного впливу на зміну клімату та адаптації до його змін і виконання вимог Рамкової конвенції ООН про зміну клімату та Кіотського протоколу до неї, Паризької угоди;

5) забезпечення формування та у межах повноважень реалізація державної політики у сфері ефективного використання паливно-енергетичних ресурсів, енергозбереження, відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива, рибного господарства та рибної промисловості, охорони, використання та відтворення водних біоресурсів, регулювання рибальства та безпеки мореплавства суден флоту рибного господарства, лісового та мисливського господарства [4].

Такий широкий спектр напрямків діяльності Міністерства може призвести до негативних наслідків у вигляді нерівномірного виконання функцій і внутрішньовідомчого конфлікту між підрозділами. З іншого боку, поєднання реалізації екологічної і промислової політики в одному органі сприятиме посиленню комунікації, ефективної взаємодії та діалогу, встановлення балансу між напрямками діяльності.

Для виконання покладених на нього завдань, Міністерство енергетики та охорони довкілля наділено правами:

1) залучати в установленому порядку спеціалістів центральних та місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій (за погодженням з їх керівниками), вчених, представників інститутів громадянського суспільства (за згодою) для розгляду питань, що належать до компетенції Мінекоенерго;

2) одержувати безоплатно від міністерств, інших центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування необхідні для виконання покладених на нього завдань інформацію, документи і матеріали, зокрема від органів статистики – статистичні дані;

3) скликати наради, утворювати комісії та робочі групи, проводити наукові конференції, семінари з питань, що належать до його компетенції;

4) користуватися відповідними інформаційними базами даних державних органів, державною системою урядового зв'язку та іншими технічними засобами [4].

Слід відзначити, що обсяг напрямків діяльності, визначених у ст. 5 Положення про Міністерство екології та природних ресурсів України (Положення про Міністерство енергетики та захисту довкілля України), та прав є незбалансованим. Це тягне за собою інституційну неспроможність органу до здійснення своїх функцій та завдань.

Отже, Міністерство енергетики та захисту довкілля створене з метою оптимізації та посилення взаємодії у сфері промислової політики та екології. Правова база Міністерства потребує оновлення та перегляду, оскільки чинні нормативно-правові акти не дозволяють ефективно реалізовувати державну політику, збалансувати економічні та екологічні пріоритети держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про міністерства і державні комітети Української РСР: Закон Української Радянської Соціалістичної Республіки від 13.05.1991 №150-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/150-12> (дата звернення: 16.10.2019).

2. Про Положення про Міністерство охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України: Указ Президента України від 10.02. 1995 №120/95 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/120/95> (дата звернення: 16.10.2019).

3. Питання Міністерства екології та природних ресурсів України: Указ Президента України від 29.05.2000 №724/2000. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/724/2000> (дата звернення: 25.10.2019).

4. Про затвердження Положення про Міністерство екології та природних ресурсів України: Постанова Кабінету міністрів України від 21 січня 2015 р. № 32. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32-2015-%D0%BF> (дата звернення: 25.10.2019).

РОЗРОБКА ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ПРОБАЦІЙНИХ ПРОГРАМ В УКРАЇНІ

*Малюта Дмитро Романович,
студент другого курсу факультету історії та права
Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка*

*Науковий керівник: Трошкіна Катерина Євгенівна, кандидат юридичних наук,
викладач кафедри державно-правових дисциплін та адміністративного права
Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка*

Однією з умов прийняття України до Ради Європи була вимога щодо дотримання прав та свобод людини та гуманізації кримінальних покарань. З того моменту в Україні розпочався процес розробки та прийняття законодавчих актів, які відповідають міжнародним стандартам. З часом у систему кримінального законодавства ввійшов новий термін – «пробація», який сьогодні є невід’ємним елементом системи кримінальної юстиції багатьох країн і результатом демократичного розвитку суспільства, що доведений майже двохсотрічною історією розвитку пробації.

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення виконання кримінальних покарань та реалізації прав засуджених» від 7 вересня 2016 року № 1492-VIII статтю 76 Кримінального кодексу України було викладено у новій редакції і у статті з’явився новий обов’язок, що покладається судом на особу звільнену від відбування покарання з випробуванням – виконувати заходи, передбачені пробаційною програмою. З цього моменту в Україні розпочався етап розробки пробаційних програм. Це питання є досить актуальне сьогодні, оскільки проходження пробаційних програм засудженими особами надає цим особам можливість залишитися у суспільстві, не втратити зв’язок із соціумом та рідними й змінити власну поведінку і ставлення до своїх вчинків.

Загалом пробаційні програми орієнтовані на корекцію поведінки, мають превентивний характер та передбачають зменшення шкоди та усвідомлення наслідків власної поведінки. Таким чином, пробаційні програми як інструмент наглядової пробації є сукупністю поєднаних єдиною метою тренінгових занять, які можуть відбуватися у груповій та індивідуальній формі. Вид пробаційної програми добирається персоналом органу пробації відповідно до домінуючого фактору ризику на основі оцінки ризиків та потреб. Пробаційна програма спрямована на зміну поведінки особистості через усвідомлення нею потреб, збільшення їх вмотивованості до змін та розвиток обізнаності та відповідних навичок. Успіх реалізації пробаційної програми зумовлений вмотивованістю самого суб’єкта пробації та кваліфікованою підготовкою куратора пробаційних програм. Як інструмент наглядової пробації, пробаційні програми є новим дієвим показником роботи інституту пробації в Україні. Вони пов’язуються з участю винних у різноманітних пробаційних програмах. З огляду на те, що частина злочинців мають наркотичну залежність, ще більша – алкогольну залежність, внаслідок чого деякі злочини вчиняються у стані наркотичного чи алкогольного сп’яніння, чимало засуджених схильні до агресивних форм поведінки,

проявляють насильство стосовно близьких родичів, тому такі особи зобов'язані брати активну участь у медичних заходах і психологічних тренінгових програмах і проєктах. Вони спрямовані на лікування алкоголізму і наркоманії, навчання методикам приборкання агресії, контролю емоцій, розвитку комунікативних здібностей та інших соціально схвальних форм поведінки. Усе це охоплюється наглядовою пробацією.

Вагомий внесок у розробку пробаційних програм здійснили такі фахівці як І. Богатирьов, Д. Ягунов, І. Яковець, К. Новохатня, О. Янчук та інші.

Пробація – це переважно юридичний термін, який з'явився майже 200 років тому як елемент англосаксонського права й був різновидом умовного засудження або умовного звільнення. «Пробація» в перекладі з англійської означає «випробування» або «умовне звільнення (від покарання)», а в перекладі з латини – «випробувати» або «віддавати під нагляд» [1, с.20].

У сучасному розумінні пробація – це система наглядових, виховних та соціальних заходів, які призначаються засудженій особі судом, та не є пов'язаними з позбавленням волі.

Закон України «Про пробацію», що був прийнятий у 2015 році, передбачає застосування нового інструменту роботи із засудженими – пробаційні програми [2]. Хоча такий інструмент роботи як пробаційні програми був започаткований в 2015 році, практичне їх впровадження було розпочато не відразу.

Реалізація пробаційних програм визначена постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку розроблення та реалізації пробаційних програм» від 18 січня 2017 року № 24.

Департаментом пробації спільно з Проектним офісом Мін'юсту розроблено, розглянуто на робочій групі та протокольно ухвалено вимоги до пробаційних програм, алгоритм відбору та затвердження пробаційних програм, форму для вивчення, надання зауважень і пропозицій за результатами розгляду проєктів пробаційних програм. Було проведено конкурс з відбору проєктів корекційних та просвітницько-профілактичних програм, за результатами якого відібрано тематичні блоки для використання при розробці пробаційних програм. При розробці цих програм було враховано результати оцінки ризиків вчинення повторних кримінальних правопорушень щодо 8 тисяч правопорушників.

Метою реалізації пробаційних програм є виправлення суб'єктів пробації, звільнених від відбування покарання з випробуванням, на яких судом покладено обов'язок проходження пробаційних програм (далі – суб'єкти пробації), запобігання вчиненню ними повторних кримінальних правопорушень [6].

Завданням реалізації пробаційних програм є застосування комплексу заходів, необхідних для корекції соціальної поведінки суб'єктів пробації або її окремих проявів, формування соціально сприятливих змін особистості, які можливо об'єктивно перевірити.

Покладення на суб'єкта пробації обов'язку проходження пробаційної програми здійснюється судом відповідно до пункту 4 частини другої статті 76 Кримінального кодексу України [3].

Реалізація пробаційних програм здійснюється уповноваженим органом з питань пробації. Пробаційну роботу здійснюють працівники пробації (куратори), які пройшли спеціальне навчання та отримали відповідні сертифікати. Також до реалізації пробаційних програм можуть залучатися волонтери пробації, підприємства, установи та організації незалежно від форм власності.

Реалізація пробаційної програми передбачає:

- складання графіка реалізації пробаційної програми;
- виконання заходів, передбачених пробаційною програмою;
- оцінку результатів проходження пробаційної програми;
- підготовку висновку про виконання заходів, передбачених пробаційною програмою.

Всі пробаційні програми передбачають такі три компоненти:

- 1) інформаційно-мотиваційний компонент – сприяти переосмисленню суб'єктом пробації сприйняття ним дійсності та власної поведінки;
- 2) корекційний компонент – сприяти зміні дисфункційного (про кримінального) мислення, деструктивних переконань та неефективних навичок;
- 3) компонент розвитку навичок – розвивати такі переконання і навички, що сприятимуть регуляції емоційного стану, вирішенню міжособистісних проблем та проблем, пов'язаних з кримінальною поведінкою, формування проактивної життєвої позиції.

Наказами Міністерства юстиції України від 11.06.2018 р. № 1797/5 «Про затвердження пробаційних програм для неповнолітніх суб'єктів пробації» та 1798/5 «Про затвердження пробаційних програм для повнолітніх суб'єктів пробації» [4] затверджено шість пробаційних програм:

Пробаційна програма для неповнолітніх суб'єктів пробації «Зміна прокримінального мислення» призначена для роботи з дівчатами та хлопцями, які перебувають у конфлікті із законом, віком 14-18 років, для яких характерні деструктивні поведінкові прояви без розуміння можливих наслідків, а також невміння приймати зважені рішення, планувати позитивні зміни у житті та визначати мету. Програма сприяє розумінню підлітком важливості вибору цілей-орієнтирів та просоціальних шляхів їх досягнення, визначення важливого у своєму житті. Програма складається з 1 заняття для батьків / опікунів та 10 занять для підлітків, загальною кількістю 16,5 годин.

Пробаційна програма для неповнолітніх суб'єктів пробації «Подолання агресивної поведінки» призначена для роботи з дівчатами та хлопцями, які перебувають у конфлікті зі законом, віком 14-18 років, для яких характерні спалахи гніву без належного розуміння можливих негативних наслідків, а також низький рівень навичок саморегуляції. Програма спрямована на підвищення рівня усвідомленості учасників стосовно негативних (довгострокових) наслідків вираження гніву та ознайомлення з альтернативними методами реалізації власних потреб / цілей. Програма складається з 1 заняття для батьків / опікунів та 11 занять для підлітків, загальною кількістю 18 годин.

Пробаційна програма для неповнолітніх суб'єктів пробації «Попередження вживання психоактивних речовин» призначена для роботи з дівчатами та хлопцями, які перебувають у конфлікті зі законом, віком 14-18 років, для яких характерна поведінка зловживання психоактивними речовинами (вживання алкоголю, наркотиків та токсичних речовин – далі ПАР) без належного розуміння можливих негативних наслідків, а також низький рівень навичок саморегуляції. Програма сприяє виявленню та напрацюванню сильних сторін та ресурсів у подоланні складних ситуацій, невміння справлятися з якими ймовірно стає поштовхом у механізмі поведінки зловживання ПАР. Програма складається з 1 заняття для батьків / опікунів та 12 занять для підлітків, загальною кількістю 19,5 годин.

Пробаційна програма для дорослих суб'єктів пробації «Зміна прокримінального мислення» призначена для роботи з чоловіками та жінками, які перебувають у конфлікті зі законом, віком старше 18 років, для яких характерні деструктивні когнітивні паттерни (індивідуальні способи сприйняття та обробки інформації) та поведінкові прояви, невміння приймати зважені рішення, планувати позитивні зміни у житті, визначати мету власного життя. Програма передбачає формування орієнтації особистості щодо просоціальних цінностей та заохочує учасників розвивати навички, корекцію пріоритетів в житті, ефективного формування цілей, співпраці, а також навичок конструктивної взаємодії з оточуючими та ефективного вирішення конфліктів. Програма складається з 10 занять, загальною кількістю 20 годин.

Пробаційна програма для дорослих суб'єктів пробації «Подолання агресивної поведінки» призначена для роботи з жінками та чоловіками, які перебувають у конфлікті зі законом, віком від 18 років, для яких характерні спалахи гніву без належного розуміння можливих негативних наслідків, а також низький рівень навичок саморегуляції. Програма спрямована на підвищення компетентності у використанні вербальних та невербальних навичок комунікації, формуванні компетентності у взаємодії з іншими людьми та корекції навичок асертивності. Програма складається з 12 занять, загальною кількістю 24 години.

Пробаційна програма для дорослих суб'єктів пробації «Попередження вживання психоактивних речовин» призначена для роботи з жінками та чоловіками, які перебувають у конфлікті зі законом, віком від 18 років, для яких характерна поведінка зловживання психоактивними речовинами без належного розуміння можливих негативних наслідків, а також низький рівень навичок саморегуляції. Програма заохочує учасників до розвитку видів поведінки, які можуть допомогти формуванню самоконтролю виникнення внутрішніх і зовнішніх спонук та послабленню потягу до вживання ПАР. Програма сприяє виявленню та напрацюванню сильних сторін та ресурсів, на яких можна будувати ефективну взаємодію, а саме: потреба в сильній соціальній підтримці та схильність до використання адаптивного стилю подолання (коупінгу). Програма складається з 13 занять, загальною кількістю 26 годин [3; 4].

Отже, розробка та впровадження пробаційних програм дало позитивні зміни і стало наближенням України до європейських моделей діяльності служби пробації. Сьогодні спостерігається тенденція застосування та засудження альтернативних видів покарань та зменшення кількості засуджених в установках виконання покарань. Це свідчить про те, що українське законодавство реформується в напрямку досягнення європейських стандартів, коли держава гарантує безпеку суспільства, з одного боку, та сприяє людині, яка вчинила правопорушення, ресоціалізуватися в громаді і стати її частиною, з іншого, щоб досягнути вищої мети – створення більш мирного суспільства з нижчим рівнем злочинності. Пробаційні програми є своєрідним засобом системного підходу до роботи з правопорушниками та використовуються для того, щоб клієнт пробації міг отримати необхідні знання та навички щодо подолання шкідливих звичок та зміни кримінального мислення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Богатирьова О.І. Теоретико-прикладні засади впровадження пробації в Україні : монографія. Київ : Дакор, 2013. 368 с.
2. Про пробацію: Закон України від 05.02.2015 р. № 160-VII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-19> (дата звернення: 16.10.2019).

3. Про затвердження Переліку заходів щодо реалізації пробачійних програм: Наказ Міністерства юстиції України від 28.03.2018 р № 926/5 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0483-18> (дата звернення: 16.10.2019).

4. Про затвердження пробачійних програм для повнолітніх суб'єктів пробачії: Наказ Міністерства юстиції України від 11.06.2018 р № 1798/5 probation.gov.ua/wp-content/uploads/2019/08/Наказ-МЮ-від-11.06.2018-№-1798_5-про-затвердження-пробачійних-програм-для-повнолітніх-суб'єктів-пробачії.pdf. (дата звернення: 16.10.2019).

5. Основи професійної діяльності персоналу пробачії / авт.кол.; за ред Джеймса Седнхема, Майкла Октігана. К, 2016. 107 с.

6. Про затвердження Порядку розроблення та реалізації пробачійних програм : Постанова Кабінету Міністрів України від 18 січня 2017 року № 24 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/24-2017-%D0%BF> (дата звернення: 16.10.2019).

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ОФІСУ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

*Матназаров Михайло Володимирович,
студент другого курсу факультету історії та права
Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка*

*Науковий керівник: Корнійченко Анастасія Олександрівна, асистент кафедри
державно-правових дисциплін та адміністративного права
Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені
Володимира Винниченка*

Офіс Президента України є постійно діючим допоміжним органом, утвореним Президентом України з метою організаційного, правового, консультативного, інформаційного, експертно-аналітичного та іншого забезпечення здійснення Президентом України конституційних повноважень. Актуальність цієї теми зумовлена реформуванням державної служби, у тому числі апарату Президента, а також недослідженістю цього органу з точки зору юридичної науки.

Відповідно до пункту 28 частини першої статті 106 Конституції України, Президент України створює у межах коштів, передбачених у Державному бюджеті України, для здійснення своїх повноважень консультативні, дорадчі та інші допоміжні органи і служби [1]. За увесь період існування сучасної незалежної України апарат Президента існував у різних формах.

13 грудня 1991 року було створено Адміністрацію Президента України під керівництвом Секретаря Адміністрації. Орган мав забезпечувати організацію роботи Президента, а також інформаційну, консультативну, експертну взаємодію. До складу Адміністрації входила група помічників та референтів, Служба Президента України з міжнародних питань, Служба Президента України з питань внутрішньої політики, Служба Президента України з питань територій, Інформаційна служба Президента України, Прогнозно-аналітична служба Президента України, Служба Протоколу Президента України, Прес-служба

Президента України і Кабінету Міністрів України, Служба безпеки Президента України, Загальний відділ, Відділ нагород, Відділ у питаннях громадянства, Відділ у питаннях помилування, Відділ листів і прийом громадян, Відділ оргтехніки і комп'ютеризації, Канцелярія, Сектор кадрів, Сектор контролю, Сектор господарського обслуговування [2]. У 1994 році була проведена реорганізація Адміністрації Президента України і посада Секретаря Адміністрації була перейменована на Главу Адміністрації Президента України.

Такий склад відображає особливості структури державного апарату президентсько-парламентської республіки. Це втілено у мінімальній кількості структурних одиниць, відповідальних за напрямки діяльності виконавчої влади, оскільки у них немає потреби у зв'язку із очолюванням Президентом Кабінету Міністрів України. Крім того, наявні служби спільної компетенції Президента та Кабінету Міністрів України, що відображає неподільність президентства та виконавчої влади.

24 січня 2005 році відбулася реорганізація Адміністрації Президента України у Секретаріат Президента України [3]. Така зміна пов'язана зі зміною політичного устрою України на парламентсько-президентську республіку та відмежування Президента від виконавчої, законодавчої та судової влади. На орган покладалося організаційне, правове, консультативне, матеріально-технічне та інші види забезпечення роботи глави держави. Керував Секретаріатом Президента Державний секретар України. Вже 4 листопада 2005 року було змінено назву посади Державного секретаря на Главу секретаріату Президента України [4]. Перелік завдань, наведений у ст. 4 Указу Президента України «Питання Секретаріату Президента України» №1548/2005, був значно розширений у сфері аналітики та інформатизації. Також був запроваджений інститут представників Президента України в інших органах влади, проте це було спрямовано не на посилення контролю, а на встановлення ефективної комунікації між державними органами та главою держави.

Відповідно до Указу Президента України «Про першочергові заходи із забезпечення діяльності Президента України» від 25 лютого 2010 року № 265/2010 Секретаріат Президента України ліквідовано та утворено Адміністрацію Президента України з метою забезпечення ефективного здійснення Президентом України своїх конституційних повноважень, реалізації главою держави консолідуючої ролі з об'єднання усіх конструктивних сил в суспільстві, прискореного вирішення нагальних соціальних, економічних та інших проблем, скорочення видатків Державного бюджету [5]. У ст. 4 Указу Президента України «Про затвердження Положення про Адміністрацію Президента України» №504/2010 від 02.04.2010 визначено перелік обов'язків органу. Вони значно розширились у частині організації та взаємодії з іншими органами. До складу Адміністрації Президента були включені Глава Адміністрації Президента України, два перші заступники Глави Адміністрації Президента України, в тому числі Перший заступник Глави Адміністрації Президента України – Представник Президента України у Конституційному Суді України, сім заступників Глави Адміністрації Президента України, в тому числі заступник Глави Адміністрації Президента України – Керівник Головного управління з питань судової реформи та судоустрою, заступник Глави Адміністрації Президента України – Керівник Головного управління Державного Протоколу та Церемоніалу, заступник Глави Адміністрації Президента України – Керівник Головного управління з питань регіональної та кадрової політики,

заступник Глави Адміністрації Президента України – Керівник Головного управління документального забезпечення, Прес-секретар Президента України, радники Президента України, прес-служба, головні управління, управління, режимно-секретний відділ, які є самостійними структурними підрозділами Адміністрації [6].

Зміни пов'язані із перетворенням України в президентсько-парламентську республіку, що потребувало посилення інституційної спроможності Президента як глави держави і виконавчої влади.

У 2019 році шляхом реорганізації Адміністрації Президента України було створено Офіс Президента України (ОПУ). Це відбулося у ході реформи державного апарату, послаблення етатизму, лібералізації і осучаснення взаємовідносин держави і громадян. Офіс Президента України включає: Керівника ОПУ, Першого заступника, заступників Керівника ОПУ, Керівника Апарату ОПУ, Першого помічника Президента України, помічників, радників, уповноважених та представників Президента України, Прес-секретаря Президента України, Кабінету Президента України, Кабінету Керівника ОПУ, Директорату з питань правової політики, Директорату з питань зовнішньої політики, Директорату з питань національної безпеки та оборони, Директорату з питань юстиції та правоохоронної діяльності, Директорату з питань регіональної політики та децентралізації, Директорату з питань економічної політики, Директорату з питань внутрішньої та гуманітарної політики, Директорату з питань інформаційної політики, Департаменту документального забезпечення, Департаменту з питань Державного Протоколу та Церемоніалу, Департаменту з питань громадянства, помилування, державних нагород, Департаменту з питань звернень громадян, Департаменту доступу до публічної інформації, Департаменту управління персоналом, Департаменту інформаційних технологій, Департаменту забезпечення зв'язків із Верховною Радою України та Кабінетом Міністрів України, Департаменту забезпечення діяльності уповноважених, представників та роботи Офісу Президента України, Режимно-секретного департаменту [7].

Виходячи зі структури, можна відзначити, що директори ОПУ діють у напрямках, які не відносяться до компетенції Президента України. Це може свідчити про тенденцію до дублювання або заміщення функцій Кабінету Міністрів України. Як наслідок, існує імовірність виходу Президента України за межі своїх повноважень, перетворення його на фактичного главу виконавчої гілки влади. З іншого боку, така структура дає змогу найбільш ефективно організувати і забезпечувати діяльність Президента України, оскільки дозволяє повноцінно охопити не лише питання внутрішньої організації ОПУ, а й контролювати ситуацію у найбільш важливих сферах життя суспільства.

Опираючись на вищенаведене, слід визнати, що тенденції розвитку Офісу Президента України у майбутньому залежатимуть від напруженості суспільно-політичної ситуації у державі, а також реальної політичної кон'юнктури. Офіс Президента України у вищенаведеному форматі на даний час сприяє посиленню президентської влади та концентрації владних важелів впливу в руках Президента України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України: станом на 21.02.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 28.10.2019).

2. Про Адміністрацію Президента України: Указ Президента України від 13.12.1991 №6/91 http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/U000600.html (дата звернення 28.10.2019).
3. Про Секретаріат Президента України: Указ Президента України від 22.09.2005 № 108/2005. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/108/2005> (дата звернення 28.10.2019).
4. Питання Секретаріату Президента України: Указ Президента України від 10.11.2005 № 532/2005. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/532/2005> (дата звернення 28.10.2019).
5. Про першочергові заходи забезпечення діяльності Президента України від 25.02.2010 №265/2010. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/265/2010> (дата звернення 28.10.2019).
6. Про Положення Про Адміністрацію Президента України : Указ Президента України від 02.04.2010 № 504/2010. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504/2010/ed20100402> (дата звернення 28.10.2019).
7. Питання забезпечення діяльності Президента України : Указ Президента України від 20.06.2019 № 417/2019. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4172019-27609> (дата звернення 28.10.2019).

ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ТА ПОЛЬЩІ

Мірошник Богдан Юрійович,

*студент другого року навчання (ОП «магістр») факультету історії та права
Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка*

*Науковий керівник: Окопник Олена Миколаївна, кандидат юридичних наук,
доцент, доцент кафедри галузевого права та правоохоронної діяльності
Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка*

Система органів правопорядку в Україні переживає довгу трансформацію з радянської системи органів внутрішніх справ, спрямованої на захист безпеки держави, на органи правопорядку європейського зразка, орієнтовані на надання послуг населенню та дотримання прав людини [1, с. 1]. Особливе значення має формування принципово нових підходів до діяльності правоохоронних органів, зокрема створеної у 2015 році Національної поліції України.

Актуальним є запровадження ефективних підходів у сфері управління органами внутрішніх справ, побудови їх якісно нової моделі відповідно до стандартів, принципів і норм, що вироблені світовою спільнотою. Організація діяльності по забезпеченню правопорядку, громадської безпеки, боротьби зі злочинністю у кожній країні має свою специфіку й особливості [2, с. 461]. Євроінтеграційний курс розвитку України неможливий без вивчення та впровадження стандартів Європейського Союзу. Йдеться, насамперед, про сусідню Польщу, яка є державою-членом Європейського Союзу (далі – ЄС), Ради

Європи, Організації з безпеки і співробітництва в Європі, досягла успіхів у зміцненні законності і правопорядку, реалізації загальноєвропейських міжнародно-правових стандартів у цій сфері. У Польщі вживалися цілеспрямовані заходи з метою забезпечення трансформації громадянської міліції, одного із символів тоталітаризму, у поліцію, ґрунтовану на ліберальних європейських стандартах правоохоронної діяльності [3, с. 46].

В Польській Республіці спеціальний закон про поліцейські сили було схвалено ще в 1990 році під час перших кроків реформування суспільства та держави. Закон про поліцію від 06.04.1990 року до кінця 2017 року було змінено 137 актами (законами та рішенням Конституційного трибуналу) [4, с.107].

Визначаючи правовий статус поліції, польський законодавець першочергово підкреслив милітаризований характер інституції, визначивши поліцію «як обмундировану та озброєну формацію, яка служить суспільству та призначена для охорони безпеки, а також підтримання публічної безпеки і порядку» (ст.1 Закону Республіки Польща «Про поліцію») [5].

Закон Республіки Польща «Про поліцію» [5] є єдиним нормативно-правовим актом, де урегульовано основоположні питання організації та діяльності поліції. Правовий статус поліції визначено у контексті конституційно-правової доктрини, де до основних завдань держави віднесено безпеку громадян і розмежовано компетенцію суб'єктів правоохоронної діяльності. Виокремлено базові для визначення компетенції поліції поняття «публічна безпека і порядок». Глобалізація поліцейської діяльності зумовила появу низки ухвалених профільними міжнародними організаціями документів у сфері охорони правопорядку. Поліцейське законодавство Польщі ґрунтується на постулатах міжнародної поліцейсько-правової доктрини. Функцію центральних «поліцейських» органів виконавчої влади у Польщі та Україні реалізують комплексні міністерства, уповноважені здійснювати управління сферою внутрішніх справ. Майже у всіх зарубіжних поліцейських системах, в тому числі у Польщі, статус поліцейської служби цивільний, службовці можуть виконувати обов'язки в форменому одязі або в цивільному. В Національній поліції України чітко розмежовано посади поліцейських, державних службовців та працівників, що означає розбіжності статусів відповідних посад. Особливості статусу посади поліцейського встановлюються спеціальним законодавством і передбачають відмінності. Ці особливості разом зі специфікою завдань, форм, методів діяльності поліцейських дають підстави стверджувати, що державна служба в Національній поліції України на посадах поліцейських відрізняється особливим характером і вимагає окремого регулювання в законодавстві про державну службу з розкриттям змісту означених категорій (державна служба особливого характеру, посада державної служби особливого характеру) та визначенням підстав її правового регулювання [6, с. 68]. На працівників поліції поширюються основні політичні та профспілкові права, за винятком права страйкувати та займатись політичною діяльністю. В Україні та Польщі, як і у інших демократичних країнах поліція позапартійна. Характерною ознакою діяльності правоохоронних органів є соціальна, правова захищеність і матеріальна забезпеченість їх працівників, що спонукає до відповідального виконання обов'язків, професійного зростання [2, с.461]. Поліція Республіки Польща є складовою частиною державного адміністративного апарату, а не органів місцевого самоврядування, як це було до 1990 року. Оскільки поліцейське відомство є формацією жорстко централізованою, управління поліцією Польщі

здійснюється за централізованою схемою (Головна комендатура поліції – воєводська комендатура – повітова (районна) комендатура). Поліція Польщі складається з таких галузевих служб: кримінальної, превентивної і сприяючої (допоміжної) діяльності поліції. У структурі поліції функціонує також судова поліція, повноваження та засади організації якої визначаються Міністром внутрішніх справ і адміністрації за погодженням з Міністром юстиції [7, с. 602].

Після здобуття незалежності громадяни Польщі визначили нову філософію процесу реформування польської поліції, яка була заснована на службі на користь суспільству та місцевих громад. 1990-ті роки – це період структурних змін для поліції, зосереджений на пріоритеті наближення до місцевих громад. Одним з елементів таких змін було створення місцевої (муніципальної) поліції [8, с. 187]. Поліція почала змінювати систему управління, застосовуючи інструменти стратегічного управління у тому числі у сферах планування, звітування та оцінки роботи поліції, і на їх основі формулювати пріоритетні напрями дій. Для оцінки всього процесу реформування поліції важливою стала громадська думка. У відповідь на зростаючу організовану злочинність у 2000 році було створено Головне слідче бюро. 1 січня 1999 року було розпочато адміністративну реформу Польщі, яка, у свою чергу, теж спричинила низку змін в організаційній структурі та діяльності поліції. З початком нового тисячоліття правоохоронці приклали чимало зусиль у напрямі євроінтеграції [8, с. 187].

Процес становлення та розвитку української поліції активно розпочався з прийняття нового Закону України «Про Національну поліцію» [9] у 2015 році, Концепції першочергових заходів реформування системи МВС та Стратегії розвитку органів внутрішніх справ України [10].

Європейська модель організації поліцейської діяльності – це пріоритет реформування правоохоронної системи України. Практичне значення має запровадження європейських стандартів державного управління органами поліції. Попри широку варіативність стандартів управління поліцією в сучасних державних моделях країн ЄС, зокрема і Республіки Польща, загальними для них є: забезпечення верховенства закону, деполітизація, демілітаризація і децентралізація органів поліції, організація підзвітності та прозорості їх роботи, налагодження тісної співпраці цих органів з населенням та місцевими громадами та сприяння професійній підготовці персоналу поліції [10]. Для більшості європейських поліцейських систем, зокрема України та Польщі, досягнення означених вимог стало можливим за умови реформування. Принципи діяльності поліції містяться у Законі України «Про Національну поліцію»: верховенство права; дотримання прав і свобод людини; законність; відкритість та прозорість; політична нейтральність; взаємодія з населенням на засадах партнерства; безперервність (ст.6–12) [9].

У Стратегії розвитку органів внутрішніх справ України підкреслено, що одним із основних пріоритетів у роботі органів системи Міністерства внутрішніх справ є тісна співпраця з територіальними громадами і суспільством, створення механізмів партнерства з інститутами громадянського суспільства, встановлення виключно партнерських засад взаємодії з громадами в межах загально визнаного у світі підходу community policing (діяльність поліції в інтересах громади) [10]. Рівень довіри населення до поліції є основним критерієм оцінки ефективності діяльності органів і підрозділів поліції. Пріоритет у діяльності поліції – не стільки реагування на кримінальні прояви, скільки участь у вирішенні всього комплексу проблем, які має населення конкретної місцевості у сфері дотримання закону. У

п. 12 розділу IV Європейського кодексу поліцейської етики, що є додатком до рекомендації Rec (2001) 10 Комітету Міністрів державам-учасникам Ради Європи, вказано що поліція повинна бути організована таким чином, щоб її співробітники заслуговували поваги населення як професіонали, на яких покладено забезпечення виконання закону, і як особи, які надають послуги громадськості [11]. Європейські науковці сьогодні виступають за встановлення в поліції духу і культури цивільної служби. Одним із важливих механізмів досягнення ефективної діяльності поліції в європейських країнах розглядається стандарт децентралізації [12, с. 146].

Отже, і в Україні, і в Польщі адміністративно-правові засади поліцейського права окреслені достатньо. Національні поліцейсько-правові доктрини мають ліберальний характер, оскільки базуються на конституційно-правових нормах щодо пріоритету інтересів особи та обов'язку держави забезпечувати безпеку, захищати права та свободи своїх громадян.

Поліцейсько-правова теорія ґрунтується на розвиненому понятійно-категоріальному апараті, що дозволяє виокремити категорії суб'єктів поліцейської діяльності, чітко визначити їх правовий статус та місце у системі органів публічної влади. Диференціація суб'єктів поліцейської діяльності зумовлена прагненням унеможливити узурпацію влади окремою інституцією та покликана забезпечити ефективне виконання широкого спектру завдань у сфері правоохорони.

Поліція в обох країнах визнана ключовим суб'єктом множинної системи забезпечення внутрішньої безпеки держави, якому властиві ознаки озброєності, уніформованості, наявності дискреційних повноважень. До компетенції поліції віднесено піклування про публічну безпеку і порядок. Ключовою для розуміння соціальної місії поліції є категорія «захист від небезпек», що передбачає вжиття поліцією заходів з метою уникнення або усунення загроз. Виконуючи завдання у сфері охорони правопорядку, поліція має можливість реалізації превентивних і репресивних заходів, зокрема, застосування вогнепальної зброї у передбачених законом випадках та у відповідності до визначеної процедури [13, с. 827].

Досвід реформи поліції Польщі корисний для України з багатьох причин: важливими є правові засоби, які використовувалися законодавцем для створення нової моделі поліції, заснованої на принципі верховенства права; цікавим є алгоритм реформи, а також стан її ресурсного забезпечення. Польща провела цілеспрямовані реформи в різних сферах суспільного і державного життя, підтвердженням чого стало її прийняття до ЄС 1 травня 2004 р. [4, с. 106].

Дослідивши нормативне регулювання та специфіку організації поліцейських сил Польщі, проаналізувавши Закон Республіки Польща «Про поліцію» 1990 року [5] та інші нормативні акти в цій сфері можна зробити висновок, що основною причиною реформування поліції Польщі було не просто зобов'язання, а прагнення польського суспільства щодо втілення стандартів і цінностей поліцейської діяльності ЄС, вступ до якого був стратегічною метою держави.

Отже, вивчення досвіду розвитку поліцейських підрозділів Республіки Польща може бути корисним для України як держави, яка прагне мати поліцію європейського зразка. Натомість науковці акцентують увагу на необхідності врахування індивідуальної історії розвитку та специфіки кожної поліцейської системи, вважають одним із основних завдань, яке слід поставити перед Міністерством внутрішніх справ України, – це вдосконалення органів внутрішніх

справ з урахуванням позитивного досвіду поліцейської діяльності провідних країн Європи [2, с. 602].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Інформаційний бюлетень про реформу органів правопорядку в Україні. Вип. 7: травень-червень 2018 р. Київ : Асоціація УМДПЛ, ЦППР, 2018. 8 с. URL: <http://umdppl.info/library/informatsijnyj-byuleten-pro-reformu-organiv-pravoporyadku-v-ukrayinu-7-traven-cherven-2018/> (дата звернення: 16.10.2019).
2. Соболев С.Ю. Досвід організації та діяльності поліції провідних країн Європи. *Форум права*. 2010. № 2. С. 461–466.
3. Проневич О.С. Реформування національних політичних систем Німеччини та Польщі у 90-х роках ХХ ст: стратегічні напрямки і результати. *Право і безпека*. 2011. № 1,(38) С. 44-47.
4. Копча В.В. Поліція Польської Республіки: нормативний та організаційний аспекти. *Право і безпека*. 2017. № 4. с. 106-111.
5. Про поліцію: Закон Республіки Польща від 06 квітня 1990 р. Законодавство держав «молодої» демократії. URL: <http://pravo.org.ua/files/Criminal%20justice/Poland.pdf>. (дата звернення: 16.10.2019).
6. Путій М.В. Особливості статусу посади поліцейського Національної поліції України. *Верховенство права*. 2018. № 2. С. 64-68.
7. Білоконь М. В. Державне управління у сфері охорони громадського порядку: монографія. Харків: НУВС. 2004. 700 с.
8. Падалка О. Становлення та розвиток діяльності органів поліції Польської Республіки. *Підприємництво, господарство і право. Адміністративне право і процес*. 2018. № 6. С. 187-190.
9. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 16.10.2019).
10. Про схвалення Стратегії розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.11.2017 № 1023-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1023-2017-p>. (дата звернення: 16.10.2019).
11. Европейский кодекс полицейской этики. Рекомендация. Res.(2001)10 Принят Комитетом министров Совета Европы 19 сентября 2001 года. URL: <https://polis.osce.org/file/8641/download?token=5AIYESI->. (дата звернення: 16.10.2019).
12. Проневич О.С. Моделі управління поліцією: аналіз зарубіжного досвіду. *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності*. 2009. № 1. С.145–167.
13. Проневич О. С. Доктринальні засади поліцейського права Німеччини та Польщі. *Форум права*. 2011. №1. С. 822–828.

**ПІДСТАВИ ВСТАНОВЛЕННЯ РЕЖИМУ ОКРЕМОГО ПРОЖИВАННЯ
ПОДРУЖЖЯ**

*Міхневич Анастасія Олександрівна,
студентка третього курсу факультету історії та права
Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка*

*Науковий керівник: Чернік Світлана Дмитрівна, кандидат історичних наук,
доцент, доцент кафедри державно-правових дисциплін та адміністративного
права Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка*

Відповідно до законодавства України кожна особа має право на сім'ю. Проте на сучасному етапі розвитку суспільства інститут сім'ї перебуває у кризовому становищі, що підтверджують статистичні дані. За інформацією Міністерства юстиції України державними органами реєстрації актів цивільного стану за 2018 рік було зареєстровано майже 229 тисяч шлюбів, що на 20 тисяч менше, ніж у 2017 році. Однак розлучень в країні стало більше – 54 тисячі в 2018 році проти 33 тисяч в 2017. Водночас, вказана статистика не враховує розірвання шлюбів у судовому порядку, а лише ті, які здійснені в адміністративному порядку [3]. У зв'язку з таким становищем, держава запроваджує механізми для вирішення нагальних проблем, одним із яких є встановлення режиму окремого проживання подружжя, що сприяє збереженню шлюбу, захисту сімейних прав та інтересів.

Питання встановлення режиму окремого проживання досліджувала значна кількість науковців, серед яких М.В. Бориславська, В.С. Гопанчук, Л.В. Липець, З. В. Ромовська, В.М. Старчук, В.І. Труба, М.П. Юніна та інші.

Відмітимо, що досить ґрунтовне вивчення режиму окремого проживання подружжя або інституту сепарації розпочалося із прийняттям у 2002 році Сімейного кодексу України, у якому вперше його було закріплено. У правовій доктрині сімейного права не вироблено єдиного підходу до визначення сутності режиму окремого проживання подружжя, а тому науковці розглядають його як інститут, який має самостійний характер; захід примирення подружжя; випробування; альтернативний правовий режим відносин подружжя; засіб збереження шлюбу; тимчасове розлучення [7, с. 125].

Нагадаємо, що можливість застосування сепарації як режиму окремого проживання подружжя закріплена у ст. 119 Сімейного кодексу України. За вказаною статтею за заявою подружжя або позовом одного з них суд може постановити рішення про встановлення для подружжя режиму окремого проживання у разі неможливості чи небажання дружини і (або) чоловіка проживати спільно [5]. Однак законодавством не визначається відмінність між цими двома підставами і встановлення сепарації зводиться до тимчасового не проживання і не підтримання подружжям відносин без розірвання шлюбу. У юридичній літературі неможливість проживати спільно означає, що подружжя не може проживати разом через певні об'єктивні обставини (хвороба одного з подружжя; відмова одного з подружжя від співжиття; велика різниця у віці та зумовлені цим розбіжності у поглядах; належність одного із подружжя до різних

сект чи субкультур тощо), а небажання – в тому, що у подружжя відсутнє прагнення до спільного проживання (втрата поваги один до одного, непорозуміння, негідна поведінка одного із подружжя, непристосованість молодого подружжя до самотійного життя тощо) [6, с. 100].

Зважаючи на те, що режим окремого проживання породжує досить серйозні правові наслідки, волевиявлення ініціатора встановлення такого режиму повинно бути обґрунтованим та підтверджуватись наявністю поважних причин.

Зазвичай у судовій практиці підставами встановлення режиму окремого проживання подружжя виступає зрада одного з подружжя; реальна загроза життю та (або) здоров'ю одного з подружжя (бійки, знущання); психологічний тиск на одного з подружжя чи їхніх дітей; небезпека для дітей (безвідповідальне ставлення до них, примушування їх до бродяжництва) та ін. Відповідно у спільній заяві подружжя або позовній заяві одного з них обов'язково повинні бути викладені ці чи інші обставини, якими обґрунтовуються вимоги заявників або позивача про встановлення режиму окремого проживання подружжя [1, с. 71]. Так, наприклад, у вересні 2009 року Печерським районним судом м. Києва було розглянуто цивільну справу за позовом П.Н. до О.Л. про встановлення режиму окремого проживання подружжя. Підставою для встановлення такого режиму у даному випадку стала, за словами позивача, наявність непримиренних конфліктів, які роблять неможливим спільне проживання подружжя. З'ясувавши всі обставини справи та дослідивши надані докази, суд визнав доводи позивача поважними та задовольнив позов у повному обсязі [4].

Таким чином, до поважних причин для встановлення режиму окремого проживання для подружжя може бути виявлений судом розлад подружніх відносин у матеріальній, побутовій або фізичній сферах. Наявність таких поважних причин повинна бути доведена на судовому засіданні. При цьому перебування одного з подружжя у тривалому відрядженні, його навчання в іншому населеному пункті не може вважатись поважними причинами для встановлення режиму окремого проживання [9, с. 124-125].

Потрібно зазначити, що порядок розгляду режиму окремого проживання подружжя встановлюється у судовому порядку за спільною заявою подружжя або за позовом одного з них. Відповідно до статті 293 Цивільного процесуального кодексу України, справи про встановлення режиму окремого проживання за заявою подружжя розглядаються судом у порядку окремого провадження [8]. Щодо виду провадження, у якому розглядаються справи про сепарацію за позовом одного із подружжя, прямо не зазначається. Аналіз процесуального законодавства дозволяє зробити висновок, що дані справи розглядаються у позовному провадженні. Таким чином, особливістю цієї категорії справ слід визнати те, що законодавець передбачив можливість розгляду цього питання як у позовному, так і в окремому провадженні [1, с. 72].

Л.В. Липець відзначає, що у законодавстві України відсутнє закріплення визначеного строку, протягом якого подружжя перебуває у режимі сепарації. У зв'язку з цим можна припустити, що режим сепарації за своєю суттю може носити як строковий, так і безстроковий характер. Оскільки не завжди до режиму сепарації призводять напружені відносини між подружжям, іноді причиною стають зовсім інші фактори – житлові, фінансові, відносини з іншими членами родини, певні особливості роботи, стан здоров'я тощо. А це, як правило, фактори тимчасові. Наприклад, якщо подружжя буде власний дім, але тимчасово проживає з батьками одного з подружжя, з якими не склалися теплі родинні

відносини, подружжя може встановити режим сепарації до закінчення будівництва та переселення у власне житло. Але законодавець, на жаль, не прописує чітку можливість встановлення тимчасової сепарації, хоча і прямо не забороняє її, внаслідок чого ускладнюється робота суддів при винесенні відповідних рішень [2, с. 29].

Тому, на думку науковців, у випадку, коли такий строк чітко визначений рішенням суду про встановлення режиму окремого проживання, такий режим припиняється внаслідок спливу встановленого строку, а тому звернення до суду в такому випадку не доцільне. Якщо ж подружжя має намір скасувати режим окремого проживання до спливу цього строку або мало місце встановлення режиму окремого проживання без визначення строку, на який встановлюється цей режим, тоді скасування режиму окремого проживання повинно відбуватися в судовому порядку [6, с. 101].

Досліджуючи підстави припинення режиму окремого проживання потрібно звернутися до Сімейного кодексу України, де у статті 119 зазначено, що режим окремого проживання припиняється у разі поновлення сімейних відносин або за рішенням суду на підставі заяви одного з подружжя [5].

Підсумовуючи вищевикладене, потрібно сказати, що режим сепарації є самостійною категорією, що існує поряд із інститутом розірвання шлюбу. Режим окремого проживання подружжя виступає однією із можливостей примирення подружжя та збереження сім'ї. Сепарація є перехідним етапом, на якому подружжя остаточно вирішує залишитися у шлюбі чи розлучитися.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бориславська М. В. Деякі проблеми застосування режиму окремого проживання в Україні. *Університетські наукові записки*. 2015. № 2 (54). С. 69- 79.
2. Липець Л. В. Сепарація (режим окремого проживання) подружжя в Україні і в світі. *Юридична наука*. 2015. № 7. С. 26-39.
3. Панченко О., Серов І. Українці стали менше одружуватися і більше розлучатися. URL: <https://www.segodnya.ua/ua/ukraine/v-2018-godu-zaregistrovali-v-ukraine-na-20-tysyach-brakov-menshe-chem-god-nazad-1221820.html> (дата звернення: 28.11.2019).
4. Про режим окремого проживання подружжя. Справа №2-3710/09р. від 24.09.2009 р. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/5530406> (дата звернення: 30.11.2019).
5. Сімейний кодекс України : Кодекс від 10.01.2002 р. № 2947-III. В ред. від 28.08.2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14> (дата звернення: 29.11.2019).
6. Старчук В. М., Старчук О. В. Процесуально-правова природа режиму окремого проживання подружжя в Україні та Польщі: порівняльно-правові аспекти. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2013. № 6-1. Том 2. С. 99-102.
7. Старчук О. В. Встановлення режиму окремого проживання подружжя нотаріусом. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2016. Вип. 6. Том 1. С. 125-127.
8. Цивільний процесуальний кодекс України : Кодекс від 18.03.2004 р. № 1618-IV. В ред. від 28.11.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15> (дата звернення: 30.11.2019).

9. Юніна М. П. Режим окремого проживання подружжя та його правові наслідки. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2016. № 4. С. 123-128.

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Ніколенко Андрій Андрійович,

*студент другого курсу факультету історії та права
Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка*

*Науковий керівник: Корнійченко Анастасія Олександрівна, асистент кафедри
державно-правових дисциплін та адміністративного права
Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка*

Національна поліція України – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству для забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку. Дослідження адміністративно-правового статусу Національної поліції України є актуальним, оскільки її функції є доволі широкими, що вимагає особливого врегулювання у частині прав, обов'язків та гарантій діяльності.

Вивченням проблеми адміністративно-правового статусу Національної поліції України займалися такі дослідники, як В.В. Гаркуша, В.А. Глуховець, Д.К. Катрич, І.С. Кравченко, Д.Л. Лемеш, Б.О. Логвиненко, А.А. Манжула, Р.В. Миронюк.

Конституція України покладає на державу обов'язок забезпечення прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина. Для виконання цього обов'язку, створюється дієвий апарат державного примусу, частиною якого є і органи Національної поліції України. У ч.1 ст.59 Закону України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 №580-VIII визначено, що служба в поліції є державною службою особливого характеру, яка є професійною діяльністю поліцейських з виконання покладених на поліцію повноважень [1]. Можна виділити такі особливості адміністративно-правового статусу поліції:

- є органом владних повноважень;
- є правоохоронним органом;
- є складовою частиною апарату державного примусу;
- має особливий порядок формування кадрового складу;
- виконує функції щодо адміністративного примусу;
- особлива система керівних нормативно-правових актів.

Права працівників поліції можна поділити на декілька категорій:

1. Щодо службової кар'єри (право на участь у конкурсі на зайняття посад, на просування по службі, присвоєння чергового звання);
2. Щодо матеріального та соціального забезпечення (право на заробітну плату, відпочинок, пільги);
3. Щодо реалізації службових повноважень (право на носіння вогнепальної зброї, проведення поліцейських заходів) [2, с.51-52].

Згідно із ст. 18 Закону України «Про Національну поліцію», поліцейський має такі обов'язки:

1) неухильно дотримуватися положень Конституції України, законів України та інших нормативно-правових актів, що регламентують діяльність поліції, та Присяги поліцейського;

2) професійно виконувати свої службові обов'язки відповідно до вимог нормативно-правових актів, посадових (функціональних) обов'язків, наказів керівництва;

3) поважати і не порушувати прав і свобод людини;

4) надавати невідкладну, зокрема домедичну і медичну, допомогу особам, які постраждали внаслідок правопорушень, нещасних випадків, а також особам, які опинилися в безпорадному стані або стані, небезпечному для їхнього життя чи здоров'я;

5) зберігати інформацію з обмеженим доступом, яка стала йому відома у зв'язку з виконанням службових обов'язків;

6) інформувати безпосереднього керівника про обставини, що унеможливають його подальшу службу в поліції або перебування на займаній посаді [1].

Слід відзначити, що це не вичерпний перелік обов'язків поліцейського, а лише ті, що пов'язані зі статусом працівника поліції як такого. Окремо виділяються обов'язки, пов'язані із займаною посадою та службою в окремих спеціалізованих підрозділах Національної поліції. Обов'язки поліцейського є одночасно і його правами, оскільки він є державним службовцем мілітаризованої служби і діє виключно на підставах та у межах, встановлених законом.

Поліцейські можуть бути притягнуті до кримінальної, адміністративної, цивільно-правової, матеріальної та дисциплінарної відповідальності за протиправні діяння. Зважаючи на особливий статус співробітників поліції, вони не можуть бути притягнуті до дисциплінарної відповідальності, а також заохочені на загальних підставах за Кодексом законів про працю України, а лише за Дисциплінарним статутом Національної поліції України. Особливістю відповідальності поліцейських є особливий перелік підстав накладення дисциплінарних стягнень.

Дисциплінарними проступками поліцейських є такі діяння, якщо вони не містять складу адміністративного проступку чи кримінального правопорушення:

1) вияв неповаги до державних символів України; 2) невиконання або неналежне виконання в межах службових обов'язків рішень державних органів, наказів, розпоряджень та доручень керівників, наданих у межах їхніх повноважень; 3) невиконання чи неналежне виконання службових обов'язків, інше порушення Присяги; 4) розголошення відомостей, які становлять таємницю, що охороняється законом; 5) перевищення службових повноважень або незаконне втручання у службу діяльність інших службових осіб, у тому числі шляхом публічних висловлювань стосовно їх рішень, дій чи бездіяльності; 6) невиконання вимог законодавства у сфері запобігання і протидії корупції, у тому числі незаконне одержання послуг чи майна від фізичних, юридичних осіб з метою фінансового, матеріально-технічного чи іншого забезпечення поліції; 7) допущення поведінки, яка дискредитує їх як поліцейських та може зашкодити авторитету поліції; 8) надання недостовірної інформації чи підроблених документів при призначенні на посаду, а так само ненадання такої інформації про обставини, які виникли під час проходження служби; 9) порушення поліцейським вимог охорони праці, якщо

воно завдало істотної шкоди або створило реальну загрозу настання тяжких наслідків; 10) нежиття передбачених законом заходів щодо усунення конфлікту інтересів; 11) порушення правил професійної етики; 12) порушення обмежень щодо участі поліцейського у виборчому процесі, визначених виборчим законодавством, інше невиконання вимог щодо лояльності та політичної нейтральності поліцейського; 13) порушення правил внутрішнього розпорядку, у тому числі прогул; 14) перебування поліцейського на робочому місці у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння, що підтверджено медичним висновком, або відмова від виконання розпорядження керівника про проходження огляду на стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння; 15) вияв неповаги до осіб під час здійснення своїх повноважень або необгрунтоване зволікання з розглядом звернення; 16) публічне висловлювання, яке є порушенням презумпції невинуватості; 17) недотримання під час здійснення повноважень вимог законодавства про мови [4].

Гарантії професійної діяльності поліцейських визначені у ст. 62 Закону України «Про Національну поліцію»:

1. Поліцейський під час виконання покладених на поліцію повноважень є представником держави;

2. Законні вимоги поліцейського є обов'язковими для виконання всіма фізичними та юридичними особами;

3. Поліцейський під час виконання покладених на нього обов'язків підпорядковується тільки своєму безпосередньому та прямому керівнику.

Ніхто, крім безпосереднього і прямого керівника (за винятком випадків, прямо передбачених законом), не може надавати будь-які письмові чи усні вказівки, вимоги, доручення поліцейському або іншим способом втручатися в законну діяльність поліцейського, у тому числі діяльність, пов'язану з кримінальним провадженням або провадженням у справах про адміністративні правопорушення;

4. Поліцейський надає пояснення з приводу справ та матеріалів, які перебувають у нього в провадженні, а також надає їх для ознайомлення лише у випадках та в порядку, визначених законом;

5. Ніхто не має права покласти на поліцейського виконання обов'язків, не визначених законом;

6. Втручання в діяльність поліцейського, перешкоджання виконанню ним відповідних повноважень, невиконання законних вимог поліцейського, будь-які інші протиправні дії стосовно поліцейського мають наслідком відповідальність відповідно до закону;

7. Правопорушення щодо поліцейського або особи, звільненої зі служби в поліції, її близьких родичів, вчинені у зв'язку з його попередньою службовою діяльністю, мають наслідком відповідальність відповідно до закону;

8. У разі затримання поліцейського за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення або обрання щодо нього тримання під вартою як запобіжного заходу його тримають у призначених для цього установах окремо від інших категорій осіб;

9. Поліцейські, а також особи, звільнені зі служби в поліції для забезпечення власної безпеки мають право придбавати у власність пристрої для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії [1].

Таким чином, Національна поліція України є органом державного примусу, який має особливий адміністративно-правовий статус, оскільки виконує специфічні завдання від імені держави в інтересах суспільного порядку. Вона має широкі повноваження щодо попередження та примусового припинення протиправної поведінки, що потребує значних гарантій та контролю з боку держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 28.10.2019).
2. Адміністративна діяльність органів Національної поліції : Навчальний посібник / Дніпропетровський університет внутрішніх справ. Дніпро, 2017. 248 с.
3. Про затвердження Положення про проходження служби рядовим і начальницьким складом органів внутрішніх справ : Постанова Кабінету Міністрів Української РСР № 114 від 29.07.1991. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/114-91-%D0%BF> (дата звернення: 28.10.2019).
4. Про Дисциплінарний статут Національної поліції України : Закон України від 15.03.2018 № 2337-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19> (дата звернення: 28.10.2019).

ТЕОРЕТИЧНІ І ПРАКТИЧНІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ІНСТИТУТУ СІМЕЙНОГО ДОГОВОРУ В УКРАЇНІ

Полудень Каріна Анатоліївна,

*студентка другого року навчання (ОП «магістр») факультету історії та права
Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка*

*Науковий керівник: Поляруш Світлана Іванівна, кандидат історичних наук,
доцент, доцент кафедри державно-правових дисциплін та адміністративного
права Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка*

В будь-які часи питання регулювання сімейних правовідносин мають особливе значення для всього суспільства. Це пов'язано, в першу чергу, з тим, що особисті відносини подружжя, побудовані на любові, довірі, повазі, є їх внутрішньої цінністю, в той час як майнові права і обов'язки громадян, що вступили в шлюб, зачіпають інтереси не тільки їх самих, але і третіх осіб, наприклад, дітей, кредиторів, органів державної влади та місцевого самоврядування. Найбільш простим способом законодавчого регулювання таких відносин є укладення сімейно-правових договорів.

Проблеми шлюбною договором були предметом вивчення Д. Белова, В. Білоусова, Б. Гонгало, В. Гопанчука, В. Дмитришиної, К. Дудорової, І. Жилінкової, К. Казарян, Х. Майкут, Т. Маланчук, Л. Палешник, Л. Ридченко, З. Ромовської, С. Фурси, В. Чекіти, Ю. Червоного та інших.

Сімейний договір – це угода між особами що збираються вступити в сімейні відносини або перебувають в них. Він може регулювати їх права та обов'язки, а також режим володіння та використання майна.

У кожній країні інститут договірних правовідносин має певні особливості, але спільним є те, що держава надає подружжю та іншим членам сім'ї самостійність у регулюванні майнових, а в окремих випадках і немайнових питань.

В Україні, не враховуючи моральне несприйняття людьми укладання таких видів договорів, виникає досить багато проблем та неточностей при застосуванні такого правового інструменту.

По перше, це проблеми в теоретичній сфері розробки інституту сімейних, зокрема, шлюбних договорів. Такий договір повинен відповідати вимогам, що передбачені Цивільним кодексом України (далі – ЦК України) та висуваються до цивільно-правових правочинів. Разом із тим, шлюбний договір наділений певними специфічними ознаками, які відрізняють його від інших цивільно-правових правочинів. Такі ознаки закріплені в Сімейному кодексі України (далі – СК України) й стосуються його особливого суб'єктного складу, моменту укладення, предмета і змісту.

На думку дослідника Ю. Червоного, шлюбний договір є сімейно-правовим договором, оскільки його суб'єктами є лише подружжя [1, с. 75]. У той же час, Н.Сляднева зазначає, що шлюбний договір є цивільно-сімейною угодою, якій притаманні ознаки міжгалузевого договору. Авторка підкреслює, що саме суб'єктний склад є тією ознакою, яка дає змогу зарахувати шлюбний договір водночас як до цивільного, так і до сімейного права [2, с. 11]. Однак, не можна не погодитися з думкою професора В. Гопанчука, який наголошує, що існує багато договірних конструкцій зі специфічним суб'єктивним складом, тому виокремлення з таких міркувань шлюбних договорів зі сфери цивільного права є штучним [3, с. 152].

Не визначенням у юридичній літературі залишається питання щодо можливого укладення шлюбного договору через представника. З цього приводу І. Жилінкова вказує, що шлюбний договір не може бути укладений ані за участю законного представника, ані за довіреністю [4, с. 86]. Можливість укладення шлюбного договору опікуном недієздатного чоловіка чи дружини, недієздатність яких була встановлена під час перебування у шлюбі, або особою, дієздатність якої була обмежена, зі згоди піклувальника, а також емансипованою особою до реєстрації шлюбу заперечується також Б. Гонгало й П. Крашенінниковим [5, с. 126]. Натомість А. Слепакова вважає правомірним застосування законного, а також і договірного представництва, якщо в довіреності будуть визначені всі умови майбутнього договору [6, с. 284]. В цьому випадку, вважає Х. Майкут, варто дослідити законодавче регулювання шлюбного договору в інших країнах де його застосування є більш поширеним. Так, у Франції та Німеччині укладення шлюбного договору через законного представника чи представника за довіреністю є звичайною практикою [7].

Невизначене і питання, що стосується можливості передбачення у шлюбному договорі немайнових прав та обов'язків подружжя, адже законодавець у СК України дозволив їм регулювати тільки майнові відносини між собою. Така норма була включена до нього через специфіку немайнових відносин, які в більшості випадків не піддаються правовому регулюванню, тому їх включення до змісту шлюбного договору здавалось зайвим. Однак, майнові відносини в сім'ї зазвичай залежні від настання або ненастання певних умов немайнового характеру. Зважаючи на це, деякі науковці вважають, що за певних умов до складу шлюбного договору можливо включити як майнові, так і немайнові права

та обов'язки подружжя. Зокрема, Ю. Червоний зазначає, що включення таких прав і обов'язків до змісту шлюбного договору можливо, але тільки за умови закріплення в цьому договорі санкцій за їх невиконання [8, с. 303]. Скажімо, можна передбачити право одного з подружжя на компенсацію моральної шкоди в разі негідної поведінки іншого з подружжя.

Деякі автори, у свою чергу, вказують на те, що повне законодавче визнання, а також цивільно-сімейно-правове регулювання особистих немайнових прав свідчать не тільки про можливість, а й про необхідність регулювання таких прав у договірному порядку. Більше того, якщо раніше говорили про можливість закріплення таких прав у договорі тільки за умови встановлення санкцій за їх невиконання, то на сьогодні такі санкції можуть застосовуватися на підставі загальних положень сімейного та цивільного законодавства, зокрема ст. ст. 7, 9 СК України [9, с. 303].

Частина 4 ст. 93 СК України є досить дискусійною. В ній ідеться про те, що шлюбний договір не може ставити одного з подружжя в надзвичайно невідгідне матеріальне становище.

На думку авторки СК України З.В. Ромовської, суд повинен визначити чи ставить шлюбний договір одного з подружжя у скрутне становище, з урахуванням конкретної життєвої ситуації. Оскільки в одному випадку 1/10 може мати мізерну грошову вартість, у другому – становитиме солідне надбання [10, с. 227].

Не всі науковці погоджуються з необхідністю існування такої норми. На думку К. Дудорової, існування в СК України такої оцінної категорії, як «надзвичайно невідгідне матеріальне становище», нівелює саму ідею договірного регулювання шлюбних відносин і створює підґрунтя для зловживань правозастосовувачів. Вона зазначає, що законодавством передбачені відпрацьовані механізми для захисту порушених прав учасника будь-якої угоди. Відповідно до ст. 103 СК України, якщо один із подружжя вважає, що його інтереси шлюбним договором порушені, правочин може бути визнаний недійсним за рішенням суду з підстав, установлених ЦК України. Такі підстави передбачаються ст. ст. 223, 229, 230, 231 ЦК України, а також ч. 3 ст. 100 та ст. 102 СК України. Зважаючи на це, К. Дудорова вважає слушним виключити з ч. 4 ст. 93 СК України вказівку на те, що шлюбний договір не може ставити одного з подружжя в надзвичайно невідгідне матеріальне становище [11, с. 75–76].

Ще одною дискусійною нормою є ч. 1 ст. 98 СК України, у якій передбачається право сторін у шлюбному договорі домовитися про порядок користування житлом, якщо у зв'язку з реєстрацією шлюбу один із подружжя заселяється в житлове приміщення, що належить іншій особі. Разом із тим у шлюбному договорі на випадок його розірвання подружжя може домовитися про звільнення житлового приміщення тим із подружжя, який оселився до нього, з виплатою грошової компенсації чи без неї.

Отже, зважаючи на всі вищевказані проблеми застосування норм права для врегулювання договірних сімейних відносин, зрозуміло, що законодавство у цій сфері потребує детального доопрацювання. Окрім того, на практиці можуть траплятися випадки існування різних за своїм змістом шлюбних договорів між одним і тим самим подружжям, завірених у різних нотаріусів, які можуть бути укладені з метою маніпулювання. Досить зручним було б створення єдиного електронного реєстру шлюбних договорів за для полегшення їх обліку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Семейное право Украины / под общ. ред. Ю.С. Червоного. К. : Правова єдність, 2009. 634 с.
2. Сляднева Н.А. Брачный договор по законодательству РФ : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук. URL: <http://www.disserscat.com/content/brachnyi-dogovor-ro-zakonodatelstvu-rf> (дата звернення: 16.11.2019).
3. Сімейне право України : [підручн.] / за ред. В.С. Гопанчука. К. : Істина, 2002. 299 с.
4. Жилинкова И.В. Брачный договор:[монография]. Харьков: Ксилон, 2005. 173 с.
5. Сімейне право : [підручн.] / під ред. Б.М. Гонгало, П.В. Крашенінников, Л.Ю. Михєєва, О.А. Рузакова. М. : Статут, 2008. 302 с.
6. Слепакова А.В. Правоотношения собственности супругов. М. : Статут, 2005. 444 с.
7. Майкут Х.В. До питання укладення, зміни та припинення шлюбного договору. URL: http://www.par.in.ua/1_2018/28.pdf (дата звернення: 16.11.2019).
8. Червоний Ю.С. Сімейний кодекс України. Наук.-практ. Коментар. К. : Істина, 2003. 520 с.
9. Маланчук Т.В., Дегтяр Р.О. Інститут шлюбного договору в Україні: перспективи удосконалення та зарубіжний досвід правового регулювання. URL: [file:///C:/Users/User/Downloads/molv_2018_5\(2\)_63.pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/molv_2018_5(2)_63.pdf) (дата звернення: 16.11.2019).
10. Ромовська З.В. Українське сімейне право. К.: Правова єдність, 2009. 500 с.
11. Дудорова К.Б. Шлюбний договір: питання вдосконалення законодавства. *Вісник Запорізького національного університету*. 2012. № 4. С. 73-77.
12. Драгневич Л.Ю. Сімейне право: Нотаріат Адвокатура Суд: Наук.-практ. посіб. з інформ. додатком на лазерному носії: У 2 кн. / Драгневич Л.Ю., Пульнева О.С., Фурса Є.І., Фурса С.Я. та ін. / За заг. ред. С.Я. Фурси. К.: Видавць Фурса С.Я., 2005. Кн. 1. 896 с.

МЕТА ПОКАРАННЯ В ІСТОРИЧНОМУ АСПЕКТІ

Порало Олена Олегівна,

*студентка другого курсу факультету історії та права
Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка*

*Науковий керівник: Трошкіна Катерина Євгенівна, кандидат юридичних наук,
викладач кафедри державно-правових дисциплін та адміністративного права
Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка*

Вчинення особою діянь, які створюють суспільну небезпеку, тягне за собою настання негативних для неї наслідків. У кримінальному праві такі наслідки проявляються у вигляді визначеного судом покарання. Основною категорією поняття «покарання» є його мета, тобто результат, на настання якого

спрямоване обмеження прав і свобод злочинця. Актуальність вивчення проблеми мети покарання зумовлена необхідністю вирішення найбільш важливих завдань у галузі державної політики боротьби зі злочинністю. Детальний аналіз мети покарання з точки зору історії та філософії права тісно пов'язаний із удосконаленням кримінального та кримінально-виконавчого законодавства України та державної політики кримінальної превенції. Особливого значення проблема набуває у контексті змін до чинного кримінального законодавства України.

Дослідженням мети покарання займалися такі вчені-юристи як А.Ф. Кістяківський, С.В. Познишев, М.Д. Сергієвський, М.С. Таганцев, І.Я. Фойницький, М.Д. Шаргородський. Значну увагу цій проблемі у своїх працях приділяли іноземні юристи та філософи Ч. Беккарія, У. Блекстон, Г. В. Ф. Гегель, К. Грольман, Е. Дюргейм, І. Кант, К. Кенні, Дж. Локк, А. Фейербах.

На сучасному етапі розвитку суспільства практично усі відносини врегульовані законодавством. У той же час постає проблема щодо охорони цих відносин від незаконних посягань, якою займається й кримінальне право. Однією із найбільш важливих функцій кримінального права є покарання злочинців. Кримінальний кодекс України у статті 50 дає таке визначення покарання: «Покарання – це захід примусу, що застосовується від імені держави за вироком суду до особи, визнаної винною у вчиненні злочину, і полягає в передбаченому законом обмеженні прав і свобод засудженого» [1]. Аналіз цієї дефініції дає можливість виокремити такі ознаки покарання:

- є заходом примусу;
- застосовується лише за вироком суду;
- накладається від імені держави;
- застосовується лише до осіб, винних у вчиненні злочину;
- регламентоване законом;
- передбачає обмеження прав і свобод особи.

У науковому середовищі не існує єдиного підходу до визначення мети покарання, внаслідок чого утворилася велика кількість теорій. При чому, деякі теорії є досить однорідними, оскільки встановлюють єдину мету, але по-різному обґрунтовують ефективні шляхи її досягнення і суспільні наслідки.

Найбільш доцільно буде звернутися до класифікації американського науковця Стенлі Е. Группа, оскільки вона є найбільш широкою і узагальненою. Провівши ґрунтовне дослідження підходів до визначення мети покарання, він класифікував сучасні теорії мети покарання таким чином:

1. Теорія відплати (покарання покликане завдати злочинцю страждань, пропорційних його діянням).
2. Теорія залякування (покарання має залякувати злочинця, щоб він боявся вчиняти злочини повторно).
3. Теорія реабілітації (покарання – це перевиховання злочинця шляхом застосування до нього індивідуального виховного впливу в особливих умовах)
4. Інтегративна теорія (поєднує усі вищезазвані) [2].

Загалом, усі теорії покарання можна поділити на дві категорії: абсолютні та відносні. Абсолютні теорії покарання ставлять головною метою відплату і залякування. Прибічники відносних теорій вважають головною метою покарання попередження нових злочинів. Ґрунтуючись на вищевикладеному, слід проаналізувати прогрес теорій мети покарання у контексті історичного розвитку суспільства і права.

Розглядаючи уявлення про покарання в період Античності, звернемося до давньогрецької філософії. Вже у цей час, покарання розглядалося як комплексне явище. На думку Протагора, покарання здійснюється не так задля відплати за вчинений злочин, а з метою виправлення злочинця, а також попередження здійснення злочинів іншими людьми. У добу зрілої класичної філософії, мету покарання намагався осмислити Платон. На основі вчень Сократа, він вважав злочинців морально скаліченими, а покарання – ліками для духовної сутності людини. Схильність до порочних дій є смертельною душевною хворобою, а покарання гіркими, але необхідними ліками. Лікарем для злочинця є держава, яка сприяє примусовому видужанню [3, с.12-13].

У Середньовіччі поняття покарання здебільшого осмислювалось як зіткнення Божого Провидіння й свободи волі людини. Зокрема, богослов і філософ Аврелій Августин виходив із того, що Бог, утримуючи людину від свавілля, скеровував волю на виконання Божих заповідей. Мета покарання визначалася на основі Старого Заповіту, який вказував, що покарання є карою за принципом таліону. Із зміщенням основ суспільного життя до Нового Заповіту, наголошувалося на покаранні як засобі виправлення неблагочинних людей [4].

У контексті гуманізму епохи Відродження покарання першочергово вважалося ефективним способом попередження здійснення злочинів особами, які не усвідомлюють або ігнорують шкідливість своїх дій для суспільства. Голландський юрист Гуго Гроцій у своїх працях вважав, що покарання складається з трьох аспектів. Користь злочинця полягає у виправленні, подоланні природної схильності до злочинів через страждання, користь постраждалого виражається в отриманні сатисфакції і показового захисту від аналогічних злочинів, а суспільною користю є попередження скоєння злочинів, духовне оздоровлення його членів. Філософ Томас Гоббс вважав, що покарання є злом, вчиненим державною владою щодо того, хто вчинив правопорушення з метою зробити суспільство більш схильним до підкорення [5, с.213-214]. Засновник теорії залякування Ієремія Бентам виходив з того, що усі закони створені для запобігання шкоді, а покарання є законним злом, тому застосовувати його слід лише для усунення більшого зла.

Основоположник теорії психологічного примусу Ансельм Фейєрбах був переконаний у необхідності поєднання у покаранні фізичного і психологічного тиску. Таке покарання стримувало природну злочинну схильність, оскільки спонукання до вчинення злочину долається загрозою застосування більшого зла. Метою покарання, у першу чергу, є недопущення і профілактика злочинів (загальне попередження), виправлення злочинців. Протилежних поглядів дотримувався Альфред Грольман, який на перше місце ставив спеціальне попередження, тобто недопущення рецидивів.

Юрист Кортні Стенхоп Кенні, відстоюючи комплексний підхід, виділяв кілька цілей покарання: позбавлення злочинця можливості вчинити злочини на певний час, вплив на свідомість злочинця та вплив на свідомість інших. Через досягнення цих цілей відбувається ефективна превенція [6, с.295-296].

Щодо національного досвіду визначення мети покарання, то стаття 50 Кримінального кодексу України вказує: «Покарання має на меті не тільки кару, а й виправлення засуджених, а також запобігання вчиненню нових злочинів як засудженими, так і іншими особами. Покарання не має на меті завдати фізичних страждань або принизити людську гідність» [1]. Грунтуючись на цьому, можна визначити, що Кримінальний кодекс України закріплює інтегративну теорію мети

покарання, яка водночас передбачає і безпосередньо кару за злочин, і виправлення злочинця з метою недопущення здійснення нових злочинів. Український законодавець пішов шляхом її подальшої гуманізації, про що свідчить пом'якшення покарання неповнолітніх та осіб, які вчинили злочин через необережність, наявність умовних покарань та можливості дострокового звільнення злочинців, що стали на шлях виправлення. На даний момент спостерігається загальна тенденція до розв'язання певних проблем кримінальної відповідальності за допомогою засобів кримінального впливу, не пов'язаних з ізоляцією від суспільства.

Грунтуючись на вищевикладеному, необхідно зробити висновок, що дослідження покарання з историко-філософської точки зору дає можливість зробити висновок, що у рамках окремих історичних періодів осмислення мети покарання мало свої специфічні риси. Визначення мети покарання якісно характеризує сутність державної політики в певний історичний період, її характер, політико-правові та соціально-економічні пріоритети, рівень розвитку правової думки і громадянського суспільства. Сучасні правові тенденції дозволяють припустити подальшу гуманізацію покарань на основі соціально-психологічної реабілітації злочинців. Подальше вивчення історико-правового досвіду сприятиме розвитку кримінального і кримінально-виконавчого законодавства та підвищенню їх ефективності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 №2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 29.10.2019).
2. Theory of Punishment. S.E. Grupp. Bloomington. London.1973. P. 5-9.
3. Лезьер В., Сумачёв А.В. Идеи Платона и их рецепция правоохранительной практикой. *Юридическая наука и правоохранительная практика*. 2015. №1 (31). С. 8-15.
4. Пилецкий С.Г. Аврелий Августин о мести и возмездии. *Вестник Русской христианской гуманитарной академии*. 2013. №4, т.14. С. 109-118
5. Гоббс Т. Левиафан, или Материя, форма и власть государства церковного и гражданского. Москва : Мысль, 2001. 478 с.
6. Александров Ю. В. Кримінальне право України: Заг. частина: Підруч. для студ. вищ. навч. закл. Київ : МАУП, 2004. 328 с.

**ВИЗНАЧЕННЯ ІНВАЛІДНОСТІ ТА ПОРЯДОК ВСТАНОВЛЕННЯ
ПРАВОВОГО СТАТУСУ ОСОБИ З ІНВАЛІДНІСТЮ**

Савченко Анастасія Вікторівна,

*студентка другого року навчання (ОП «магістр») факультету історії та права
Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка*

*Науковий керівник: Соболь Євген Юрійович, доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри державно-правових дисциплін та адміністративного права
Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка*

Інвалідність – одне із соціальних явищ, котре притаманне кожній державі без винятку.

Протягом століть політика багатьох держав стосовно людей з інвалідністю була спрямована на одну ціль – зробити їх «непомітними» та приховати від упередженого суспільства. Неосвіченість, зневага, забобони та страх – ось соціальні фактори, які протягом усієї історії були перешкодою для розвитку здібностей людей з інвалідністю і призводили до їхньої ізоляції [2, с.16].

Актуальність теми дослідження зумовлена останніми змінами в національному законодавстві щодо використання понять «інвалідність» та «особа з інвалідністю»

На сьогоднішній день серед наукових праць, присвячених питанням інвалідності, заслуговують на особливу увагу роботи таких дослідників, як А. Шевцова, А. Іпагова, Т. Семигіна, С. Богданова, О. Іванова, Р. Кравченко, К. Міщенко, О. Петрос, В. Тарасенко, І. Козуб, М. Провоженко та ін.

У прийнятих резолюцією Генеральної Асамблеї ООН Стандартних правилах забезпечення рівних можливостей для інвалідів зазначається, що тільки після закінчення Другої світової війни ставлення людей до питання «інвалідності» докорінно змінилося. Вперше з'явилися такі концепції, як включення та інтеграція людей з інвалідністю у нормальне життя суспільства, що відображали зростаюче розуміння потенційних можливостей осіб з інвалідністю [10].

Однак, варто зазначити, що і в сучасному світі зберігається певний відсоток, який сприймає дану категорію кризь стереотипне відношення. Нехтуючи принципом недискримінації, значна кількість людей принижують честь і гідність осіб з інвалідністю вважаючи їх непрацездатними та не пристосованими до соціалізації.

Причини появи такої категорії як інвалідність у нашій державі на сьогоднішній день мають найрізноманітніший характер. Зокрема, до них відносять: процеси урбанізації суспільства, погіршення стану навколишнього природного середовища, екологічну катастрофу на Чорнобильській АЕС (що призводять до збільшення чисельності генетичних патологій) та військовий конфлікт на сході України.

За офіційними даними Державної служби статистики України станом на 01.01.2018 року кількість осіб з інвалідністю в становить 2 635 591 осіб, що на

38 091 особу більше порівняно із 2001 роком [9, с.64]. Така інформація свідчить, що ця проблема є досить актуальною та поширеною для нашої держави.

Для більш ґрунтовного дослідження даного питання слід дати визначення таким категоріям, як «інвалідність» та «особа з інвалідністю». Зазначені поняття зазнали значних трансформацій на законодавчому рівні з моменту їх закріплення.

Так, Закон України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» (далі – Закон) в редакції від 06.10.2005 року тлумачить інвалідність як міру втрати здоров'я та обмеження життєдіяльності, що перешкоджає або позбавляє конкретну особу здатності чи можливості здійснювати діяльність у спосіб та в межах, що вважаються для особи нормальними залежно від вікових, статевих, соціальних і культурних факторів [6]. Однак, такі положення, на нашу думку, є не досить вдалими, оскільки визначають суто медичний критерій та не призводять державу до жодних зобов'язань, залишаючи особу наодинці зі своїми особливостями.

У процесі інтеграції національного законодавства до європейських стандартів законодавець більш соціалізує поняття «інвалідності».

Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю зазначає, що інвалідність – це поняття, яке еволюціонує, і що вона є результатом взаємодії, що відбувається між людьми, які мають порушення здоров'я, і відносницькими та середовищними бар'єрами та заважає їхній повній та ефективній участі в житті суспільства нарівні з іншими [4]. Дане визначення є більш комплексним та визначає, окрім медичного критерію, такі аспекти як перешкоди в стосунках між людьми та середовищі.

Закон в поточній редакції дає якісно нове тлумачення, яке відповідає нормам європейського законодавства. Відтак, інвалідністю є міра втрати здоров'я у зв'язку із захворюванням, травмою (її наслідками) або вродженими вадами, що при взаємодії із зовнішнім середовищем може призводити до обмеження життєдіяльності особи, внаслідок чого держава зобов'язана створити умови для реалізації нею прав нарівні з іншими громадянами та забезпечити її соціальний захист [7]. Таке поняття набуває нового соціально-політичного змісту, на відміну від попередніх редакцій, та включає в правовідносини нового суб'єкта – державу, яка повинна забезпечувати осіб з інвалідністю належними умовами для ефективної реалізації своїх прав.

Проаналізувавши різні погляди щодо поняття «інвалідності» ми пропонуємо власне визначення.

Інвалідність – це міра порушення здоров'я особи внаслідок різних чинників, що призвело до ускладнення нею взаємодії із навколишнім світом у процесі життєдіяльності, внаслідок чого потребує від держави створення додаткових умов для реалізації прав на рівні з іншими громадянами.

Визначення поняття «особа з інвалідністю» має широкий спектр наукових праць, думок та поглядів, як серед науковців так і практикуючих юристів.

У своїй праці І.Козуб пропонує використовувати термін «особа зі зниженою працездатністю». Термін «особа», за думкою автора, вказує на соціальну належність людини, оскільки людина не може за своєю сутністю нормально функціонувати не вступаючи у різного роду відносини з іншими людьми. «Знижена працездатність» же характеризує, що будь-яка особа в міру своїх можливостей здатна працювати, а отже і бути активним учасником трудових процесів, що підвищує її соціальний, духовний та фізичний рівень [1, с.124].

С. Корнієнко рекомендує закріпити законодавче дефініцію «людина з інвалідністю» як особа з уродженими чи набутими стійкими розладами функцій організму, зумовленими захворюванням, травмою (її наслідками), що призводить до обмеження нормальної життєдіяльності та викликає необхідність надання їй соціальної допомоги і захисту для здійснення повноцінної життєдіяльності, розвитку та інтеграції в суспільство [8, с.274]. На нашу думку, таке тлумачення науковця є найбільш схожим із законодавче визначеним поняттям.

Відповідно до чинного національного законодавства особа з інвалідністю – особа зі стійким розладом функцій організму, що при взаємодії із зовнішнім середовищем може призвести до обмеження її життєдіяльності, внаслідок чого держава зобов'язана створити умови для реалізації нею прав на рівні з іншими громадянами та забезпечити їй соціальний захист [7].

Порядок встановлення правового статусу особи з інвалідністю визначається Положенням про медико-соціальну експертизу затверджене постановою Кабінетом Міністрів України від 3 грудня 2009 року № 1317 (далі – Положення) та Інструкцією про встановлення груп інвалідності затвердженою наказом Міністерства охорони здоров'я України від 5 вересня 2011 року № 561.

Відповідно до Положення медико-соціальна експертиза проводиться особам, що звертаються для встановлення інвалідності, за направленням лікувально-профілактичного закладу охорони здоров'я після проведення діагностичних, лікувальних і реабілітаційних заходів за наявності відомостей, що підтверджують стійке порушення функцій організму, обумовлених захворюваннями, наслідками травм чи вродженими вадами, які спричиняють обмеження життєдіяльності [5].

Така експертиза проводиться медико-соціальною експертною комісією (далі – МСЕК) особам, які досягли повноліття, а дітям до 18 років нештатним колегіальним органом, що утворюється в лікувально-профілактичному закладі – лікарсько-консультативною комісією.

Проаналізувавши Положення умовно можна виокремити наступні етапи порядку проходження експертизи:

1) Підготовчий етап. Попередньо для проходження медико-соціальної експертизи потрібно звернутися до місцевих закладів охорони здоров'я та пройти повне медичне обстеження з визначенням діагнозу. В разі його підтвердження особа отримує від лікувально-профілактичного закладу направлення для проходження МСЕК.

2) Пред'явлення документів для проходження медико-соціальної експертизи. Особа повинна надати паспорт, або інший документ. Що посвідчує особу та направлення від лікувально-профілактичного закладу.

3) Безпосередньо огляд МСЕК та встановлення нею інвалідності. Огляд проводиться комісією за місцем проживання особи або лікування, у тому числі за місцем її проживання або місцем перебування у закладах соціального захисту для бездомних осіб та центрах соціальної адаптації осіб, звільнених з місць позбавлення волі, за направленням лікувально-профілактичного закладу охорони здоров'я. Комісія видає особі, яку визнано особою з інвалідністю довідку та індивідуальну програму реабілітації і надсилає у триденний строк випуску з акта огляду комісії органів, в якому особа перебуває на обліку як отримувач пенсії, органів праці та лікувально-профілактичному закладу за місцем проживання.

4) Повторний огляд. Здійснюється для осіб з інвалідністю з нестійкими, оборотними змінами та порушеннями функцій організму з метою визначення

ефективності реабілітаційних заходів, стану здоров'я і ступеня соціальної адаптації раз на один - три роки. А також осіб, інвалідність яких встановлено без зазначення строку проведення повторного огляду, проводиться раніше зазначеного строку за заявою такої особи з інвалідністю у разі настання змін у стані здоров'я і працездатності або за рішенням суду.

Дані етапи можна й надалі деталізувати та доповнювати, однак ми вважаємо, що саме вони є основними для проходження медико-соціальної експертизи.

Причинами інвалідності визнаються: загальне захворювання; інвалідність з дитинства; нещасний випадок на виробництві (трудова каліцтво чи інше ушкодження здоров'я); професійне захворювання та контузії, поранення, каліцтва.

Особі, що визнана особою з інвалідністю, залежно від ступеня розладу функцій органів і систем організму та обмеження її життєдіяльності встановлюється I, II, чи III група інвалідності. I група інвалідності поділяється на підгрупи А і Б залежно від ступеня втрати здоров'я та обсягу потреби в постійному сторонньому догляді, допомозі або нагляді [5].

Відповідно до Інструкції про встановлення груп інвалідності до основних видів порушення функцій організму людини, належать порушення психічних, сенсорних, статодинамічних (голови, тулуба, координації руху), мовних функцій, порушення функції кровообігу, дихання, травлення, обміну речовин, голосоутворення, а також порушення, які викликають спотворення (деформація обличчя, тулуба, кінцівок, які призводять до зовнішнього спотворення тощо).

Критеріями життєдіяльності людини визначаються: здатність до самообслуговування, пересування, орієнтації, контролю своєї поведінки, спілкування, навчання, виконання трудової діяльності [3].

Саме сукупність зазначених ознак визначають інвалідність та її ступінь.

Отже, можна зробити висновки: 1) збільшення кількості осіб з інвалідністю за останні роки свідчить, що проблема інвалідизації суспільства в нашій державі є досить актуальною та поширеною; 2) в процесі приведення національного законодавства до європейських стандартів та розвитку суспільних відносин такі категорії як «інвалідність» та «особа з інвалідністю» зазнали значних якісних трансформацій і набули нового політико-соціального спрямування доповнюючи медичний характер поняття; 3) порядок встановлення правового статусу інваліда включає такі етапи: підготовчий етап, пред'явлення документів для проходження медико-соціальної експертизи, безпосередньо огляд МСЕК та встановлення нею інвалідності та повторний огляд.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Козуб І. Права людини чи інваліда? *Право України*. 2010. № 1. С. 122-127.
2. Інвалідність та суспільство: навчальний посібник / Л. Байда та ін.; заг. ред. Л. Байди, О. Красюкової. Київ, 2011. 188 с.
3. Інструкція про встановлення груп інвалідності затверджена наказом Міністерства охорони здоров'я України від 05.09.2011 р. № 561 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1295-11> (дата звернення: 20.10.2019).
4. Конвенція про права осіб з інвалідністю (Конвенція про права інвалідів): Конвенція ООН від 13.12.2006 р. № 995_g71 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71 (дата звернення: 20.10.2019).

5. Положення про медико-соціальну експертизу затверджене постановою Кабінетом Міністрів України від 03.12.2009 р. № 1317 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1317-2009-%D0%BF> (дата звернення: 20.10.2019).

6. Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні: Закон України в редакції від 06.10.2005 №2961 IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15/ed20051006> (дата звернення: 20.10.2019).

7. Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні: Закон України в редакції від 03.07.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15> (дата звернення: 20.10.2019).

8. Корнієнко С. Теоретичний аналіз спеціального понятійного апарату на відповідність завданням забезпечення прав дітей-інвалідів в Україні. *Вісник Національної академії державного управління*. 2009. № 4 С. 271-277.

9. Соціальний захист населення: стат. збірник. / відпов. за випуск О.О. Кармазіна. К., 2018. 122 с.

10. Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів: Резолюція 48/96 Генеральної Асамблеї ООН від 20. 12 1993 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_306 (дата звернення: 20.10.2019).

ПОНЯТТЯ ТА ЗНАЧЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНІВ

Саманчук Марина Володимирівна,

студентка другого курсу факультету історії та права

*Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка*

*Науковий керівник: Трошкіна Катерина Євгенівна, кандидат юридичних наук,
викладач кафедри державно-правових дисциплін та адміністративного права
Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка*

На сьогоднішній день правильна кваліфікація злочинів є беззаперечно актуальним та важливим питанням, дослідження якого надасть змогу вдосконалити сучасну систему правосуддя в Україні і тим самим наблизить нашу державу до європейських стандартів, а саме: максимально людиноцентристський підхід в галузі захисту прав та свобод громадян, справедливий суд та ін. Кваліфікація злочинів є тим інструментом, без якого неможливе встановлення справедливого покарання за злочини і у разі помилок кваліфікації з'являється загроза, що невинний буде засуджений, а винний – залишиться непокараним.

На наш погляд, слід підкреслити, що сучасний світ не стоїть на місці – виникають нові проблеми, суспільні відносини. Тому задля попередження прогалин в праві в цілому вірна кваліфікація є необхідною, яка дозволить повернути довіру людей до правоохоронних органів, віру у те, що держава активно захищає законслухняних громадян та їх права, свободи від злочинних посягань правопорушників.

Питання кваліфікації злочинів досліджувалося багатьма українськими науковцями, зокрема, О.О. Дудоровим, М.Й. Коржанським, В.В. Кузнецовим, А.В. Савченко, Р.С. Орловським та іншими.

Відмітимо, що проблема правильної кваліфікації є досить розповсюдженою нині. Часто ми стаємо свідками несправедливості, халатного ставлення до ведення кримінальних справ і, як наслідок, – більшість злочинців досі знаходяться серед нас і не несуть покарання за скоєні злочини або несуть його не в повній мірі відповідності з чинним законодавством.

Кваліфікація злочинів є складним і відповідальним завданням. Для цього, як нам вже відомо, необхідно враховувати безліч обставин справи, деталі, досконало знати законодавство про відповідальність за вчинення злочину і бездоганно виконувати правоохоронними і слідчими органами свою роботу. Адже навіть здавалося б невелика помилка здатна змінити хід справи, що тягне за собою багато проблем під час судових засідань.

Наприклад, як зазначається у Постанові Пленуму Верховного Суду України [5], суди припускаються помилок при розмежуванні окремих видів розкрадання, відмежуванні розкрадань від інших злочинів, закінченого розкрадання від замаху на нього, продовжуваного від повторного; при кваліфікації дій винних за способом вчинення розкрадання, розміром (вартістю) викраденого, за ознакою повторності; при кваліфікації умисних убивств при розбійному нападі, з хуліганських мотивів, способом, небезпечним для життя багатьох осіб, а також вчинених за інших обтяжуючих обставин [4, с.3].

Кваліфікувати злочин означає встановити повну відповідність його ознак ознакам норми, що передбачає відповідальність за вчинення саме такого злочину. Тож, кваліфікація злочину полягає у пошуку (визначенні) статті (статей, їх частин або пунктів) Кримінального кодексу України (далі – КК України), яка передбачає відповідальність за скоєне суспільно небезпечне діяння. Термін «кваліфікація» походить від латинських слів «qualis» (якість, який за якістю) та «facio» (роблю). У буквальному перекладі кваліфікація означає визначення якості, оцінку [2, с.15].

Головним у кваліфікації злочину є завдання і результат – встановити наявність складу злочину у вчиненому діянні, тобто визначити підставу кримінальної відповідальності. Але кваліфікація злочину не є кримінальною відповідальністю і не є її підставою. Кримінально-правова кваліфікація – це засіб реалізації кримінальної відповідальності. Кваліфікація злочину конкретизує кримінальну відповідальність, встановлює її межі, визначає сутність. Кваліфікація злочину є конкретною та єдиною формою реалізації кримінальної відповідальності [4, с.18].

Для кваліфікації суспільно небезпечного діяння потрібно правильне застосування тієї чи іншої норми, яка містить певний склад злочину. Але не менш важливим є те, якою буде додаткова ознака, що буде виокремлювати злочин від інших суміжних. В цьому і полягає сутність кваліфікації злочинів.

Чим загальніше описаний злочин у кримінальному законі – тим важче його кваліфікувати правильно. Саме тому допускається так багато помилок і виявляється недосконалостей.

Тепер, на нашу думку, слід більш детально зупинитися на етапах кваліфікації злочинів. Як зазначає О.В. Ус, перший етап кримінально-правової кваліфікації – встановлення всіх фактичних (об’єктивних і суб’єктивних) обставин вчиненого особою діяння (поведінки), які мають кримінально-правове значення. Слід зазначити, що при відкритті кримінального провадження доволі часто наявний лише мінімальний обсяг відомостей про вчинене діяння (поведінку). У процесі досудового розслідування кількість (обсяг) та якість фактів, що мають кримінально-правове значення, збільшується.

Другий етап кримінально-правової кваліфікації – встановлення кримінально-правової норми (статті, частини, пункту статті кримінального закону), яка найбільш повно й точно передбачає вчинене особою діяння (поведінку). На цій стадії здійснюється кваліфікація за видом вчиненого, тобто вирішується питання про те, яка норма кримінального закону передбачає діяння (поведінку), що розглядається.

Третій етап кримінально-правової кваліфікації – констатація відповідності (тотожності, ідентичності) ознак вчиненого діяння (фактичних обставин справи) ознакам елементів складу злочину, або ознакам діяння, яке не є злочинним, або ознакам посткримінальної поведінки особи, передбаченим кримінально-правовою нормою, та закріплення такого висновку у відповідному процесуальному документі.

У підсумку процес кримінально-правової кваліфікації передбачає обов'язковий висновок – формулу кваліфікації. Вона являє собою посилання у відповідному процесуальному документі на цифрове позначення (номер) статті (частини статті, пункту) Особливої частини КК України, а в окремих випадках – і на статтю (частину статті) Загальної частини КК України, які передбачають вчинене особою діяння (поведінку) [3, с.31, 32, 33].

Велике практичне значення кваліфікація злочинного діяння має тому, що вона визначає:

- 1) юридичну оцінку вчиненого діяння, його суспільну сутність і небезпечність (тяжкість);
- 2) міру відповідальності і міру покарання;
- 3) обтяжуючі обставини, що суттєво посилюють кримінальну відповідальність за вчинення наступних злочинів (п. 1 ст. 67, ч. 2 ст. 185-189, п. 13 ч. 2 ст. 115, ч. 2 ст. 152, ч. 2 ст. 368, ч. 2 ст. 369 та деякі інші норми КК України);
- 4) підстави звільнення особи від кримінальної відповідальності – статті 44-49 КК України;
- 5) правові наслідки кримінальної відповідальності (позбавлення певних прав – статті 55, 58 КК України, судимість – ст. 88 КК України, адміністративний нагляд – ст. 395 Кодексу адміністративного судочинства України) [4, с. 9].

Отже, на нашу думку, значення кваліфікації злочинів полягає в тому, що вона допомагає детальніше і всебічно розглянути справу, задля досягнення основних завдань правоохоронних та слідчих органів України. До таких належать, наприклад, забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави та протидія злочинності.

Конкретність кваліфікації діяння означає, що кваліфікація не може бути загальною. Кримінальна відповідальність є конкретизованою, чітко визначеною. Повною мірою кримінальна відповідальність конкретизується саме кваліфікацією злочину, яка визначає сутність, зміст і обсяг обвинувачення. Ні в чому іншому обвинувачення не виявляється і ніщо інше обвинуваченням не є. Кваліфікація повністю дорівнює обвинуваченню, а обвинувачення рівне кваліфікації діяння [4, с.19].

З огляду на все вищесказане, можна зробити такі висновки. Кваліфікація злочину – це встановлення відповідності ознак конкретного злочину ознакам норми, що передбачає відповідальність за його вчинення. Тож, кваліфікація злочину полягає у складанні, так званої, формули кваліфікації, де вказується відповідна кримінально-правова норма або норми, їх частини чи пункти і призначається покарання.

Значення цього процесу є досить масштабним не тільки для кримінального права України але і для науки загалом. Адже дослідження вказаної проблеми дає реальну можливість правильно реформувати нинішнє законодавство і судову систему і, як наслідок, повернути довіру і повагу громадян до влади, віру в справедливий суд і вирок, зменшити кількість кваліфікаційних помилок, переглянути справи, де такі були допущені і обрати відповідне покарання або навіть звільнити від нього.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний кодекс України : Кодекс від 05.04.2001 р. № 2341-III. У ред. від 27.06.2019. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 20.10.2019).
2. Кузнецов В. В., Савченко А. В. Кримінальне право України: питання та задачі для підготовки до вступних, семестрових та державних екзаменів : Навч. посіб. За заг. ред. О. М. Джужи. Вид. 2-ге доп. та перероб. К. : Центр учбової літератури, 2011. 392 с.
3. Теорія та практика кримінально-правової кваліфікації : лекції О.В.Ус. Харків : Право, 2018. 368 с.
4. Коржанський М. Й. Кваліфікація злочинів. Навчальний посібник. Видання 2-ге. К.: Атіка, 2002. 640 с.
5. «Про судову практику в справах про злочини проти життя і здоров'я людини» Постанова Пленуму Верховного Суду України від 1 квітня 1994 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-03> (дата звернення: 20.10.2019).

ОСОБЛИВОСТІ ПРИТЯГНЕННЯ ДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НАРОДНИХ ДЕПУТАТІВ УКРАЇНИ

*Слепініна Марина Олегівна,
студентка другого курсу факультету історії та права
Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка*

*Науковий керівник: Трошкіна Катерина Євгенівна, кандидат юридичних наук,
викладач кафедри державно-правових дисциплін та адміністративного права
Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка*

Для забезпечення реалізації здійснення представницьких функцій народу України, народним депутатам нашої держави, для яких ця функція і є безпосереднім обов'язком, законодавством України встановлено особливий статус. Його важливою складовою є насамперед неможливість безпосереднього притягнення депутата до кримінальної відповідальності без згоди на те парламенту. Зокрема, це особливе становище передбачене передусім для того, аби створити належні умови для виконання окремими категоріям державних посадових осіб покладених на них державою функцій та обов'язків, з метою захисту таких персон від невмотивованого втручання в їх діяльність чи перешкоджання її здійсненню.

Проте навколо цієї гарантії досить часто виникають дискусії. Це спостерігається насамперед у тому, що недоторканність посадових осіб

представляє собою гарантію більш високого рівня у порівнянні з недоторканністю, яка встановлюється для всіх осіб, що відповідає принципу рівності прав і свобод громадян та їх рівності перед законом (стаття 24 Конституція України (далі – КУ)). До того ж, сама процедура притягнення народних депутатів України до кримінальної відповідальності має свої недоліки і прогалини. Для висвітлення окремих аспектів цього питання, у рішенні № 12-рп/2003 від 26.06.2003 року у справі про гарантії депутатської недоторканості Конституційний Суд України (далі – КСУ) зазначив, що депутатська недоторканість є елементом статусу народного депутата України і конституційною гарантією, яка спрямована на створення належних умов для безперешкодного та ефективного здійснення ним депутатської діяльності. Вона не є особистим привілеєм, а має публічно-правовий характер. Її мета – не тільки забезпечити народного депутата від незаконного втручання в його депутатську діяльність, а й сприяти належному функціонуванню парламенту [3].

З огляду на вищенаведене, виникає необхідність у розгляді питань про особливості статусу народного депутата України та його притягнення до кримінальної відповідальності, а також зміни у особливому статусі нардепів за умови скасування депутатської недоторканості.

Дослідження даної теми є досить актуальним на сьогоднішній час, оскільки Верховна Рада України (далі – ВРУ) ухвалила постанову №1095 про попереднє схвалення закону про внесення змін до статті 80 КУ (щодо недоторканості народних депутатів України) №7203.

Дослідження на дану тему проводили такі науковці, як С.Є. Абламський та М.В. Черхавський, звертаючи особливу увагу в своїй праці на складність кримінального провадження щодо народного депутата. О.Д. Чепель досліджував основні теоретичні та практичні аспекти кримінальної відповідальності народних депутатів України. Важливими для розгляду цього питання є також праці таких науковців, як: В.М. Шаповал, Р.В. Вереша, В.П. Колісник, М.А. Погорецький, О.С. Старенький та інші.

Статус народного депутата України визначається Конституцією та законами України. Зокрема, відповідно до ч. 1 ст. 80 КУ та ч. 1 ст. 27 Закону України «Про статус народного депутата України» народним депутатам гарантується депутатська недоторканність.

По-перше, важливою конституційною гарантією для діяння парламентаря є депутатська недоторканність, яка має цільове призначення – забезпечення безперешкодного та ефективного здійснення народним депутатом України своїх функцій. Як зазначає КСУ, вона не є особистим привілеєм, а має публічно-правовий характер.

По-друге, народному депутату гарантується депутатська недоторканність на весь строк здійснення депутатських повноважень (ч. 1 ст. 27 Закону України «Про статус народного депутата України» в поточній редакції від 01.11.2019), зокрема з моменту визнання його обраним за рішенням відповідної виборчої комісії і до моменту припинення повноважень народного депутата України.

По-третє, частиною третьою статті 80 КУ зазначено, що депутатська недоторканність передбачає також особливий порядок притягнення до кримінальної відповідальності, затримання чи арешту народних депутатів України, а також застосування інших заходів, пов'язаних з обмеженням їх особистих прав і свобод [4]. Так, зокрема ч.2 ст.482 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПКУ) визначено, що притягнення до

кримінальної відповідальності народного депутата, його затримання або обрання стосовно нього запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою чи домашнього арешту не може бути здійснено без згоди ВРУ [1].

З вищезазначеного можна зробити висновок, що законодавство України має на меті забезпечити депутата гарантіями на безперешкодне та ефективне здійснення останнім своїх функцій, а також запобігання незаконного переслідування та втручання у діяльність такої особи.

Проте, також варто погодитись з думкою відомого науковця як Р.В. Вереша, який зазначав, що питання кримінальної відповідальності члена парламенту має важливе практичне значення, оскільки воно пов'язане із завданнями зміцнення законності в державі. А найбільш поширеним є визначення кримінальної відповідальності як обов'язку особи, що скоїла злочин, зазнати заходів державного примусу [5, с. 98].

Існує не мало прикладів, коли кримінальні справи щодо парламентаріїв, які вчинили злочин, не порушуються, а порушені справи без дотримання відповідних процесуальних процедур закриваються. І навіть якщо депутат затриманий на місці вчинення ним злочину, до нього не можна застосувати заходи процесуального примусу без попередньої згоди парламенту, оскільки їм гарантується недоторканність на весь строк здійснення депутатських повноважень. Відповідно, цей час «грає» на користь правопорушника, який в даний період має змогу втекти. Зокрема, за період з 1990 до 2018 року депутатської недоторканості було позбавлено 19 народних обранців, проте не всіх з них вдалось притягнути до кримінальної відповідальності. Зокрема, С.П. Ключова, якого підозрюють у скоєнні шахрайства та привласненні, розтраті майна або заволодінні ним шляхом зловживання службовим становищем в особливо великих розмірах або організованою групою. Проте поки Генпрокуратура готувала Ключову підозру й викликала на допит, він зник із поля зору правоохоронців, 8 червня він був оголошений у розшук й досі переховується за кордоном. У 2017 році недоторканість зняли із 6 нардепів, зокрема А.В. Артеменко був позбавлений громадянства та повноважень нардепа. Проте частина з них, переховуються за кордоном [7].

В рамках цього питання логічно впливає потреба у розгляді того, як саме на практиці можливо притягнути народного обранця до кримінальної відповідальності за вчинені ним злочинні діяння, тобто самої процедури здійснення кримінальних проваджень щодо народного депутата України.

Згідно з п. 14 ч. 1 ст. 3 КПКУ притягнення до кримінальної відповідальності – це стадія кримінального провадження, яка починається з моменту повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення. Аналізуючи статті 218, 219, та 220 Регламенту подання про надання згоди на притягнення до кримінальної відповідальності, затримання чи арешт народного депутата та особливості повідомлення про підозру, зазначені в п. 2 ч. 1 ст. 482 КПКУ, можна зробити висновок, що народний депутат України може набути процесуального статусу підозрюваного у відповідному кримінальному провадженні виключно у разі настання двох послідовних умов: 1) надання згоди ВРУ на притягнення народного депутата України до кримінальної відповідальності; 2) письмового повідомлення про підозру народному депутату України Генеральним прокурором (в.о. Генерального прокурора) у встановлений строк. Якщо ж після спливу 24-х годин з моменту надання ВРУ згоди, народного депутата не було повідомлено про його підозру чи

не вжито всіх необхідних заходів для повідомлення про підозру у спосіб, передбачений КПКУ, то в цьому разі таке повідомлення є незаконним, а депутат не набуває статусу підозрюваного й залишається в статусі свідка [2].

Беручи до уваги працю М.А. Погорелького та О.С. Старенького «Кримінальне провадження щодо народного депутата: проблемні питання», слід зупинитися також на питанні проведення щодо народних депутатів України негласних слідчих (розшукових) дій (далі – НСРД). Ми погоджуємось з думкою про те, що передбачена ч. 3 ст. 482 КПКУ та Регламентом процедура отримання згоди ВРУ на притягнення нардепа до кримінальної відповідальності є занадто складною та неефективною під час здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень, особливо в тих випадках, коли депутатом вчиняється чи планується вчинити корупційний злочин. Зокрема, якщо суб'єктом вчинення злочину буде народний депутат України, то для документування факту прийняття ним пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди та затримання його на «гарячому» необхідно отримати попередню згоду ВРУ на його притягнення до кримінальної відповідальності. Відповідно факт проведення НСРД та стане відомим членам Регламентного комітету та самому депутату, відносно якого планувалося провести НСРД. А тому планувати чи проводити щодо цього депутата відповідну НСРД чи затримати його на місці вчинення злочину стане взагалі неможливим [2].

Таким чином, можна зробити висновок, що передбачена чинним законодавством України процедура одержання дозволу на проведення щодо народного депутата України відповідних процесуальних дій є неефективною. Її положення суперечать самій сутності інституту НСРД, якому притаманна ознака прихованості фактів й методів проведення.

Враховуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що чинна процедура притягнення народного депутата до кримінальної відповідальності має свої недоліки. Зокрема, вона має прогалини та створює перепони зміцненню законності у нашій країні насамперед у сфері відповідальності за корупційні злочини, вчинені парламентарями.

На сьогодні у сфері зміцнення законності у державі нагальним є питання про ґрунтовні зміни у змісті такої конституційної гарантії нардепів як недоторканість. Зокрема, ВРУ ухвалила постанову №1095 про попереднє схвалення закону про внесення змін до статті 80 КУ (щодо недоторканості народних депутатів України) №7203. Законопроект має на меті виключити положення частини першої та третьої статті 80 КУ, а саме: «1. Народним депутатам України гарантується депутатська недоторканність. 2. Народні депутати України не можуть бути без згоди ВРУ притягнені до кримінальної відповідальності, затримані чи заарештовані».

Водночас КСУ вважає за доцільне звернути увагу на те, що, ухвалюючи рішення щодо скасування депутатської недоторканності, необхідно враховувати стан політичної та правової системи України – її здатність у разі повної відсутності інституту депутатської недоторканності забезпечити безперешкодне та ефективне здійснення народними депутатами своїх повноважень [6].

Загалом, парадокс депутатської недоторканності полягає у тому, що вона може як сприяти демократичному розвитку, так і підірвати його. Зважаючи на це, повне скасування депутатської недоторканності в нашій країні може призвести до появи різних зловживань із боку уповноважених суб'єктів сторони обвинувачення під час здійснення кримінальних проваджень щодо народних

депутатів України, незаконного тиску на депутатську діяльність і, як наслідок, до неможливості забезпечення належного захисту їх прав, свобод і законних інтересів, тому, на нашу думку, такий радикалізм є не зовсім доцільним для нашої країни.

Під час пошуку рішення в такому дискусійному питанні варто звернути увагу на законодавство більшості розвинутих демократичних країн світу. Зокрема, хоча в них і передбачається депутатський імунітет, водночас є і юридично закріплена можливість притягнення народних депутатів до кримінальної відповідальності без отримання попередньої згоди парламенту у випадку затримання їх на місці вчинення злочину, у тому числі тяжкого злочину. Таке положення передбачене у ст. 59 Конституції Бельгії, ст. 46 Конституції Німеччини, ст. 26 Конституції Франції, ст. 88 Конституції Болгарії, ст. 13 Конституції Ірландії, та ін. [2].

У вирішенні питання щодо внесення змін до особливого статусу народного депутата України, ми хочемо підтримати пропозицію зміни положення ч. 3 ст. 482 КПКУ та ч. 2 ст. 27 Закону України «Про статус народного депутата України» та викласти у такій редакції: «Обшук, затримання народного депутата України чи огляд його особистих речей і багажу, транспорту, жилого чи службового приміщення, а також порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції та застосування інших заходів, в тому числі НСРД, допускається лише в разі, якщо ВРУ надано згоду на притягнення його до кримінальної відповідальності, за винятком випадків затримання народного депутата України під час вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину або одразу після його вчинення, якщо іншими способами одержати фактичні дані неможливо». Такі пропозиції не лише забезпечуватимуть дієві гарантії здійснення народними депутатами України покладених на них обов'язків і захищатимуть їх від незаконного тиску та можливих зловживань з боку органів досудового розслідування та прокуратури, а й створюватимуть належні умови у діяльності слідчого, прокурора під час досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених народними депутатами України [2].

Отже, підводячи підсумки, можна зробити висновок, що особливості притягнення народного депутата до кримінальної відповідальності є фактично основою його спеціального статусу та гарантією здійснення покладених на нього державою функцій. Проте, аналізуючи відповідні матеріали, можна висунути думку, що така гарантія працює не виключно на забезпечення ефективності діяльності народного обранця, але й дає можливість ухилитись від певних санкцій кримінального законодавства. Тобто, з вищезазначеного логічно випливає потреба у реформуванні такої конституційної гарантії, зміст якої, на нашу думку, має передбачати депутатський імунітет та містити юридично закріплену можливість притягнення народного депутата до кримінальної відповідальності без отримання попередньої згоди парламенту у випадку затримання його на місці вчинення злочину, у тому числі тяжкого злочину.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. Поточна редакція від 25.09.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 12.10.19).
2. Погорецький М.А., Старенький О.С. Кримінальне провадження щодо народного депутата: проблемні питання. *Закон і Бізнес*. URL: <http://bit.do/fcUF8> (дата звернення: 13.10.19).

3. Конституційне подання щодо офіційного тлумачення ч.3 ст.62, ч.1, 3 ст. 80 КУ від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/3_5489.pdf (дата звернення: 12.10.19).

4. Справа про депутатську недоторканність: Рішення КСУ у справі за конституційним поданням Міністерства внутрішніх справ України щодо офіційного тлумачення положень ч.3 ст. 80 КУ від 27 жовтня 1999 року № 9-рп/1999. URL: <https://bit.ly/2WFG6xp> (дата звернення: 12.10.19).

5. Вереша Р.В. Поняття та підстави кримінальної відповідальності *Право України*. 2006. № 12. С. 97-103.

6. Щодо недоторканності народних депутатів України: Проект Постанови про попереднє схвалення законопроекту про внесення змін до ст. 80 КУ від 30.08.2019 р. URL: <https://bit.ly/2pJkzHZ> (дата звернення: 13.10.19).

7. Скількох нардепів позбавили недоторканності за роки незалежності України? *Слово і діло*. URL: <https://bit.ly/2Cf44G0> (дата звернення: 15.10.19).

ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ПРЕДМЕТА АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

Спінул Марія Ігорівна,

*студентка другого курсу факультету історії та права
Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка*

*Науковий керівник: Корнійченко Анастасія Олександрівна, асистент кафедри
державно-правових дисциплін та адміністративного права
Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка*

Адміністративне право є однією із найбільш плинних і обширних галузей права, у тому числі й щодо предмета правового регулювання. Це пов'язано із тим, що воно встановлює правове забезпечення здійснення державної влади у сфері управління. Проблема визначення предмета адміністративного права є досить актуальною у зв'язку із реформою апарату державного управління в Україні, а також зміні характеру публічного адміністрування.

Дослідженням проблеми визначення предмета адміністративного права займалися вчені-юристи Т.С. Аніщенко, Р.В. Ігонін, В.К. Колпаков, Р.С. Мельник, Н.Б. Писаренко, О.Д. Сидельников, С.Г. Стеценко та інші.

Предметом адміністративного права є суспільні відносини, які складаються за участю суб'єктів публічної адміністрації у зв'язку із реалізацією прав, свобод та законних інтересів осіб у сфері управлінської діяльності держави, надання адміністративних послуг. При більш конкретному розгляді, можна відзначити, що адміністративно-правові відносини пов'язані з:

1. діяльністю органів виконавчої влади щодо публічного управління;
2. управлінською діяльністю органів місцевого самоврядування;
3. внутрішньою організаційно-розпорядчою діяльністю державних органів, установ, організацій, підприємств;
4. державно-владною діяльністю суб'єктів делегованих повноважень;

5. здійснення правосуддя адміністративними судами і судами загальної юрисдикції у справах про адміністративні правопорушення.

На думку С.Г. Гриценка, такі уявлення є дещо застарілими, тому слід відобразити сучасні зміни у предметі регулювання адміністративного права у такій дефініції: «адміністративне право – це сукупність правових норм, які регулюють суспільні відносини, що виникають у процесі публічного управління економічною, соціально-культурною та адміністративно-політичною сферами життя, а також у процесі забезпечення реалізації та захисту прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб з боку органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування [1].

В.К. Колпаков виділяє найбільш загальні ознаки предмета адміністративного права:

- наявність суспільних відносин, які забезпечені регулюючим впливом галузевих норм, тобто правовідносин;
- наявність системних зв'язків між такими відносинами [2].

На думку С. Курінного, «предмет адміністративного права України – це система однорідних суспільних відносин регулятивного та охоронного, матеріального і процесуального характеру в яких реалізуються права, свободи й обов'язки учасників владно-управлінської діяльності або адміністративно-правового захисту» [3, с. 34].

Редакційна колегія академічного курсу адміністративного права під керівництвом В. Авер'янова відносить до предмета адміністративного права суспільні взаємозв'язки, що складаються під час:

- а) державного управління економічною, соціально-культурною та адміністративно-політичною сферами, а також у процесі реалізації делегованих повноважень;
- б) діяльності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування щодо забезпечення реалізації та захисту прав громадян і юридичних осіб і виконання покладених на них обов'язків;
- в) надання органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування різноманітних адміністративних (управлінських) послуг;
- г) застосування заходів адміністративного примусу, зокрема, адміністративної відповідальності;
- д) реалізації юрисдикції адміністративних судів;
- е) внутрішньо-організаційної діяльності апаратів усіх державних органів, адміністрацій державних підприємств, установ та організацій;
- е) проходження державної служби або служби в органах місцевого самоврядування [4, с. 71].

Слід відзначити, що багатогранність неоднозначність визначення предмета адміністративного права пов'язана із різним розумінням змісту адміністративного права як такого. Різні підходи орієнтовані на поняття державного управління, інші на більш сучасне – публічне адміністрування. У першому випадку, виходять із виконання державою управлінсько-розпорядчих функцій, у другому – із зобов'язання держави забезпечувати реалізацію прав та законних інтересів громадян. На нашу думку, більш доцільним є останній, оскільки він найбільш повно відображає концепцію демократичної, правової, соціальної держави в контексті лібералізації суспільних відносин.

Розгорнуту класифікацію суспільних відносин, що складають предмет адміністративного права, надає Р.С. Мельник, зокрема, він виділяє:

- відносини, що виникають під час безпосередньої реалізації влади Українським народом;

- відносини, що виникають між приватною особою та суб'єктом публічного адміністрування, у разі, коли останній діє щодо приватної особи через використання одного чи сукупності адміністративно-правових інструментів;

- відносини, що виникають між суб'єктом публічного адміністрування та іншим суб'єктом публічної влади, з яким перший з них не перебуває у відносинах підпорядкування (наприклад, відносини між місцевою радою та місцевою державною адміністрацією з приводу реалізації останньою повноважень, делегованих їй радою);

- відносини, що виникають у межах внутрішньо-організаційної діяльності органу публічної влади, незалежно від його належності до будь-якої із гілок влади;

- відносини, що виникають між суб'єктом публічного адміністрування та «особливо підпорядкованими особами» з приводу зміни їх правового статусу (звільнення, покарання, встановлення обмежень тощо) [5].

Таким чином, можемо зробити висновок, що проблема визначення предмету адміністративних відносин потребує подальшого вивчення у зв'язку із новаторськими тенденціями і державними підходами до здійснення публічного адміністрування і адміністративно-управлінської діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гриценко С.Г. Сучасний погляд на предмет адміністративного права. *Питання адміністративного права : Книга друга.* / Нац. ун-т внутр. справ ім. Ярослава Мудрого. Харків : Оберіг, 2018. С. 8-24.

2. Колпаков В.К. Предмет адміністративного права: поняття, структура і система адміністративно-правових відносин. *Питання адміністративного права : Книга друга.* / Нац. ун-т внутр. справ ім. Ярослава Мудрого. Харків : Оберіг, 2018. С. 25-32.

3. Курінний Є.В. Предмет і об'єкт адміністративного права України: монографія. Донецьк : Юрид. Акад. М-ства внутр. Справ. Ліра ЛТД, 2004. 340 с.

4. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник у 2 т. Загальна частина / гол. ред. кол. В.Б. Авер'янов. Київ : Юридична думка, 2004. Т.1. 584 с.

5. Мельник Р.С. Новий погляд на «вічну проблему»: предмет адміністративного права. *Питання адміністративного права : Книга друга.* / Нац. ун-т внутр. справ ім. Ярослава Мудрого. Харків : Оберіг, 2018. С. 33-52.

СУД ПРИСЯЖНИХ В УКРАЇНІ: ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАКРІПЛЕННЯ ТА ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Травнікова Анна Сергіївна,

*студентка другого року навчання (ОР «магістр») факультету історії та права
Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка*

*Науковий керівник: Драгоненко Анна Олександрівна, кандидат юридичних наук,
доцент кафедри галузевого права та правоохоронної діяльності
Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка*

Відповідно до статті 124 Конституції України, народ безпосередньо бере участь у здійсненні правосуддя через присяжних. Окрім того встановлено, що правосуддя здійснюють судді. У визначених законом випадках правосуддя здійснюється за участю присяжних (ст. 127 Конституції України) [1]. Зазначені норми Конституції відображають можливість участі народу у здійсненні правосуддя виключно через інститут суду присяжних.

Аналізуючи положення Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України), можна дійти висновку, що вони законодавчо закріплюють європейську (континентальну) модель суду присяжних, що безперечно пов'язано з необхідністю адаптації та гармонізації законодавства України із законодавством Європейського Союзу.

Дослідженню даної проблематики приділяла увагу у своїх працях такі науковці, як: А.Б. Войнарович, О.В. Капліна, Р.П. Качур, О.В. Крикунова, Р.О. Куйбіда, О.П. Кучинська, А.Г. Маланюк, С.В. Прилуцький, В.М. Тертишник, О.Г. Яновська та ін. Слід відзначити, що на даний час, після прийняття Кримінального процесуального кодексу України та внесення змін до Конституції України у 2016 році, відсутні ґрунтовні наукові дослідження, які комплексно відображають становище інституту суду присяжних. Таким чином, важливим напрямом реформування у сфері правосуддя є проведення наукових досліджень та подальша розробка обґрунтованих пропозицій, що сприятимуть формуванню дієвої моделі суду присяжних в Україні, чим зумовлена актуальність дослідження цього інституту.

На думку В.М. Щерби, О.О. Юхно, з урахуванням законодавчих та доктринальних положень інститут суду присяжних в Україні можна визначити як комплексний правовий інститут народовладдя, закріплений в Конституції України і нормах кримінального процесуального законодавства, який регламентує суспільні відносини, що виникають у разі особливого порядку провадження в суді першої інстанції у зв'язку з клопотанням обвинуваченого (або одного з декількох) у вчиненні злочину, за який передбачено покарання у вигляді довічного позбавлення волі, з метою найбільш повного забезпечення його (їх) прав [6, с. 17].

Зокрема, у ч. 3 ст. 31 КПК України визначено, що кримінальне провадження в суді першої інстанції щодо злочинів, за вчинення яких передбачено довічне позбавлення волі, здійснюється колегіально судом у складі трьох суддів, а за клопотанням обвинуваченого – судом присяжних у складі двох

суддів та трьох присяжних. Кримінальне провадження стосовно кількох обвинувачених розглядається судом присяжних стосовно всіх обвинувачених, якщо хоча б один з них заявив клопотання про такий розгляд [2].

Слід зазначити, що наразі суд присяжних потребує кількісних та якісних змін, зокрема збільшення кількості присяжних та професійних суддів (наприклад, троє професійних суддів та шість присяжних) та надання даному інституту не лише повноважень щодо розгляду проваджень стосовно особливо тяжких злочинів, а й стосовно тих проваджень, де призначене покарання може становити понад п'ять років позбавлення волі (судом у складі одного професійного судді та двох присяжних). Хоча, на нашу думку, такі зміни і потребуватимуть розроблення ефективної процедури формування списку присяжних, підвищення рівня відповідальності та напрацювання дієвих механізмів захисту присяжних під час виконання повноважень, усе це буде спрямовано на втілення закріпленої у конституційних положеннях можливості громадян на участь у здійсненні правосуддя, удосконалення принципу колегіальності у функціонуванні інституту суду присяжних та змагальності судового процесу.

Варто звернути увагу на те, що перелік осіб, які не можуть бути присяжними, передбачений у ч. 2 ст. 65 Закону України «Про судоустрій і статус суддів». Він вклучає в себе наступні категорії осіб: 1) визнані судом обмежено дієздатними або недієздатними; 2) які мають хронічні психічні чи інші захворювання, що перешкоджають виконанню обов'язків присяжного; 3) які мають не зняту чи непогашену судимість; 4) народні депутати України, члени Кабінету Міністрів України, судді, прокурори, працівники правоохоронних органів (органів правопорядку), військовослужбовці, працівники апаратів судів, інші державні службовці, посадові особи органів місцевого самоврядування, адвокати, нотаріуси, члени Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Вищої ради правосуддя; 5) особи, на яких протягом останнього року накладалося адміністративне стягнення за вчинення корупційного правопорушення; 6) громадяни, які досягли шістдесяті п'яти років; 7) особи, які не володіють державною мовою [3].

На думку С. Моргуна, цей перелік доцільно розширити, запозичивши норми французького законодавства. Так, заслугове на увагу така причина позбавлення особи участі як присяжного, як звільнення зі своїх посад посадових осіб міністерств і членів професійних корпорацій, щодо яких є судове рішення про заборону виконувати свої обов'язки; невідновлення в правах банкрутів, неспроможність яких оголошена судовим рішенням; особи, які тричі не з'явилися без законних підстав за викликом суду для виконання функцій присяжного. Доцільно ці пункти внести до ч. 2 ст. 65 відповідного Закону [5].

Окремо слід наголосити, що на даному етапі існування суду присяжних в Україні, у вигляді континентальної моделі, характерною особливістю є спільна колегія присяжних та професійних суддів. Таким чином, можемо зробити висновки про наявність несамостійності, залежності присяжних від думок професійних суддів та їх впливу. Тому, на нашу думку, з метою ефективної реалізації принципів демократії, верховенства права та справедливого правосуддя, окремої увагу заслугове розробка системи гарантій для забезпечення присяжному належних умов для здійснення своїх повноважень за відсутності будь-якого тиску чи втручання в діяльність, адже наразі такі гарантії майже відсутні.

Як вважає Р. Грицасенко, передбачена чинним законодавством України спільна колегія професійних суддів та присяжних піддається критиці та робиться висновок про доцільність запровадження суду присяжних у його класичній моделі, коли присяжні виносять лише вердикт про винність чи невинуватість особи, а професійні судді вирішують питання міри покарання. Адже впроваджена вітчизняна модель суду присяжних спотворює реалізацію конституційного принципу участі народу в здійсненні правосуддя [4].

Відсутня й достатня практика реалізації цього особливого порядку кримінального провадження. У 2013 р. вперше в Україні започатковано судову практику коли розпочалися слухання по справі іноземного громадянина, який обвинувачувався в умисному вбивстві та особисто виявив бажання, щоб судові засідання відбувалося за участю присяжних, а у жовтні цього ж року в м. Суми за участю суду присяжних вперше винесено виправдувальний вирок. Незважаючи на усі позитивні та негативні сторони дискусії щодо цього інституту, в результаті соціологічного дослідження встановлено, що 54,2 % опитаних громадян хотіли б взяти участь в суді в якості присяжного, 27,1 % – не хотіли б і 18,7 % – не визначились у своєму виборі. Крім цього, у разі вчинення злочину 81,7 % громадян, 76,0 % прокурорів, 75,8 % адвокатів, 69,8 % суддів скористалися б своїм правом на суд присяжних [6, с. 42].

Необхідно звернути увагу на те, що 04 вересня 2019 року до Верховної ради України було внесено Проект Закону № 2062 «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України, Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо удосконалення функціонування суду присяжних в Україні», ініціатором якого є народний депутат України С.В. Власенко. Даний законопроект містить правки та рекомендації щодо вдосконалення інституту суду присяжних з правової точки зору та висвітлює механізм прав та обов'язків суб'єктів інституту суду присяжних в Україні в умовах реформування судової системи та руху до побудови європейської (континентальної) моделі суду присяжних. Наприклад, першим нововеденням передбачається чітке визначення критеріїв та процедури відбору присяжних, їх правового статусу, порядку судового розгляду кримінального провадження за участі присяжних. Сам суд присяжних здійснює судовий розгляд у складі одного професійного судді та дванадцяти присяжних. У випадку визнання судом присяжних підсудного винним у вчиненні злочину, на підставі вердикту суду присяжних про винуватість особи, суддя виносить вирок з визначенням міри покарання [7].

Підсумовуючи вищезазначене, можна дійти висновку, що модель суду присяжних, яка створена в Україні спираючись на досвід діяльності даного інституту в європейських державах, під час своєї практичної реалізації продемонструвала як позитивні сторони функціонування, так і недоліки у законодавчому закріпленні та практичній реалізації нормативних положень.

Зокрема, суд присяжних сприяє: формуванню громадянського суспільства, відображенню ідеї правової держави, підвищенню рівня правосвідомості населення, реалізації процесуальних гарантій для обвинуваченого щодо зменшення ризиків засудження невинної особи, зростанню рівня довіри населення до діяльності судової системи, втіленню принципу змагальності у кримінальному провадженні, зменшенню показників корупційної складової під час судового розгляду. Серед недоліків виокремлюємо наступні: відсутність закріплення діяльності суду присяжних у окремому нормативно-правовому акті, недосконале регулювання діяльності досліджуваного інституту в КПК України,

зокрема, щодо процедурних аспектів участі присяжних у кримінальному судочинстві, формування списків, правового захисту присяжних під час здійснення своїх повноважень.

Відповідно, вдосконалення діяльності суду присяжних в Україні повинно відбуватися шляхом комплексного вивчення правової природи даного інституту, аналізу функціонування сучасних моделей суду присяжних у світовій практиці, практики участі присяжних у судовому розгляді проваджень в Україні, з подальшою розробкою рекомендацій для внесення змін до чинного законодавства, що регулює діяльність даного інституту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 08.11.2019).
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Кодекс від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 08.11.2019).
3. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 року № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19> (дата звернення: 08.11.2019).
4. Грицаєнко Р. Правовий статус присяжних в умовах вдосконалення інституту суду присяжних в Україні. Підприємництво, Господарство і право. 2018. № 9. С. 270-273. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2018/9/51.pdf> (дата звернення: 08.11.2019).
5. Могун С. Запозичення французької моделі суду присяжних до українського законодавства: реалії й перспективи. Підприємництво, господарство і право. 2017. № 3. С. 268–271. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/3/61.pdf> (дата звернення: 08.11.2019).
6. В.М. Щерба. Кримінальне провадження в суді присяжних : монографія / за заг. ред. О. О. Юхна. Харків: Панов, 2018. 274 с.
7. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України, Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо удосконалення функціонування суду присяжних в Україні: Проекту Закону від 04 вересня 2019 року № 2062. URL: https://w1.l1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66684 (дата звернення: 08.11.2019).

КОНТРАБАНДА НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ: ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ ТА ЗАПОБІГАННЯ

Хабзей Анна Сергіївна,

*студентка другого року навчання (ОР «магістр») факультету історії та права
Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка*

*Науковий керівник: Драгоменко Анна Олександрівна, кандидат юридичних наук,
доцент, доцент кафедри галузевого права та правоохоронної діяльності
Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка*

Контрабанда наркотиків, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів є одним з найважливіших джерел заповнення ринку наркотиків. Європа стала пріоритетним ринком для виробників та постачальників ліків. Україна також має своє місце у цих планах, оскільки вона розташована на перехресті різних міжнародних транзитних маршрутів для наркотиків. Таким чином, торгівля наркотиками на регіональному, національному та міжнародному рівнях досягла тривожних масштабів і пов'язана з цим міжнародна злочинність є загрозою безпеці суверенітету держави.

Безперечно, що ефективність протидії злочинам у сфері обігу наркотичних засобів, зокрема їх контрабанді, залежить від того, наскільки чинне законодавство відповідає сучасним реаліям життя і як воно застосовується у судовій практиці. Ситуація в державі щодо поширення наркоманії впливає на різні сфери суспільного життя. Погіршення соціально-економічного та соціально-психологічного стану низки груп населення вказує на значні недоліки в роботі митних і правоохоронних органів, недостатньому їх матеріально-технічному, інформаційному, правовому забезпеченню щодо протидії контрабанді наркотичних засобів. Однак, незважаючи на значну кількість спеціальних досліджень щодо обґрунтування концептуального поняття оперативно-розшукової характеристики, воно дотепер залишається дискусійним. У зв'язку з цим потребує окремого дослідження оперативно-розшукової характеристики контрабанди та складових її елементів.

Згідно зі ст. 201 Кримінального кодексу України (далі – КК України), контрабандою є переміщення товарів через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю, вчинене у великих розмірах, а також незаконне переміщення історичних та культурних цінностей, отруйних, сильнодіючих, радіоактивних або вибухових речовин, зброї та боєприпасів (крім гладкоствольної мисливської зброї та бойових припасів до неї), а так само контрабанда стратегічно важливих сировинних товарів, що до яких законодавством встановлено відповідні правила вивезення за межі України.

Сьогодні відповідальність за контрабанду наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів передбачена статтею 305 КК України.

Основним безпосереднім об'єктом злочину за ст. 305 КК України, є встановлений порядок переміщення відповідних предметів через митний кордон України, який є необхідною умовою нормальної діяльності митних органів по

стягненню передбачених законодавством платежів, здійсненню митного контролю і митного оформлення предметів. Додатково факультативним об'єктом контрабанди можуть виступати встановлений порядок обігу предметів дозвільної системи, порядок сплати податків, зборів та інших обов'язкових платежів, громадська безпека, здоров'я населення.

Предметом злочину є:

- 1) наркотичні засоби;
- 2) психотропні речовини;
- 3) їх аналоги;
- 4) прекурсори.

Хоча в законі йдеться про предмет злочину у множині, кримінально караним вважається також діяння, предметом якого є лише один вид наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів.

З урахуванням складної ситуації з поширенням наркотизму та збільшенням обсягів контрабанди наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів на сьогодні є неприпустимим реалізація ініціатив в частині пом'якшення кримінальної відповідальності за вчинення злочину, передбаченого ст. 305 КК України. Багато країн світу, усвідомлюючи небезпеку поширення наркотизму населення та збільшення обсягів нелегального наркоринку, достатньо жорстко врегулювали питання кримінальної відповідальності за вчинення контрабанди наркотичних засобів.

Враховуючи міжнародний досвід та з метою вжиття дієвих заходів для подолання глобальної проблеми сучасності, недопущення використання території України організованими злочинними угрупованнями для транзиту наркотичних засобів та психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, наповнення наркоринку в Україні особливо небезпечними наркотичними засобами та психотропними речовинами доцільним є посилення суворості санкцій, передбачених ст. 305 КК України.

Запобігання наркозлочинам є різновидом запобігання злочинності загалом, воно підпорядковується загальним закономірностям останнього та, разом з тим, має свої видові змістовні особливості, пов'язані головним чином із змістом детермінант, що зумовлюють вчинення злочинів у сфері наркообігу. Розглянемо спочатку сутнісні, структурні та методичні закономірності запобігання злочинності загалом, які є визначальними й для запобіжної діяльності стосовно наркозлочинів.

Протидія наркозлочинності на сьогодні існує у вигляді різних теоретичних схем, понять, підходів і завдань прикладного значення, причому досить слабо взаємопов'язаних. Немає цільної й чіткої стратегії такої протидії. Натомість існує Стратегія державної політики щодо наркотиків на період до 2020 р. і щорічні плани щодо її реалізації. Але політика – це навіть не пів справи. Склалася ситуація, коли держава не може протистояти злочинам, скоєним на ґрунті наркоманії. Зрозуміло, що потрібні нові ініціативи вчених і практиків. Необхідно використовувати всі реальні можливості для боротьби з наркоманією та вчинюваними на її ґрунті злочинами, а особливо – можливості, пов'язані з вирішенням практичних завдань. При цьому цілі протидії наркозлочинності повинні орієнтувати відповідну діяльність на превентивні заходи, а не на репресію. Головне в такій протидії – профілактичний ефект, у підґрунті якого лежить не примус, а переконання й лікування, не покарання за злочин, а його

недопущення. Проте у необхідних випадках треба застосовувати і заходи покарання.

Контрабанда наркотичних засобів є злочином із високим ступенем суспільної небезпечності, яка полягає в тому, що цим злочином завдаються збитки національним інтересам держави, оскільки йдеться про руйнування фізичного і морального здоров'я нації, її генофонду, інтелектуального потенціалу суспільства. Цей злочин сприяє поширенню такого негативного явища як наркотизм. Контрабанда вчиняється з метою незаконного (протиправного) збагачення. Крім того, вона часто сприяє розширенню тіньового сектору економіки, а в окремих випадках поєднується із вчиненням інших тяжких злочинів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний кодекс України: науково-практичний коментар / [Ю.В.Баулін, В.І. Борисов, С.В. Гавриш та ін.]; за заг. ред. В.Т. Маляренка, В.В.Сташиса, В.Я. Тація. Вид. третє. Харків: Одісей, 2006. 1152 с.
2. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України; під заг. ред. М.О. Потебенька, В.Г. Гончаренка. К.:ФОРУМ, 2001. 943 с.
3. Лобода Г.Г. Суспільна небезпечність контрабанди наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів. *Боротьба з наркобізнесом: проблеми та шляхи їх вирішення*: матеріали Всеукраїнської наук.-практич. конф. (Одеса, 17–18 жовтня 2002 р.). Одеса: НДРВВ ОЮІ КУВС, 2002. 246 с.
4. Прохорова М.Л. Наркотизм: уголовно-правовое и криминологическое исследование. СПб.: Юридический центр Пресс, 2002. 287 с.
5. Музика А.А. Кримінально-правова боротьба з незаконним обігом наркотичних засобів в Україні. Правові проблеми боротьби зі злочинністю: збірник праць. Книга перша. Харків, 2002. 218 с.
6. Митний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 16. Ст. 203.
7. Про затвердження Програми реалізації державної політики у сфері боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів на 2003–2010 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 4 червня 2003 року № 877. *Законодавство України про обіг наркотиків: збірник нормативно-правових актів (станом на 1 січня 2005 року)* / Джужа О.М., Кондратьєв Я.Ю., Матвійчик В.В., Никифорчук Д.Й., Стрільців О.М. К.: КНТ, 2005. 428 с.
8. Політова А. С. Сучасний стан протидії наркозлочинності в Україні. *Правовий часопис Донбасу*. 2018. №3 (64). С. 136-145.
9. Сіленко В. В. Кримінально-правова боротьба з контрабандою: сучасні виклики та врахування іноземного досвіду. *Філософські, методологічні та психологічні проблеми права* : матер. II Всеукр. наук.-теорет. конф. (Київ, 31 січня 2009 р.) / Ред. кол. : Є. М. Моїсєєв, О. М. Джужа, М. В. Костицький та ін.; передмова О. М. Джужа. К. : Київський нац. ун-т внутр. справ, 2009. С. 241–242.

**ПРОБЛЕМИ КЛАСИФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ,
ПОВ'ЯЗАНИХ З ОБЕРТАННЯМ ЧУЖОГО МАЙНА НА КОРИСТЬ
ВИННОЇ ОСОБИ АБО ТРЕТІХ ОСІБ**

Хабзей Євгенія Сергіївна,

*студентка другого року навчання (ОР «магістр») факультету історії та права
Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка*

*Науковий керівник: Драгоненко Анна Олександрівна, кандидат юридичних наук,
доцент, доцент кафедри галузевого права та правоохоронної діяльності
Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка*

Боротьба зі злочинністю є одним із важливих напрямків розвитку України як незалежної демократичної держави. Успіх цієї діяльності багато в чому залежить від теоретичних розробок у боротьбі з певними видами злочинів. Водночас важливо дослідити чинне кримінальне законодавство та його застосування в сучасних обставинах нового кримінального законодавства України.

Майновий злочин – одна з найпоширеніших і небезпечних злочинних груп. Залежно від виду злочину, об'єкт злочину, інші об'єктивні, а також суб'єктивні ознаки злочину проти власності можна поділити на три групи:

1) дії, що характеризуються неправомірним власним інтересом на свою користь або на користь інших осіб чужого майна, що безпосередньо завдає шкоди власнику і, як правило, вчиняється проти волі власника;

2) діяння, які характеризуються протиправними, як правило корисливим заподіянням шкоди власникові без обернення на свою користь чи користь інших осіб чужого майна (без заподіяння прямих збитків власникові) або з оберненням на свою користь майна, яке не є чужим (є нічийним);

3) некорисливі посягання на власність, пов'язані із заподіянням майнової шкоди власникові іншим чином.

Таким чином, викладене вище зумовлює актуальність нашого дослідження.

Окремі злочини проти власності, а саме крадіжки, були відомі ще задовго до появи Руської Правди часів Київської Русі [1]: такі стародавні пам'ятники права, як закони Мойсея, «Закони XII таблиць» вважали посяганням на власність крадіжку і пошкодження чужого майна [2]. Проте з числа рукописів, що дійшли до наших часів, Руська Правда була першою стародавньою пам'яткою права слов'ян, в якій значне місце відводилося кримінально-правовій охороні власності [3]. Разом з тим, у першому джерелі українського права закріплювався лише певний перелік таких злочинів без будь-якої їх систематизації.

На початку ХХ ст. кримінальне законодавство було значно вдосконалено. 22 березня 1903 р. було затверджено нове Кримінальне уложення, в якому об'єктом злочинів визнавалося «майно в цілому» [4]. Воно містило чотири глави, присвячених відповідальності за посягання на власність: глава 31 «Про неповідомлення про знахідку, привласнення чужого майна і зловживання довірою»; глава 32 «Про крадіжку, розбій, вимагання»; глава 33 «Про

шахрайство»; глава 34 «Про банкрутство, лихварство і інші випадки карані недобросовісності щодо майна».

Без сумніву, найпоширенішим злочином проти власності є крадіжка. В Україні від 2013 року простежується збільшення загальної кількості крадіжок з коливаннями в меншій (2014 рік) і більшій (2016-2017 роки) боки. Так, на кінець 2013 року зареєстровано 242646 крадіжок, у 2014 – 226756, у 2015 – 273629, у 2016 – 312086, у 2017 – 261160. Порівнюючи початок і кінець аналізованого періоду, можна сказати, що приріст крадіжок становить близько 8 %. Ці дані, навіть в абсолютних числах демонструють значне поширення цього злочину та його масовість. Зіставивши питому вагу щорічно зареєстрованих крадіжок у структурі злочинів проти власності та злочинності загалом можемо сказати таке, що питома вага крадіжок у злочинах проти власності щорічно збільшується на 1,5 %, якщо у 2013 році цей показник дорівнював 72,7 %, то у 2017 році – вже 78,1 %.

Частка інших злочинів проти власності в загальній структурі злочинності традиційно менш значна і становить не більше 0,3 %. Це може свідчити про значний рівень латентності. Насамперед це стосується такого злочину, як вимагання, яке є найбільш латентним серед злочинів проти власності. Про це прямо зазначається у теоретичних дослідженнях М.Г. Колодяжного [5] та А.В. Микитчика [6].

Злочини проти власності є однією з найпоширеніших і найнебезпечніших груп злочинних діянь, оскільки вони посягають на одне з найцінніших соціальних благ – право власності. Захист права власності має особливе суспільне значення, оскільки економічна свобода власності є підґрунтям політичної, національної та релігійної свобод. Нормальне функціонування відносин власності забезпечує стабільність усієї економічної системи, підвищення рівня добробуту народу.

Кримінально-правові аспекти корисливих злочинів були і залишаються предметом досліджень багатьох науковців, таких як М. Коржанський, С. Матишевський, Б. Головін, І. Газдайка-Василишин та інші. Так, ряд вчених в галузі кримінального права, таких як А. Тіщенко, В. Волков, В. Кудрявцев, при визначенні корисливого мотиву вчинення злочину вказують на прагнення отримати лише матеріальну користь [7, с.155].

Злочини проти власності, в основному, характеризуються прямим умислом і корисливою метою [8, с. 39]. Поняття «викрадення» є родове, що поєднує спільні ознаки цілої низки посягань на чужу власність: крадіжки, грабежу, розбою, шахрайства, привласнення тощо. Різні види розкрадань відрізняються способом їх вчинення. Способи викрадення визначені кримінальним законом:

- 1) крадіжка – таємно (ст. 185 КК);
- 2) грабіж – відкрито та із застосуванням насильства (ст. 186 КК);
- 3) розбій – способом нападу (ст. 187 КК);
- 4) шахрайство – обманом (ст. 190 КК);
- 5) привласнення чи розтрата – способом зловживання довір'ям відносно чужого майна (ст. 191 КК);
- 6) вимагання – способом психічного насильства – погроз та шантажу (ст. 189 КК);
- 7) привласнення, розтрата – способом зловживання посадовими повноваженнями (ст. 191 КК).

Чинне кримінальне законодавство України передбачає кваліфікуючі ознаки, за наявності яких викрадення визнається вчиненим за обтяжуючих обставин. Зазначені ознаки можна поділити на дві групи:

- 1) загальні, притаманні всім викраденням;
- 2) особливі, властиві тільки деяким, окремим способам викрадення.

Загальними кваліфікуючими ознаками викрадень є:

- 1) повторність;
- 2) вчинення викрадення за попередньою змовою групою осіб;
- 3) у великих розмірах;
- 4) вчинення викрадення у особливо великих розмірах
- 5) організованою групою.

Особливими чи спеціальними кваліфікуючими ознаками викрадення є вчинення їх:

- 1) з проникненням у житло, приміщення чи інше сховище – ч. 3 ст. 185, ч. 3 ст. 186 та ч. 3 ст. 187 КК;
- 2) із застосуванням насильства – ч. 2 ст. 186, ч. 1 ст. 187, ч. 3 ст. 189 КК;
- 3) викрадення, поєднане із заподіянням тяжких тілесних ушкоджень – ч. 4 ст. 187, ч. 4 ст. 189 КК;
- 4) викрадення, яке завдало великої шкоди потерпілому – ч. 3 ст. 185, ч. 3 ст. 186, ч. 2 ст. 189, ч. 2 ст. 190 КК;
- 5) викрадення в особливо великих розмірах – ч. 5 ст. 185, ч. 5 ст. 186, ч. 4 ст. 187, ч. 4 ст. 189, ч. 4 ст. 190, ч. 5 ст. 191 КК;
- 6) викрадення, вчинене організованою групою – ч. 5 ст. 185, ч. 5 ст. 186, ч. 4 ст. 187, ч. 4 ст. 189, ч. 5 ст. 191, ч. 4 ст. 189 КК.

Чинне законодавство як кваліфікуючу ознаку розрізняє величину шкоди, що заподіяна при вчиненні злочинів проти власності.

Таким чином, дослідження проблем кримінальної відповідальності за злочини проти власності дають змогу покращити методику їх розслідувань, вдосконалити кваліфікацію діянь і правильно вирішувати питання про кримінальну відповідальність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Адвокат бухгалтера. 2007. № 16. 18 с.
2. Административное право России : учебник / под ред. Н.М. Кониной, Ю.Н. Старилова. Саратов : Саратов. гос. акад. права, 2006. 259 с.
3. Азаров Д.С. Окремі проблеми кваліфікації шахрайства, вчиненого шляхом незаконних операцій з використанням електронно-обчислювальної техніки. *Адвокат*. 2004. № 5. С.11-13.
4. Андреева Г.М. Социальная психология. М. : Изд-во МГУ, 1980. 384 с.
5. Бикмурзин М.П. Предмет преступления: теоретико-правовой анализ. М., 2006. 184 с.
6. Блага А.Б. Насильство як правова категорія. *Наук. вісн. Дніпропетр. держ. ун-ту внутр. справ*. 2013. № 3. С.285–292.
7. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. К., 1996. №30. 141 с.
8. ОГЛЯД судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду у провадженнях про злочини проти власності Рішення, внесені до ЄДРСР за період з 01.01.2018 по 01.08.2019. 39 с.

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ВИЗНАЧЕННЯ ПРОБЛЕМНИХ ПИТАНЬ, ЩО СТРИМУЮТЬ ІНВЕСТИЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ

Шарпась Юлія Василівна,

*студентка четвертого курсу факультету історії та права
Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка*

*Науковий керівник: **Окопник Олена Миколаївна**, кандидат юридичних наук,
доцент кафедри галузевого права та правоохоронної діяльності
Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка*

Необхідною передумовою розвитку економіки вважається підвищення інвестиційної активності інвесторів у країні щодо збільшення інвестиційних ресурсів та ефективного їх використання. Тому дослідження тенденцій розвитку ринку інвестицій є актуальним і має важливе практичне значення. Інвестиційна ситуація в Україні на сучасному етапі її економічного та соціального розвитку є вкрай нестабільною та характеризується відсутністю належного обсягу інвестицій через формування несприятливого інвестиційного клімату в країні. Виходячи з цього, можна стверджувати, що інвестиційна діяльність посідає одне з провідних місць у розвитку будь-якої країни.

Проблематика інвестиційної діяльності в Україні та питання поліпшення інвестиційного клімату в економіку України стали предметом дослідження вітчизняних та зарубіжних учених, зокрема В. Беренс, Л. Борщ, А. Гальчинський, Л. Гітман, П. Самуельсон, Я. Хонко, І. Бланк, А. Діброва, І. Дорош, М. Кісіль, М. Коденська, І. Ліпсіц, О. Мертенс, А. Нешитой, А. Пересада, Г. Підлісецький, П. Рогожин, П. Саблук, В. Савчук, О. Старіков, Т. Хачатуров, В. Хобта, В. Шевчук та інші.

Метою дослідження є визначення сучасних тенденцій руху іноземних інвестицій у національну економіку, зокрема ідентифікація стримуючих чинників та перспектив розвитку інвестиційного потенціалу України.

Для висвітлення актуального інвестиційного клімату в Україні фахівцями Державної служби статистики було проведено комплексний аналіз інвестиційної діяльності за перше півріччя 2019 року. Відтак, згідно з опублікованими даними, вливання прямих інвестицій в нашу країну за період січень-червень 2019 року склали 1 259,5 млн. дол. США. Причому, обсяг залучених з початку інвестування акціонерного капіталу в економіку України на липень цього року становив 33 724,4 млн. дол. США [4].

Зауважимо, що сьогодні інвестиції спрямовуються у вже розвинені сфери економічної діяльності. Серед таких, в які спрямовується капітал відзначаються підприємства промисловості – 33,3 % та організації, що здійснюють оптову та роздрібну торгівлю; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів – 16,6 % [5]. Говорячи про територіальність надходжень, до основних країн-інвесторів належать Кіпр – 29,4 %, Нідерланди – 22,0 %, Велика Британія – 6,1 %, Німеччина – 5,2 %, Швейцарія – 4,9 %, Австрія – 3,4 % і Віргінські Острови – 3,1 % [6].

Статистичні дані свідчать про збільшення обсягів капітальних інвестицій у І півріччі 2019 року на 12,3 % від обсягу капітальних інвестицій за відповідний період 2018 року [3].

Тож, можемо зазначити позитивні тенденції, що викликані активними трансформаціями позиціонування України як на міжнародній арені, так і змін у контексті внутрішньої політики. Все ж, Україна залишається привабливою для інвестицій та не знаходиться осторонь світових процесів. Власне достатньо якісна інтеграція у світове господарство і порушення макростабільності на зовнішніх ринках має свій відголос.

Завдяки дослідженням та працям експертів, які довели, що Україну можна вважати потенційно привабливою країною для інвестування, що пояснюється фактором наявності високого природно-ресурсного потенціалу, насиченість та різноманітність якого створює базу для широкої інвестиційної діяльності. Україна повністю задовольняє свої потреби щодо залізних, марганцевих і титанових руд, ртуті, графіту, вогнетривких та формовочних глин, каоліну, сірки, сировини для виготовлення скла та будівельних матеріалів. При цьому, значну частину цих ресурсів країна експортує. На нашу думку, з метою мінімізації вивезення сировинних матеріалів доцільно активізувати інвестування в спеціальні установки та сучасні механізми для обробки сировини. Таким чином, вдається збільшити дохід шляхом підвищення ціни на виготовлений продукт, а не на експортовану сировину [7, с. 81].

Науково-технічний комплекс України за своїм обсягом і потенціалом залишається одним із найбільших в Європі. Країна заслужено набула статусу атомної і космічної держави (має власне Національне космічне агентство) [9].

Акцентуємо увагу також на показники у рейтингу DoingBusiness 2019, де Україна піднялась на 5 пунктів і посіла 71 позицію зі 190 країн світу. Країна продемонструвала найбільше зростання в таких категоріях, як оподаткування (зростання на 110 позицій, 54 місце), міжнародна торгівля (плюс 70 позицій, 78 місце) і захист прав інвесторів (плюс 56 позицій, 72 місце) [14].

Крім того, Україна посіла 83 місце з 140 в рейтингу Глобальної конкурентоспроможності економіки (Global Competitiveness Index). У рейтингу із 140 країн Україна знаходиться на 110 місці за рівнем державних інститутів, на 57 місці – з розвитку інфраструктури, на 77-му – за рівнем адаптації сучасних технологій, а також макроекономічна стабільність – 131 місце, охорона здоров'я – 94 місце, освіта – 46 місце, ринок товарів – 73 місце, ринок праці – 66 місце, фінансова система – 117 місце, обсяг ринку – 47 місце, динаміка бізнесу – 86 місце, здатність до інновацій – 58 місце [15].

Однак, на сьогодні все ж існують аспекти, що потребують оперативного реагування та методичного удосконалення. Як свідчить статистика, процес залучення іноземних інвестицій просувається малими темпами. Обсяг надходжень іноземних інвестицій не відповідає обсягу потреби в них.

Слід враховувати те, що перебіг, характер, інтенсивність та ефективність управління інвестиційною діяльністю багато в чому залежить від інвестиційного клімату країни [8]. Широке залучення іноземних інвестицій стримують чинники, притаманні інвестиційному клімату України. Зокрема, серед таких дослідники виокремлюють:

- недосконале законодавство, корупція, нестабільна політична ситуація, застаріла бюрократична система;
- нестабільність вітчизняного податкового законодавства;

- високий податковий тиск на капітал підприємств;
- різні умови господарювання вітчизняних та іноземних інвесторів;
- відсутність дієвої системи страхування іноземних інвестицій;
- невисокий рівень національного інвестиційного менеджменту;
- нерозвиненість вітчизняної інвестиційної інфраструктури [13].

В Україні практично сформовано правове поле для здійснення інвестиційної діяльності. Зокрема, діяльність у сфері іноземного інвестування регулюється законами України: «Про режим іноземного інвестування» [11], «Про захист іноземних інвестицій в Україні» [10], «Про усунення дискримінації в оподаткуванні суб'єктів підприємницької діяльності, створених з використанням майна та коштів вітчизняного походження» [12].

Проте, як доцільно відмічає О. В. Батура, в Україні процес розміщення інвестицій відбувається не без участі держави, а саме існує адаптоване до норм ЄС інвестиційне законодавство та діють 50 міжнародних угод, предметом яких є захист і сприяння інвестиціям, однак це все на теоретичному декларативному рівні [1, с. 110].

О. Б. Булик відповідно до зазначених проблем інвестиційного клімату вбачає пріоритетні шляхи вирішення в наступних заходах:

- покращення інвестиційного клімату через удосконалення загального (податкового, земельного, митного) та спеціального законодавства, що регулює відносини в здійсненні інвестування відповідно до європейських норм;
- розвиток інвестиційного ринку та інвестиційної інфраструктури;
- запровадження економічного механізму страхування ризиків іноземного інвестування;
- створення сучасної системи державних гарантій захисту іноземних інвестицій та врегулювання комерційних спорів між суб'єктами інвестиційного процесу;
- посилення відповідальності за підробку продукції, а також за порушення прав інтелектуальної власності іноземних суб'єктів господарювання, в тому числі за незаконне використання комерційних найменувань, брендів;
- прискорення здійснення митного оформлення товарів та інших предметів, що переміщуються через митний кордон України;
- створення та впровадження освітніх програм, що сприятимуть розвитку винахідницької діяльності та формуванню поваги до права інтелектуальної власності [2].

Отже, проаналізувавши стан інвестиційної діяльності в Україні, можна стверджувати, що в останні роки темпи росту інвестиційної діяльності в Україні збільшились. Проте, циклічна тенденція зросту-спаду економіко-інвестиційних показників все ж залишається актуальною. Тож, акцентуємо на необхідності усунення негативних факторів, що дестабілізують інвестиційний клімат в Україні. Така ситуація вимагає здійснення цілеспрямованої державної інвестиційної політики, яка б сприяла зміцненню процесів накопичення інвестиційних ресурсів в Україні, впорядкуванню їх використання, збільшенню частки інвестиційного спрямування доходів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Батура О.В. Іноземні інвестиції в системі становлення ринкової економіки України : [монографія]. Дніпропетровськ : Наука і освіта, 2002. 179 с.

2. Булик О.Б. Проблеми залучення іноземних інвестицій в економіку України. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. Випуск 6. С. 57-60. URL: <http://global-national.in.ua/archive/6-2015/13.pdf>.
3. Інформаційно-аналітичні матеріали за перше півріччя 2019 року <http://www.me.gov.ua/Documents/Download?id=43ae484f-01b8-4a5f-b893-3c1d77ecb78e>.
4. Капітальні інвестиції (щоквартальні показники) за січень-червень 2019 року URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2019/ibd/kin/kin0619.xls>.
5. Капітальні інвестиції за видами промислової діяльності за 2019 рік URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2019/ibd/iki_pr/kipr_2019_u.htm.
6. Капітальні інвестиції за джерелами фінансування 2019 року URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2019/ibd/kin/j/infin2019_u.htm.
7. Ланченко Є.О. Аналіз інвестиційних процесів і зайнятості в аграрному секторі економіки. *Економіка АПК*. 2010. №6. С. 81-86.
8. Нікітіна А.В. Інвестиційна діяльність в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. *Вісник Запорізького національного університету*. 2010. №6. С. 161–165.
9. Офіційний сайт Національного космічного агентства України URL: <http://www.nkau.gov.ua/>.
10. Про захист іноземних інвестицій на Україні: Закон України від 5.10.1991 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1540a-12>.
11. Про режим іноземного інвестування: Закон України від 19.03.1996 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93/96-вр>.
12. Про усунення дискримінації в оподаткуванні суб'єктів підприємницької діяльності, створених з використанням майна та коштів вітчизняного походження: Закон України від 08.05.2012 в редакції від 25.06.2016 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1457-14>.
13. Юдіна С. В., Пирогов С. О. Вплив іноземних інвестицій на економічний розвиток країни. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. Випуск 18, частина 3. С.152-157. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/18_3_2018ua/33.pdf.
14. Doing Business 2019: report URL: https://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/media/Annual-Reports/English/DB2019-report_web-version.pdf.
15. The Global Competitiveness Report 2018: <http://www3.weforum.org/docs/GCR2018/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2018.pdf>.

ПРАВО БАТЬКІВ НА ВИЗНАЧЕННЯ ІМЕНІ ДИТИНИ

Юрченко Олена Геннадіївна,

*студентка третього курсу факультету історії та права
Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка*

*Науковий керівник: Чернік Світлана Дмитрівна, кандидат історичних наук,
доцент, доцент кафедри державно-правових дисциплін та адміністративного
права Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка*

Ім'я відіграє надзвичайно важливу роль в житті людини, оскільки індивідуалізує конкретну фізичну особу, дає їй ту узагальнюючу характеристику, за допомогою якої вона постає перед навколишнім світом й взаємодіє з іншими людьми протягом своєї діяльності. Тобто, вибір імені має вагому соціальну функцію, яка реалізується через надання розширених можливостей щодо налагодження соціальних зв'язків та підкреслює людину як особистість з певними моральними та іншими якостями. Проте ім'я, що певним чином ганьбить честь та гідність цієї особистості, не є прийнятним.

Проблему визначення імені дитини досліджувала досить значна кількість українських учених, серед яких слід виділити Н. Горобець, Р. Молчанова, І.Д. Софінську.

Варто наголосити на тому, що право на ім'я належить до особистих немайнових прав, яке проголошено у ст. 7 Конвенції ООН про права дитини від 20 листопада 1989 р., ратифікованої Україною 27 лютого 1991 р., а також у ст. 294 чинного Цивільного кодексу України від 16 січня 2003 р., де закріплено право фізичної особи на ім'я. З. Ромовська наголошує, що зміст права людини на ім'я складається, насамперед, з таких елементів, як: право бути названою; право називатися іншими так само, як нарекли батьки; противитися будь-яким спробам переінакшити надане батьками ім'я; право на звернення до відповідних органів із заявою про зміну наданого батьками імені [5, с. 95-96].

Сьогодні існують лише певні загальні норми, які під час реєстрації імені немовляти вимагають максимально можливого врахування його інтересів за ч. 8 ст. 7 Сімейного кодексу України (далі – СК України), розумності за ч. 9 ст. 7 СК України та враховують сучасні моральні засади суспільства. Також, зазвичай, існують певні звичасві обмеження у виборі імені немовляти, оскільки не варто називати дітей однієї статі однаковими іменами чи називати немовля іменем раніше померлої дитини тощо [5, с. 95-96].

Згідно із роз'ясненням Міністерства юстиції, основними мотивами, які в наш час визначають обрання імені для дитини, є: родинна традиція, за якою сина чи дочку називають за іменем бабусі, дідуся; особисті уподобання; вшанування іменем дитини видатних осіб, літературних героїв, кінозірок, героїв телесеріалів [3]. Вибір імені все частіше здійснюється із урахуванням модних тенденцій, за якими популярними визнаються якомога незвичні та рідкісні імена. Крім того, деякі українці вигадують настільки чудернацькі імена, що це у подальшому стане мотивом для конфліктної поведінки щодо дитини з боку однолітків.

Наведемо приклади. За попередні роки в Україні були зареєстровані такі імена, як Черешня, Золушка, Атлантида, Таймер, Сервер та Космос, Кукла, Мерседес, Алейна, Книгиня, Ізраїль, Мілорд, Сероп, Султан, Панна, Кітті, Янукович – і це далеко не повний перелік незвичайних імен. Наприклад, у столиці тепер живуть маленькі Скай і Оушен – «небо» і «океан» у перекладі з англійської. У Київській області є Цезар і Атлантика, у Луганській – Володар і Слов'ян, у Волинській – Періс і Данте, а на Дніпропетровщині – Донья, Буян і Тімати [1].

Незважаючи на наявність таких випадків, ми не можемо однозначно стверджувати про те, що держава повинна повністю контролювати питання вибору імені, оскільки не треба забувати й про визнаний принцип невтручання публічної влади в особисті немайнові відносини сім'ї та взагалі в приватне життя особи, якщо це прямо не стосується захисту від правопорушень, а у досліджуваному випадку – наявності спору між батьками щодо імені немовляти.

На переконання Р. Молчанова, «можна зобов'язати громадян обирати собі і своїм дітям ім'я лише серед тих, які будуть вміщені в санкціоновані державою довідники імен... Але чи доцільно це робити, якщо достеменно не відомо, яка конкретна шкода від такого нестандартного використання права...» [2]. Ми погоджуємося з автором у тому, що недоцільно вводити каталоги імен, оскільки це буде прямим втручанням в приватні відносини, тим більше, що незрозуміло, за яким критерієм відбиратимуться імена. Тобто дуже складно в такому випадку врахувати всі імена, які не порушують вимог розумності та можуть бути використані батьками.

Заради гарантування прав та свобод дитини було подано в 2018 році законопроект № 9092 щодо встановлення розумних обмежень при визначенні імені, але його було відкликано для доопрацювання. Законопроектом пропонувалося, що дитині не може бути дано: ім'я, що складається з назв неживих предметів, вигаданих персонажів, географічних назв, титулів, хвороб, абrevіатур; ім'я, що містить одночасно букви, символи та (або) цифри; ім'я, що містить нецензурну лексику або ображає суспільну мораль. Зазначені обмеження поширюються і на порядок зміни імені особою. Також законопроектом пропонувалося визначити, що рішення органів реєстрації актів цивільного стану про відмову у присвоєнні дитині імені з підстав невідповідності таким вимогам може бути оскаржене батьками [4].

Звернемося до міжнародного досвіду. Прикладом може слугувати Румунія, яка встановила обмеження щодо вибору імені у цивільному законодавстві. Так, заборонено давати такі імена, що містять нецензурну лексику або ображають суспільну мораль. У Новій Зеландії за підсумками аналізу запитів на реєстрацію імен складено список імен, які заборонено давати дітям. Серед них – Месія, Люцифер, Адольф Гітлер, Містер, Суддя, Справедливість та багато інших. Малайзія ввела перелік заборонених імен як для новонароджених, так і дорослих. До них належать наступні імена: 007, Гітлер, Божевільний, Смердючий пес тощо.

У Німеччині є звід правил та постанов про те, як можна назвати дитину, а спірні випадки обговорюються на спеціальному засіданні суду. В Англії молодим батькам пропонується спеціальна послуга, де лінгвісти перевіряють звучання і значення імені всіма мовами світу, щоб вони були переконані, що обране ім'я в жодній країні світу не буде читатися немилозвучно чи мати несподіване значення [1].

В Австралії, Аргентині, Данії, Ісландії, Іспанії, Німеччині, Новій Зеландії, Португалії, Угорщині існує список імен, на законодавчому рівні зареєстрований та щорічно оновлюваний, з яким консультуються відповідні державні органи під час реєстрації народження дитини. Зокрема, в Австралії та Об'єднаному Королівстві не може бути зареєстрованим ім'я дитини, яке є непристойним чи образливим, не є популярним чи не вживається, оскільки занадто довге, написане не англійськими буквами або містить символи без фонетичної значущості, суперечить суспільним інтересам, містить офіційний титул або звання, визнане в Австралії.

В Італії не можуть бути зареєстровані дивні та ганебні імена. Зокрема, за повідомленням газети «La Repubblica» у грудні 2007 р. суд заборонив зареєструвати хлопчика з іменем П'ятниця (Venerdì), на зразок персонажа твору Данієля Дефо «Робінзон Крузо», мотивуючи своє рішення тим, що таке ім'я буде перешкодою для його «спокійних міжособистісних стосунків» і перетворить хлопчика на «посміховисько» для його однолітків. У Швеції не можуть бути зареєстровані імена, якщо вони можуть виражати образу або викликати дискомфорт для дитини, або імена, які з певних очевидних причин не підходять в якості першого імені [5].

З огляду на вищезазначене, можемо стверджувати, що нововведення щодо логічних обмежень права батьків на визначення імені дитини є одним із необхідних кроків для досягнення такого рівня українського законодавства, яке повною мірою зможе гарантувати в перспективі – нарівні з європейським – права та інтереси дитини на милозвучне ім'я, що не буде перешкодою для ефективнішої соціальної адаптації. Хоча такі зміни, на нашу думку, повинні бути внесені з урахуванням таких головних положень: ім'я дитини не повинно порушувати моральні засади суспільства, містити аббревіатури й непристойну лексику, мати негативне значення та звучання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Горобець Н.О. Право на вибір імені дитини. *Університетські наукові записки*. №4 (40). 2011. С. 74-79.
2. Молчанов Р. Зловживання правом на ім'я. *Юридична Україна*. № 12. 2014. С. 22-27.
3. Порядок присвоєння прізвища, імені, по батькові дитині при державній реєстрації народження. Роз'яснення Міністерства Юстиції від 29.06.2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/n0045323-11> (дата звернення: 28.10.2019).
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо права на визначення імені особи. Проект Закону України № 9092 від 18.09.2018. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64612 (дата звернення: 27.01.2019).
5. Софінська І.Д. Право на ім'я в Україні: конституційно-правове регулювання. *Часопис Київського університету права*. № 1. 2014. С. 95-98.

ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ МАЛОЗНАЧНОСТІ ДІЯННЯ

*Янчурська Ольга Олександрівна,
студентка другого курсу факультету історії та права
Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка*

*Науковий керівник: Трошкіна Катерина Євгенівна, кандидат юридичних наук,
викладач кафедри державно-правових дисциплін та адміністративного права
Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені
Володимира Винниченка*

На сьогоднішній день питання малозначності діяння та його ознак є досить актуальним для нашої держави, оскільки воно є особливою умовою, за наявності якої виключається кримінальна відповідальність, адже відсутній злочин. Аналіз практики застосування кримінального законодавства щодо малозначності діяння є необхідним, оскільки надасть можливість виявити низку випадків неточного застосування ч.2 ст.11 Кримінального кодексу України. Це положення конкретизує зміст суспільної небезпеки як загальної ознаки злочин. Дане поняття було введено для того, щоб закріпити роль правосуддя в нашій країні, котре повинно здійснюватися на засадах принципів справедливості та індивідуалізації кримінальної відповідальності

Дослідженням поняття малозначності діяння та його ознак займалися такі вчені, як: Н.Д. Дурманов, Т.Є. Козенко, Л.М. Кривоченко, С.І. Маломуж, Т.Є. Севастьянова, І.К. Туркевич, П.Л. Фріс, Н.М. Якіменко.

Відповідно до ч.2 ст. 11 Кримінального кодексу України (далі – КК України): «Не є злочином дія або бездіяльність, яка хоча формально і містить ознаки будь-якого діяння, передбаченого цим Кодексом, але через малозначність не становить суспільної небезпеки, тобто не заподіяла і не могла заподіяти істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі» [1, с.10]. Тобто кримінальний закон за наявності вказаної умови застосовувати не можна. Дане визначення стосується поняття яке, на відміну від поняття злочину, характеризує діяння з формальної точки зору – відсутності у ньому суспільної небезпечності, хоча при цьому мають місце ознаки злочину.

Малозначні діяння тільки тоді не є злочинними, коли їхня малозначність є як об'єктивною (за фактично заподіяною шкодою), так і суб'єктивною, тобто за змістом вини, коли особа мала намір заподіяти мізерну шкоду. У випадку ж розходження між наміром особи і фактично досягнутим нею результатом, відповідальність має відбивати дійсне спрямування і вини. Про малозначність може свідчити і характер дії чи бездіяльності суб'єкта. Діюче кримінальне законодавство за змістом диспозиції не визначає конкретних ознак малозначності діяння. Ця обставина, зрозуміло, відіграє велике значення на практиці, при вирішенні питання про те, чи є протиправне діяння злочином, чи ні та чи є підстави притягнення винуватого до кримінальної відповідальності [5, с.189].

Розглянемо позиції науковців щодо визначення поняття малозначності діяння. Так, Т.Є. Севастьянова розкриває зміст поняття малозначності через загальну вказівку на суспільну небезпеку, як на об'єктивну властивість будь-якого злочинного діяння, конкретизація якого досягається шляхом опису

різноманітних об'єктивних ознак злочину в диспозиціях норм Особливої частини КК України, при цьому вона визначає поняття малозначності діяння через кількісні та якісні характеристики об'єктивних та суб'єктивних ознак, що містять склад злочину, але не мають суспільної небезпеки діяння [3, с. 62]. Н.А. Мірошніченко обґрунтовано зазначає, що малозначність діяння є підставою для невизнання діяння злочином, а у зв'язку із реформуванням кримінального та кримінально-процесуального законодавства тому залишати вказане поняття у новому Кримінальному кодексі України навряд чи є доцільним. Вона справедливо вказує, що у випадку, якщо діяння не є злочином, очевидно воно є іншим видом правопорушення [2, с. 21].

Н.Д. Дурманов вважає, що злочини до яких застосовується положення про малозначність діяння після застосування заходів адміністративного, дисциплінарного або громадського стягнення нічим не відрізняються від однойменних правопорушень, а положення про малозначність діяння на його думку сприяє розмежуванню інших видів правопорушень від злочинів. М.І. Ковальов вказував, що коли застосовується положення «про малозначність діяння», то мова йде про відсутність складу злочину в діях винуватої особи. Відсутність же складу злочину вказує на відсутність того ступеня суспільної небезпеки діяння, який притаманний злочинам, та свідчить про відсутність підстав для притягнення до кримінальної відповідальності [4, с. 579-580].

Малозначність діяння може характеризувати посягання таким чином. По-перше, цей вчинок повинен формально, з точки зору протиправності, належати до категорії злочинного, тобто діяння має бути передбачено чинним кримінальним законом. По-друге, це діяння не є суспільно небезпечним, хоча його асоціальність, певна шкідливість, можливо, і мають місце. Наприклад, якщо при зловживанні владою або службовим становищем ознака «завдання істотної шкоди охоронюваним законом правам, свободам та інтересам окремих громадян або державним чи громадським інтересам, або інтересам юридичних осіб» відсутня, то таке діяння, виходячи з характеру протиправності, належить не до злочинів, а до службових проступків. Або якщо внаслідок самовільного зайняття земельної ділянки її законному володільцю або власнику заподіяно шкоду, яку не можна визнати значною (тобто у межах ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян), таке діяння підлягає оцінці не за ст. 197 Кримінального кодексу України, а за ст. 53 Кодексу України про адміністративні правопорушення, в якій самовільне зайняття земельної ділянки розглядається як адміністративне правопорушення. До критерію малозначності діяння не можна віднести випадки відсутності у діях особи складу злочину – «випадіння» хоча б одного елемента складу – об'єкта, об'єктивної сторони, суб'єкта чи суб'єктивної сторони – зумовлює неможливість застосування кримінального закону, але з інших підстав – за відсутністю складу злочину, а не за малозначністю діяння.

Щоб зрозуміти всю важливість малозначності діяння, потрібно розглянути його головні ознаки. Ознаки малозначності діяння – це кількісні та якісні характеристики об'єктивних і суб'єктивних ознак конкретного складу злочину, які позбавляють діяння суспільної небезпеки або знижують його до мінімуму, який має значення для незлочинного правопорушення (мала матеріальна шкода, незначний прояв об'єктивної сторони, невизначені мета, мотив, незначна вина правопорушника тощо) [5, с.187].

Т.С. Леоненко у своїх працях розглядає ознаки малозначності за п'ятьма пунктами:

- 1) за об'єктами посягання;
- 2) за способом дії;
- 3) за наслідками протиправного посягання;
- 4) за змістом вини;
- 5) за суб'єктом діяння.

Аналізуючи дану класифікацію, можна сказати, що ознаки малозначності діяння – це кількісні та якісні характеристики об'єктивних і суб'єктивних ознак конкретного складу злочину, які позбавляють діяння суспільної небезпеки або знижують його до мінімуму, який має значення для незлочинного правопорушення. Проте автор зосереджує увагу саме на об'єктивних ознаках та підкреслює, що для застосування норми про малозначність, необхідна наявність конкретних умов: вчинене діяння має формально містити ознаки будь-якого складу злочину, передбаченого Особливою частиною Кримінального кодексу України, тобто має бути формально протиправним; діяння має бути малозначним; малозначність діяння має свідчити про те, що воно не становить ніякої суспільної небезпеки, яка є загальною та обов'язковою ознакою будь-якого злочину [6, с.225].

Отже, можна зробити висновок, що малозначність діяння є особливою умовою, за наявності якої виключається кримінальна відповідальність, оскільки відсутній злочин. Дослідження даного поняття свідчить, що малозначність діяння є оціночною категорією, яка визначається через певні ознаки. Саме вони допомагають виявити чи є цей злочин суспільно небезпечним і чи він несе якусь істотну шкоду. Проблемними все ще залишаються моменти, які стосуються відмежування малозначності діяння, яке виключає його злочинність, та відсутності в діях особи складу злочину, як обставини, що виключає відкриття чи проведення кримінального провадження загалом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- 1.Кримінальний кодекс України : Кодекс від 05.04.2001 р. № 2341-III. У ред. від 27.06.2019. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 28.10.2019).
- 2.Маломуж С. І. Поняття малозначного діяння в контексті запровадження кримінального правопорушення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2014. Вип 28 (3). С. 20-22.
- 3.Маломуж С. І. Напрями удосконалення поняття малозначного. *Часопис Академії адвокатури України*. 2014. Т. 7.№ 3. С. 61-64.
- 4.Маломуж С. І. Поняття «малозначність діяння»: деякі теоретичні проблеми. *Правове життя сучасної України: матеріали Міжнар. наук. конф. проф.-викл. та аспірант. складу / відп. за вип. В.М.Дрьомін; НУ ОЮА, Півд. регіон. центр НАПрН України. Одеса: Фенікс, 2014. Т. 1. С. 579-581.*
- 5.Козенко Т. Є. Критерії та ознаки малозначності діяння за кримінальним законодавством України. *Києво-Могилянська Академія. Наукові записки. Спеціальний випуск*. 2000. Т. 18. Ч. 1. С. 186–189.
6. Пономарьова Т.В., Леоненко Т.С. Малозначність діяння в кримінальному праві України. *Право і суспільство*. 2018. № 3. Частина 2. С. 224-229.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

**Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції
Частина 2.**

м. Кропивницький, 28 листопада 2019 року

Відповідальність за зміст тез несуть автори

Підп. до друку 12.12.2019 р. Папір офсет.
Цифровий друк. Умовн. друк. арк. 7,1. Тираж 100.

Віддруковано: ФОП Озеров Г.В.
м. Харків, вул. Університетська, 3 – 9
СВІДОЦТВО ПРО ДЕРЖАВНУ РЕЄСТРАЦІЮ
№ 818604 ВІД 02.03.2000